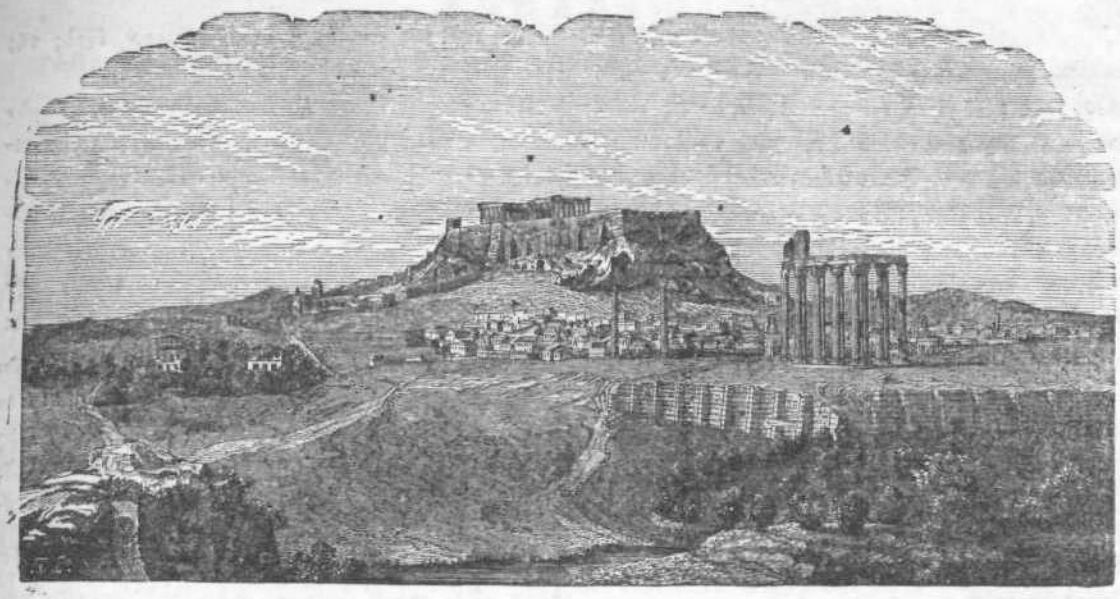

ΠΑΝΔΩΡΑ.

15 ΙΟΥΝΙΟΥ, 1870. ΤΟΜΟΣ ΚΑ'. ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 486

ΠΛΑΤΩΝΙΚΑΙ ΜΕΛΕΤΑΙ.

ΤΜΗΜΑ Ϛ'.

(59. Ε' μέχρι τέλους.)

(Τέλος. Ἴδε φυλ. 481.)

Μετὰ τὴν ἀπαρίθμησιν τῶν διαφόρων εἰδῶν τῆς ἡδονῆς καὶ τῆς ἐπιστήμης, ὁ Σωκράτης εὐφυῶς παραβάλλων ἑαυτὸν πρὸς χειροτέχνην, ἔχομεν λέγει ἕτοιμον τὸ ἀναγκαῖον ὑλικὸν πρὸς κατασκευὴν τοῦ μικτοῦ ἤτοι τοῦ ἀρίστου βίου. Ἀλλὰ πρὶν ἢ ἐπιχειρήσωμεν τὴν μίξιν ταύτην, ἃς ἀναμνησθῶμεν τὰ ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς συζητήσεως λεχθέντα. Ὁ Φίληβος ὑπεστήριξεν ὅτι ἡ ἡδονὴ εἶναι ὁ μόνος σκοπὸς πάντων τῶν ἐμψύχων ὄντων, τὸ τέλος πρὸς ὃ δέον νὰ τείνωσι, καὶ ὅτι αὐτὸ τοῦτο εἶναι τὸ ἀγαθὸν ἁπάντων, καὶ ὅτι τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ ἡδὺ εἶναι δύο λέξεις σημαίνουσαι ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα, μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἔννοιαν. Ἀπ' ἐναντίας δὲ ἐγὼ διετεινόμην ὅτι τοῦτο δὲν εἶναι ἀληθὲς, ἀλλὰ καθάπερ τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ ἡδύ εἰσι δύο λέξεις, οὕτω καὶ παριστάνουσι δύο πράγματα διαφόρου φύσεως, καὶ ὅτι ἡ φρόνησις μετέχει μᾶλλον τοῦ ἀγαθοῦ ἢ ἡ ἡδονή. Προσέτι δὲ συνωμολογήσαμεν ὅτι τὸ ἀγαθὸν ἔχει τοῦτο ἴδιον, ὅτι εἶναι αὔταρκες καὶ τέλεον, οὐδὲ ὁ κεκτημένος αὐτὸ προσδεῖται ἑτέρου τινός. Κατόπιν δὲ ἐπειράθημεν νὰ θέσωμεν δύο εἴδη βίου πάντῃ διακεκριμένα ἀπ' ἀλλήλων, ἐν οἷς νὰ ἐπικρατῇ ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ἡδονὴ ἄμικτος φρονήσεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ φρόνησις μηδὲ σμικρότατον ἡδονῆς ἴχνος ἔχουσα. Ἐὰν δὲ τότε κατά τι ἀπεπλανήθημεν τοῦ ἀληθοῦς, ἃς μᾶς ἐπανορθώσῃ νῦν ὅστις δήποτε προαιρεῖται, ἃς συμπεριλάβῃ ὑπὸ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἰδέαν τὴν μνήμην καὶ τὴν φρόνησιν καὶ τὴν ἀληθῆ δοξασίαν, καὶ ἃς ἐξετάσῃ, ἄν τις ἄνευ τούτων συναινῇ ν' ἀπολαύῃ ἡδονὴν ἔστω καὶ πλείστη καὶ σφοδροτάτη, μήτε συνειδὼς ὅτι χαίρει, μήτε διασώζων τὴν μνήμην τῆς καὶ πρὸ μικροῦ δοκιμασθείσης ἡδονῆς. Ἃς μᾶς εἴπῃ δὲ τὸ αὐτὸ καὶ περὶ τῆς φρονήσεως ἄν τις ἄνευ ἡδονῆς κἂν τῆς ἐλαχίστης προτιμᾷ τὴν φρόνησιν. Ἐπειδὴ οὖν ἑκάτερα τὰ εἴδη ταῦτα τοῦ βίου χωρὶς θεωρούμενα ἀποδείκνυνται ἀνεπαρκῆ, προσδεόμενα ἀλλήλων πρὸς ἀμοιβαίαν συμπλήρωσιν, ἕπεται ὅτι οὔτε ἡ ἡδονὴ οὔτε ἡ φρόνησις καθ' ἑαυτὰς δὲν εἶναι τὸ τέλεον, τὸ πᾶσιν ἀσπαστὸν, τὸ ἄκρον ἀγαθόν. Ἀλλὰ διατί ὁ Σωκράτης προέταξε τὴν ἐπανάληψιν ταύτην τῶν ἐν τῷ τρίτῳ μάλιστα τμήματι συζητηθέντων; ἵνα ἐπασχοληθῇ νῦν ὁριστικώτερον καὶ μᾶλλον συγκεκριμένως περὶ τοῦ τρόπου τῆς μίξεως τῆς ἡδονῆς μετὰ τῆς ἐπιστήμης. Ἀνάγκη λοιπὸν, προσθέτει ὁ Σωκράτης, ἢ ἀκριβῶς νὰ προσδιορίσωμεν

τὴν τοῦ ἀγαθοῦ ἔννοιαν ἢ καὶ καθόλου νὰ σκιαγραφήσωμεν αὐτό, ἵνα πρὸς τοῦτο ἐμβλέποντες δυνηθῶμεν, ὡς εἴπομεν, νὰ κρίνωμεν ὀρθῶς ἂν εἰς τὴν ἡδονὴν ἢ εἰς τὴν ἐπιστήμην ἀποδοτέον τὰ δευτερεῖα. Ἀλλὰ καθάπερ ὅστις ζητεῖ ἄνθρωπόν τινα εἶναι πολὺ πιθανὸν νὰ τὸν εὕρῃ, ἐὰν πρῶτον πληροφορηθῇ ἀκριβῶς ποῦ εἶναι ἡ διαμονή του, οὕτω καὶ ἡμεῖς μετὰ τὴν γενομένην συζήτησιν ἔχομεν μεγαλητέραν ἐλπίδα νὰ εὕρωμεν τὸ ζητούμενον ἀγαθὸν ἐν τῷ καλῶς μιχθέντι ἢ ἐν τῷ ἀμίκτῳ βίῳ. Ἴδωμεν οὖν πῶς θὰ συγκεράσωμεν τὴν ἡδονὴν μετὰ τῆς φρονήσεως.

Ἂς ὑποθέσωμεν ὅτι ἡμεῖς οἰνοχόοι ὄντες ἔχομεν εἰς τὴν διάθεσίν μας δύο κρήνας, τὴν τῆς ἡδονῆς ἣν δύναταί τις νὰ παραβάλῃ πρὸς κρήνην μέλιτος, καὶ τὴν τῆς φρονήσεως νηφάλιον οὖσαν καὶ ἄοινον, ἐξ ἧς ἀπορρέει ἄκρατον καὶ ὑγιεινὸν ὕδωρ. Ταύτας λοιπὸν προθυμητέον ἵνα ὅσον ἔνεστι κάλλιστα συμμίξωμεν. Ἀλλὰ τίνας ὅρους δέον νὰ τηρήσωμεν πρὸς κατευόδωσιν τῆς ἡμετέρας ἐπιχειρήσεως; Νὰ συμμίξωμεν ἆρά γε ἀδιακρίτως πᾶν εἶδος ἡδονῆς μετὰ παντὸς εἴδους φρονήσεως; Ἀλλ' ὁ τρόπος οὗτος τῆς συμμίξεως δὲν φαίνεται νὰ ἦναι ἀκίνδυνος. Ὑπάρχει ὅμως καὶ ἄλλος τις κατ' ἐμὴν γνώμην ἀσφαλέστερος. Ἀνακαλύψαντες ἡδονὴν ἄλλην ἄλλης ἀληθεστέραν, καὶ ἐπιστήμην ἄλλην ἄλλης ἀκριβεστέραν, ἃς συμμίξωμεν πρῶτον τὰ ἀληθέστατα ἑκατέρας μόρια, καὶ ἂς ἴδωμεν ἂν ἡ σύγκρισις αὕτη ἦναι ἱκανὴ νὰ παράσχῃ ἡμῖν τὸν ἀγαπητότατον βίον, ἢ προσδεόμεθα καὶ ἄλλου τινὸς ἐκ τῶν ἧττον καθαρῶν καὶ ἀληθῶν μορίων τῆς τε ἡδονῆς καὶ τῆς φρονήσεως. Ἔστω λοιπὸν ἄνθρωπος γινώσκων τὴν ἀληθεστάτην ἐκείνην ἐπιστήμην, ἥτις ἀποβλέπει τὰ μήτε γινόμενα μήτε φθειρόμενα, ἀλλ' ὄντα ἀεὶ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως. Ἀλλ' εἶναι φανερὸν ὅτι ὁ μονομερῶς πεπροικιμένος διὰ τῆς διαλεκτικῆς ἐπιστήμης δὲν δύναται νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τὰς βιωτικὰς ἀνάγκας· διότι θὰ ἦτο γελοία ἡ κατάστασις ἡμῶν, ἐὰν ὁλοσχερῶς ἐπησχολούμεθα εἰς τὴν γνώμην τῶν θείων καὶ παρημελοῦμεν τὴν τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων. Ἐὰν π. χ. ἐγίνωσκε μέν τις τὸν ἰδανικὸν κύκλον καὶ τὴν σφαῖραν, ἠγνόει δὲ τοὺς αἰσθητοὺς κύκλους καὶ τὴν ἀνθρωπίνην σφαῖραν, ὧν δεῖται πρὸς οἰκοδομὴν καὶ ἄλλα τοιαῦτα ἔργα. Ἀνάγκη λοιπὸν νὰ προσθέσωμεν καὶ νὰ συγκεράσωμεν τὰς δημώδεις γνώσεις τῆς πρακτικῆς γεωμετρίας καὶ τὰ ἀνακριβῆ αὐτῆς ὄργανα, ἅτινα χρῶνται οἱ ἀρχιτέκτονες καὶ ἄλλοι τινὲς δημιουργοί. Ἐκτὸς δὲ τούτων καὶ τὴν μουσικήν, περὶ ἧς ὀλίγον ἔμπροσθεν εἴπομεν ὅτι εἶναι μεστὴ εἰκασίας καὶ μιμήσεως. Ὅθεν ἀνοίξαντες τὴν δίοδον ἃς ἀφήσωμεν ἀδιακρίτως πάσας τὰς ἐπιστήμας τάς τε καθαρὰς καὶ τὰς μικτὰς ἵνα εἰσρεύσωσιν ἐντὸς τῆς ποιητικωτάτης κοιλάδος (1) τοῦ Ὁμήρου.

Αὕτη δὲ ἡ κοινὴ παραδοχὴ ἁπασῶν τῶν ἐπιστημῶν μαρτυρεῖ τὴν ὀρθόνοιαν τοῦ Πλάτωνος, ὅστις κατεῖδεν ὅτι ἀποκλείων τὴν εἴσοδον εἰς πᾶσαν ἄλλην ἐπιστήμην πλὴν εἰς τὴν τοῦ ἀπολύτου, τοῦ ἀεὶ ὡσαύτως ἔχοντος, ἀποχωρίζεται ἀπὸ τοῦ ἐγκοσμίου τούτου βίου καὶ κόπτει πάντα δεσμὸν, πᾶσαν συγκοινωνίαν καὶ συνάφειαν πρὸς τοὺς ὅρους τῆς γηΐνης ἡμῶν ὑπάρξεως. Ἂς συμπαρομαρτῶσι λοιπὸν αἱ ἐμπειρικαὶ ἐπιστῆμαι τὰς θεωρητικὰς καὶ ἀφῃρημένας· διότι αἱ ἐμπειρικαὶ αἵτινες ἀποσπώμεναι τῶν θεωρητικῶν περιπλανῶνται εἰς τὸ σκότος, ὀρθοποδοῦσι καὶ κρατύνονται χειραγωγούμεναι ὑπὸ τοῦ λόγου καὶ τῆς ἀληθείας.

Ἀλλ' εἶναι ἤδη ὥρα, λέγει ὁ Σωκράτης ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν Πρώταρχον, νὰ σκεφθῶμεν νῦν καὶ περὶ τοῦ ἑτέρου στοιχείου τῆς μίξεως, περὶ τῶν ἡδονῶν ἂν πρέπῃ καὶ εἰς ταύτας πάσας ἀθρόας ν' ἀφήσωμεν ἐλευθέραν τὴν εἴσοδον εἰς μόνας τὰς ἀληθεῖς καὶ καθαράς. Πλὴν δὲν ἀπαιτεῖται πολλὴ σκέψις ἵνα ἐννοήσωμεν ὅτι δι' ἀσφάλειαν δέον νὰ παραδεχθῶμεν εἰς τὴν μίξιν μόνας τὰς τελευταίας, αἵτινες συνοδεύουσι τὴν ἐπιστήμην, τὴν ἀρετὴν, τὴν σωφροσύνην καὶ τὴν ἐγκράτειαν· ἐκτὸς δὲ τούτων καί τινας ἀναγκαίας, ἀλλὰ τὰς μεγίστας καὶ σφοδροτάτας ἡδονὰς τὰς ἑπομένας μετὰ τῆς ἀφροσύνης καὶ παντὸς ἄλλου εἴδους κακίας, εἶναι ὅλως μωρὸν καὶ παράλογον νὰ τὰς συμμίξωμεν μετὰ τοῦ νοῦ, ἐνῷ ἀποπειρώμεθα ἰδόντες ὅσον ἔνεστι καλλίστην καὶ πάντῃ ἀστασίαστον μίξιν, νὰ ἀνακαλύψωμεν ἐν ταύτῃ τί εἶναι τὸ ἀγαθὸν οὐ μόνον τοῦ ἀνθρώπου ἀλλὰ καὶ τοῦ σύμπαντος, καὶ νὰ μαντεύσωμεν τίς εἶναι αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἡ ἰδέα του. Ὅθεν συμμορφούμενοι πρὸς τὸν ἀμετάθετον κανόνα τῆς μίξεως ταύτης, ὅστις ὑπαγορεύει ἡμῖν νὰ μὴ συγκιρνῶμεν μετὰ τοῦ νοῦ πᾶν εἴ τι πρὸς αὐτὸν ἀντιμάχεται καὶ παρεμβάλλει ἐμποδίσματα εἰς τὴν ἐνέργειάν του, ἀνάγκη ὅπως ἀποκλείσωμεν τῆς μίξεως πᾶν ἐμπαθὲς στοιχεῖον, πᾶσαν σφοδρὰν ἡδονὴν τείνουσαν νὰ διαταράξῃ τὴν τῆς ψυχῆς ἁρμονίαν. Συγκεφαλαιοῦντες οὖν τὸ ὁριστικὸν ἐξαγόμενον ὅπερ προκύπτει ἐκ τῆς ἐρεύνης ταύτης περὶ τοῦ τρόπου τῆς μίξεως συνάγομεν ὅτι ὁ ὄντως εὐδαίμων βίος συνίσταται εἰς τὸν συνδυασμὸν τῆς ἐπιστήμης μετὰ τῆς ἡδονῆς, ἀλλ' ἐπὶ τῷ ὅρῳ μετὰ τῆς ἀκροτάτης φιλοσοφικῆς γνώσεως, μετὰ τῆς ἐπιστήμης τοῦ ἀπολύτου ὄντος νὰ ἐπισυνάπτηται καὶ πᾶν ἄλλο εἶδος γνώσεων, οὐχὶ ὅμως μετ' αὐτῶν νὰ συγκιρνῶνται καὶ ἅπασαι

(1) Μισγάγκεια· κοῖλος τόπος εἰς ὃν πανταχόθεν τὰ κάτω φερόμενα ἀπὸ τῶν ὀρῶν ὕδατα μίσγεται. Ἡσύχ.

ἀδιακρίτως αἱ ἡδοναί, ἀλλὰ μόναι αἱ καθαραὶ καὶ ἄμικτοι.

Πλὴν τὸ ἐξαγόμενον τοῦτο εἰς ὃ περιῆλθεν ὁ διάλογος ἢ ὁ μικτὸς οὗτος βίος δὲν εἶναι αὐτὴ ἡ ἰδέα τοῦ ἀγαθοῦ, διότι εἰς τοῦτο τὸ σημεῖον φθάσαντες δὲν ἐξήλθομεν ἐκ τῆς σφαίρας τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, δὲν προέβημεν ἐπέκεινα τῶν ψυχολογικῶν ὁρίων, ἐπέκεινα τῆς γενέσεως, ἐνῷ τὸ ἀγαθὸν εἶναί τι αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ, εἶναι οὐσία ἐν τῇ γενέσει ἐμφανιζομένη. Ἀνάγκη λοιπὸν ν' ἀνυψωθῶμεν εἰς αὐτὴν τὴν οὐσίαν, ἀνάγκη νὰ ἐκτυλίξωμεν τὸ μεταφυσικὸν στοιχεῖον ἐκ τούτων τῶν ψυχολογικῶν γεγονότων, ἐν ἄλλοις ῥήμασιν ἀνάγκη ν' ἀνιχνεύσωμεν ἐν τῷ μικτῷ τούτῳ βίῳ ὅς ἐστι τὸ ἄκρον ἀνθρώπινον ἀγαθὸν, τὴν παρουσίαν τῆς ἰδέας αὐτοῦ τοῦ ἀγαθοῦ. Τὴν ἔννοιαν δὲ ταύτην ἐκφράζει συμβολικῶς ὁ Σωκράτης λέγων, ὅτι νῦν ἤδη ἱστάμεθα ἐπὶ τοῖς προθύροις αὐτοῦ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ ἐπὶ τῆς οἰκήσεως τοσοῦτον ὑψηλοῦ κυρίου (τοῦ τοιούτου) ἵνα ἐξαιτησώμεθα παρ' αὐτοῦ ἀκρόασιν (1). Διὰ τῆς συμβολικῆς δὲ ταύτης ἐκφράσεως ὑποδηλοῦται, ὅτι ἐν τῇ μίξει ταύτῃ ἀνεκαλύφθη μὲν τὸ ἄκρον ἀνθρώπινον ἀγαθὸν, ἀλλ' οὔπω ἡ ἰδέα ἢ τὸ ἀρχέτυπον εἶδος αὐτοῦ τοῦ ἀγαθοῦ, ἐξ οὗ ἀπορρέουσιν οἱ νόμοι τοῦ ἐναρμονίως καὶ ὀρθῶς συντεταγμένου ἀνθρωπίνου βίου. Προτείνει λοιπὸν ἤδη ὁ Σωκράτης τὸ ἐφεξῆς ζήτημα, τί ἆρά γε εἶναι ἐν ταύτῃ τῇ μίξει τὸ κατ' ἐξοχὴν τίμιον, ἅμα δὲ καὶ τὸ κατ' ἐξοχὴν αἴτιον τοῦ ν' ἀποβαίνῃ ἀρεστὴ τοῖς πᾶσιν ἡ τοιαύτη τῆς ψυχῆς διάθεσις, διότι τοῦτο ἀνακαλύψαντες θέλομεν προσεχῶς ἐξετάσειν εἴτε πρὸς τὴν ἡδονὴν εἴτε πρὸς τὸν νοῦν ἔχει μείζονα συγγένειαν καὶ οἰκειότητα. Παρατηρεῖ δὲ ὁ Σωκράτης ὅτι πάσης ὀρθῆς μίξεως τὸ αἴτιον εἶναι πρῶτον τὸ μέτρον εἰς ὃ συνίζαται τὸ πλῆρες καὶ σκόπιμον ἑκάστου ὄντος καὶ ἡ *συμμετρία*, ἤτοι ἡ τῶν μερῶν αὐτοῦ πρὸς ἄλληλα ἀναλογία καὶ ἡ ἀντιστοιχία αὐτῶν πρὸς τὴν τοῦ σκοποῦ ἑνότητα· δεύτερον δὲ τὸ *καλλος* ὅπερ ἀμέσως παρέπεται ἐκ τοῦ μέτρου καὶ τῆς συμμετρίας· καὶ τρίτον ἡ *ἀλήθεια*, ἄνευ τῆς ὁποίας οὐδὲν οὐδέποτε ἀληθῶς καὶ κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ φύσιν οὔτε ἐγένετο, οὔτε γενήσεται. Ὅθεν ἐὰν διὰ μιᾶς μόνης ἐννοίας δὲν δυνάμεθα νὰ συμπεριλάβωμεν τὸ ἀγαθὸν ἂς τὸ παραστήσωμεν διὰ τριῶν γνωρισμάτων, τοῦ κάλλους, τῆς συμμετρίας καὶ τῆς ἀληθείας, καὶ ἂς εἴπωμεν ὅτι ταῦτα συνηνωμένα εἶναι τὸ ἀληθὲς αἴτιον τῆς συμμίξεως, καὶ ὅτι ἐπειδὴ τὸ αἴτιον τοῦτο εἶναι ἀγαθὸν, διὰ τοῦτο καὶ τὸ ἀποτέλεσμα αὐτοῦ, ἡ μίξις εἶναι καὶ αὐτὴ ἀγαθή.

Ἀλλ' ἐνταῦθα ἀναφύεται τὸ ἐρώτημα, διατί ὁ Πλάτων σκιαγραφεῖ μᾶλλον ἢ προσδιορίζει αὐτὴν τὴν ἐν τῇ πρωτίστῃ ἀρχῇ τῶν ὄντων, ἐν αὐτῇ τῇ θείᾳ φύσει ἐνυπάρχουσαν ἰδέαν τοῦ ἀγαθοῦ, ἐξ ἧς ἐκπηγάζουσι τὰ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ καθ' ἕκαστα ἀγαθά; διατί τὴν παρουσίαν αὐτοῦ τοῦ ἀγαθοῦ τὴν παριστάνει ὑπὸ τὰ τρία ταῦτα γνωρίσματα, τὸ τοῦ κάλλους, τῆς συμμετρίας καὶ τῆς ἀληθείας; διότι τὸ ὕψος καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς ἰδέας ταύτης εἶναι τοσοῦτον ὑπερφυὲς, ὥστε μόλις δύναται νὰ τὴν χωρήσῃ ἀνθρωπίνη διάνοια. Ὅθεν ὁ φιλόσοφος ὁσάκις ἐφαρμόζει αὐτὴν πρὸς ἐξήγησιν τῆς ἀγαθότητος τοῦ ἀνθρωπίνου βίου ἢ καθολικώτερον τῆς γεγενημένης οὐσίας δὲν ἀποφαίνεται τί εἶναι αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν, ἀλλ' ἀναφέρει μόνον χαρακτηριστικὰ σημεῖα ἐξ ὧν διαγινώσκεται ἐν τῇ φύσει τῶν ὄντων (1). Ἰδοὺ λοιπὸν ὁ λόγος δι' ὃν καὶ ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ὁ Πλάτων περιγράφει μόνον τὰ ἐξωτερικὰ γνωρίσματα αὐτῆς τῆς ἰδέας, ἵνα πρὸς ἕκαστον τούτων ἰδίᾳ παραβαλλόμενος ἑκάτερος τῶν ψυχολογικῶν συντελεστῶν, γνωσθῇ πότερος ἐξ αὐτῶν, ἡ ἡδονὴ ἢ ἡ ἐπιστήμη, εἶναι συγγενέστερος πρὸς τὴν τῶν ἀγαθῶν ἰδέαν, ἑπομένως δὲ κατὰ τὸν βαθμὸν τῆς ἀξίας τιμιώτερος καὶ ἐξοχώτερος. Ἂς παραβάλωμεν λοιπὸν, λέγει ὁ Σωκράτης, τὴν ἡδονὴν καὶ τὸν νοῦν πρῶτον πρὸς τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἂς ἴδωμεν ἂν ἡ ἡδονὴ ἢ ὁ νοῦς ἦναι πρὸς ταύτην συγγενέστερον.

Ἀλλ' ἡ μὲν ἡδονὴ εἶναι ἁπάντων ψευδέστατον, μάλιστα δὲ λέγεται ὅτι οἱ θεοὶ συγχωροῦσι τὰς ἐπιορκίας τὰς γινομένας ἐν ταῖς ἀφροδισιακαῖς ἡδοναῖς, αἵτινες βεβαίως νομίζονται ὅτι εἶναι μέγισται, ὡσανεὶ αἱ ἡδοναὶ ἦσαν καθάπερ παῖδες ἄφρονες. Ἀπ' ἐναντίας δὲ ὁ νοῦς εἶναι ἢ ταὐτὸν πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἢ πάντων ὁμοιότατον πρὸς αὐτὴν καὶ ἀληθέστατον, διότι ἡ δύναμις καὶ ἡ φύσις τῆς ψυχῆς εἶναι ὁμοιοτάτη πρὸς τὸ θεῖον καὶ τὸ ἀθάνατον.

Ὡσαύτως δ' ἔχει τὸ πρᾶγμα καὶ περὶ τῆς μετριότητος· οὐδὲν πολεμιώτερον παντὸς μέτρου ἢ ἡ ἡδονὴ καὶ ἡ ὑπερβολικὴ χαρὰ, οὐδὲν δὲ ἐμμετρότερον ἢ ὁ νοῦς καὶ ἡ ἐπιστήμη.

Τέλος δὲ ὡς πρὸς τὸ κάλλος οὐδεὶς πώποτε οὔτε ἐγρηγορὼς οὔτε ὀνειρώττων οὔτε εἶδεν οὔτε ἐφαντάσθη που κατ' οὐδένα τρόπον τὴν φρόνησιν καὶ τὸν νοῦν ὡς αἰσχρὸν, ἐνῷ αἱ ἡδοναὶ, ὅταν μὴ ὑποβάλλωνται εἰς τὸ μέτρον καὶ τὴν ἀλήθειαν, παριστάνονται ἡμῖν γελοῖαι καὶ αἴσχισται καὶ ἀπὸ αἴσθημά τι αἰδοῦς ἐπιζητοῦμεν τὸ σκότος διὰ νὰ τὰς κρύψωμεν ὅσον ἔνεστι μάλιστα, νομίζοντες ἀναξιοπρεπὲς νὰ τὰς βλέπῃ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας.

Ἐκ τῆς ἀντιπαραβολῆς λοιπὸν ταύτης τοῦ τε νοῦ καὶ τῆς ἡδονῆς πρὸς τὰ τρία χαρακτηριστικὰ σημεῖα

(1) Παρ. Deuschle jans jahrbuch. LXXV. Σελ. 64.

(1) Παρ. Πολιτ. ς' σ. 505 Δ. καὶ ἐφ —Ζ'. σ. 517 C. καὶ ἐφ.

τῆς τοῦ ἀγαθοῦ ἰδέας προκύπτει ἐναργὴς ἡ λύσις τοῦ κατ' ἀρχὰς προταθέντος ζητήματος, ὅτι ἡ μὲν ἡδονὴ ἐν τῇ κατατάξει τῶν ἀγαθῶν οὔτε τὰ πρωτεῖα οὔτε τὰ δευτερεῖα ἔχει, ὁ δὲ νοῦς εἶναι πολλῷ ὑπέρτερος ἐκείνης. Ἀλλὰ πρὸς συμπλήρωσιν τῆς Πλατωνικῆς ταύτης πραγματείας ἓν ἔτι λείπεται, νὰ ἐξακριβωθῇ ἡ σχετικὴ ἀξία καὶ ἡ βαθμολογία τῆς ἡδονῆς πρὸς τὰ ἄλλα ἀγαθά, ἢ νὰ προσδιορισθῇ σαφέστερον ἡ ἀπόστασις αὐτῆς ἀπὸ τοῦ νοῦ καὶ τῆς φρονήσεως. Πρὸς διευκρίνησιν οὖν τούτου ὁ Σωκράτης διέρχεται ἀπὸ τῆς ὑπάτης μέχρι τῆς ἐσχάτης τὰς ἓξ διαδοχικὰς βαθμίδας τοῦ ἀγαθοῦ, αἵτινες περιλαμβάνονται ἐν τῷ ἐφεξῆς διαγράμματι.

Πρῶτον μὲν ἀγαθὸν εἶναι τὸ *περὶ μέτρον καὶ τὸ μέτριον καὶ καίριον καὶ πάντα, ὁπόσα χρὴ τοιαῦτα νομίζειν τὴν ἀΐδιον ἠρῆσθαι φύσιν*, ἤτοι τὸ μέτρον, καὶ ὁ μέσος ὅρος καὶ τὸ ἔγκαιρον, καὶ πάντα τὰ ἄλλα, ὅσα τοῦ αὐτοῦ εἴδους ὄντα δέον νὰ θεωρῶνται ὡς μέτοχα τῆς ἀϊδίου φύσεως. Δεύτερον δὲ, τὸ *σύμμετρον καὶ καλὸν καὶ τὸ τέλεον καὶ ἱκανὸν καὶ πάνθ', ὁπόσα τῆς γενεᾶς αὖ ταύτης ἐστίν*, ἤτοι τὸ ἀνάλογον καὶ καλὸν καὶ τὸ αὐτοτελὲς καὶ αὔταρκες, καὶ πάντα ὅσα ἀνήκουσιν εἰς τοῦτο τὸ γένος. Τρίτον δὲ τίθεται ὁ νοῦς καὶ ἡ φρόνησις. Τετάρτην δὲ τάξιν ἐπέχουσι τὰ ἰδιάζοντα εἰς τὴν ψυχὴν αὐτὴν καθ' ἑαυτήν, αἱ ἐπιστῆμαι, καὶ αἱ τέχναι καὶ αἱ ὀρθαὶ δοξασίαι, ἅτινά εἰσι συγγενέστερα πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἢ ἡ ἡδονή. Πέμπτην δὲ αἱ καθαραὶ καὶ ἄλυποι ἡδοναὶ αὐτῆς τῆς ψυχῆς, αἵτινες γεννῶνται κατόπιν αἰσθητικῶν ἀντιλήψεων καὶ ἐπιστημονικῶν γνώσεων. Τὰς δὲ λοιπὰς ἡδονὰς καί τοι ὑπεμφαίνων ὁ Σωκράτης ὅτι προτίθεται νὰ συγκαταλέξῃ εἰς ἕκτην τινὰ τάξιν, παρέρχεται ὅμως ἐν σιγῇ.

Μετὰ τὴν ἐπιθεώρησιν ταύτην τῶν διαφόρων βαθμῶν τοῦ ἀγαθοῦ, ὁ Σωκράτης περαίνει τὸν λόγον ἀνακεφαλαιῶν τὰ κυριώτερα μέρη τῆς συνδιαλέξεως. Ἐγώ, λέγει ἀκούσας τὸν Φίληβον ἰσχυριζόμενον ὅτι τὸ ἀγαθὸν εἶναι πᾶσα ἀδιακρίτως ἡδονὴ, καὶ κατεξανιστὰς κατὰ τοῦ ἰσχυρισμοῦ τούτου ὅστις δὲν εἶναι μόνον τοῦ Φιλήβου ἀλλὰ καὶ ἄλλων μυρίων, ἀντεῖπον ὅτι ὁ νοῦς εἶναι πολὺ καλλίτερος ἢ ἡ ἡδονὴ καὶ ἐπωφελέστερος εἰς τὸν ἀνθρώπινον βίον. Ἀλλ' ὑποπτεύων ὅτι ἐκτὸς τοῦ νοῦ εἰσι καὶ ἄλλα πολλὰ ἀγαθὰ, προσέθηκα ὅτι, ἂν εὕρωμεν ἄλλο τι προτιμότερον ἀμφοτέρων τούτων, θὰ διεφιλονείκουν τὰ δευτερεῖα ὑπὲρ τοῦ νοῦ κατὰ τῆς ἡδονῆς, ἥτις καὶ ἐκ τούτων θὰ ἀπεκλείστο. Καὶ μετὰ ταῦτα διετρανώθη ὅτι οὐδέτερον τούτων εἶναι τὸ ἀγαθὸν, διότι ὅτε νοῦς καὶ ἡ ἡδονὴ στεροῦνται τῶν ἰδιοτήτων αὐτῶν, τῆς αὐταρκείας, τοῦ ἱκανοῦ καὶ τῆς τελεότητος. Ἀφοῦ δὲ παρέστη ἡμῖν ἄλλοτε τρίτον ἐπικρατέστερον ἑκατέρου τούτων, ὁ νοῦς πάλιν ἐφάνη ἡμῖν ἀπειράκις συγγενέστερος καὶ προσφυέστερος ἢ ἡ ἡδονὴ πρὸς τὴν ἰδέαν τοῦ νικῶντος ἀγαθοῦ. Ὅθεν κατὰ τὴν κρίσιν, ἣν νῦν ἐκ τῶν εἰρημένων ἐσχηματίσαμεν εἶναι πέμπτη κατὰ τὴν τάξιν πρώτη ὅμως ὄχι, οὐδὲ ἂν ὅλοι ὁμοῦ οἱ βόες καὶ ἵπποι καὶ σύμπαντα τἄλλα κτήνη ἐπιμαρτυρῶσι τοῦτο ἐφ' ὅσον ἐπιδιώκουσι τὴν τῆς ἡδονῆς ἀπόλαυσιν· εἰς ὧν τὴν μαρτυρίαν διδόντες πίστιν οἱ πολλοὶ, ὡς οἱ μάντεις εἰς τοὺς ὄρνιθας κρίνουσιν ὅτι αἱ ἡδοναί εἰσι συντελεστικώταται πρὸς τὴν ἡμετέραν εὐζωΐαν, ἑπομένως δὲ πιστεύουσιν ὅτι αἱ ὁρμαὶ τῶν κτηνῶν εἰσι μάρτυρες μᾶλλον ἀξιόχρεοι ἢ οἱ λόγοι τῶν ὑπὸ φιλοσόφου Μούσης ἐμφορουμένων ἑκάστοτε. Μετὰ δὲ τὴν ἀνακεφαλαίωσιν ταύτην συνομολογήσαντος τοῦ Πρωτάρχου ὅτι ταῦτά εἰσιν ἀληθέστατα, ἀφήσατέ με λοιπὸν, εἶπεν ὁ Σωκράτης, ν' ἀναχωρήσω. Πρὸς ὃν ὁ Πρώταρχος, ἀλλ' ἐναπολείπεται ἔτι, ὦ Σώκρατες σμικρόν τι νὰ μᾶς διασαφήσῃς· διότι σὺ βεβαίως, νομίζω, δὲν θ' ἀναχωρήσῃς ἐντεῦθεν πρότερος ἡμῶν. Πλὴν βλέπων τὸν Σωκράτη ἐμμένοντα εἰς τὴν ἀπόφασίν του καὶ ἕτοιμον ὄντα πρὸς ἀναχώρησιν ἄλλοτε, λέγει, θέλω σὲ ὑπομνήσειν τὰ λειπόμενα. Καὶ διὰ τῶν λέξεων τούτων περαίνεται ὁ διάλογος.

Ἀλλ' ἡ σπουδαιότης τοῦ τελευταίου τούτου μέρους τοῦ διαλόγου εἶναι τοιαύτη καὶ τοσαύτη, ὥστε δὲν δυνάμεθα μιμούμενοι τὸ παράδειγμα τοῦ Σωκράτους, αἴφνης διακόψαντος τὴν μετὰ τοῦ Πρωτάρχου συνδιάλεξιν, νὰ καταπαύσωμεν καὶ ἡμεῖς ἐνταῦθα τὴν μελέτην μας ἀρκούμενοι ὅτι προσηνέγκαμεν τοῖς ἡμετέροις ἀναγνώσταις τὴν προηγηθεῖσαν ἁπλῆν παράφρασιν τῆς ἀκανθώδους ταύτης περικοπῆς, ἐν ᾗ γίνεται ἡ τῶν διαφόρων ἀγαθῶν βαθμιαία κατάταξις· ἀλλ' ἀνάγκη ἡμῖν ἐπίκειται ἵνα μέσοτέμνοντες μεταξὺ τῶν διεστώτων τὰς γνώμας σοφῶν ἀνδρῶν τῶν ἐγκυψάντων εἰς τὴν λύσιν τῶν ἐνταῦθα ἀναφυομένων ἀπορημάτων, ἀποπειραθῶμεν ὅπως ἀνεύρωμεν τὸν μίτον τὸν καθοδηγήσοντα ἡμᾶς εἰς ὅσον ἔνεστι μείζονα τῆς παραφρασθείσης περικοπῆς ἐξομάλυνσιν καὶ διαφώτισιν.

Τὸ δὲ πρὸ πάντων ἐν τῇ Πλατωνικῇ τῶν ἀγαθῶν διαιρέσει ἀξιοσημείωτον εἶναι ὅτι ὁ συγγραφεὺς δὲν πραγματεύεται τὸ ζήτημα μόνον ὑπὸ ἠθικὴν ἔποψιν, δὲν διαλαμβάνει μόνον περὶ τοῦ ἄκρου ἀγαθοῦ τοῦ ἐφικτοῦ τοῖς ἀνθρώποις, περὶ τοῦ τελικοῦ ἐκείνου ἀγαθοῦ εἰς ὃ ὀφείλομεν νὰ ἐπισπεύδωμεν, ἐφ' ὅσον εἰς αὐτὸ συνίσταται τοῦ ἀνθρωπίνου βίου τὸ ἔξοχον καὶ τὸ τέλεον, ὡς ἀπεφήνατο Πλωτῖνος ὁ ἀρχηγέτης τῆς νεοπλατωνικῆς σχολῆς [1], ἀλλ' ἀπὸ τῆς ταπεινῆς σφαίρας τοῦ ἀνθρωπίνου ἀγαθοῦ μεταρσιοῦται εἰς τὴν τοῦ ἀπολύτου καὶ ἀϊδίου, ὅπερ ἐστὶν ἡ πρώτη ἀρχὴ καὶ ἡ πηγὴ παντὸς ἀγαθοῦ· διότι τοῦτο εἶναι χαρακτηριστικὸν ἴδιον τοῦ Πλάτωνος νὰ ἐνατενίζῃ ἀείποτε εἰς τὴν σύνδεσιν καὶ συνάφειαν τῶν πεπερασμένων ὄντων καὶ τῶν καθ' ἕκαστα πρὸς τὴν οὐσίαν, πρὸς τὰ εἴδη αὐτὰ καθ' ἑαυτά. Οὐδέν ἐστι, κατὰ τὸν Πλάτωνα, μονῆρες καὶ ἄσχετον, οὐδέν ἐστιν οὕτως ἐντελὲς καὶ σμικρὸν, ὥστε νὰ μὴ κοινωνῇ τοῦ θείου, νὰ μὴν ἀνταναπλᾷ ὡς ἐν κατόπτρῳ τὴν φύσιν τὴν ἀΐδιον. Ὅθεν καὶ ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει εὑρύνων τὰς περὶ τοῦ ἀνθρωπίνου ἀγαθοῦ σκίψεις του, εἰσδύει εἰς αὐτὴν τὴν δύναμιν τοῦ ἀϊδίου ἀγαθοῦ, ὅπερ ἐνοπτρίζεται ἔν τε τῷ σύμπαντι καὶ ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ βίῳ [1]· διότι διενοεῖτο ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ ἰδέα τοῦ ἀγαθοῦ οὐχ ἧττον ἢ αἱ ἄλλαι ἀποκαλύπτεται ἐν μέρει καὶ μεταδίδοται εἰς τὴν φύσιν ἁπάντων τῶν ὄντων καὶ τῶν ἀνθρώπων. Ὅτι δὲ τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐπεδίωκεν ἐν τῇ συγγραφῇ τοῦ παρόντος διαλόγου, τὸ μαρτυρεῖ αὐτὸς οὗτος ὁ συγγραφεὺς, ὅστις περιγράψας τὴν ἰδέαν τοῦ ἀγαθοῦ διὰ τῶν τριῶν αὐτῆς γνωρισμάτων, τὴν ἔννοιαν τοῦ μέτρου δὲν ἐφαρμόζει μόνον εἰς τὸν συγκεκραμένον ἀνθρώπινον βίον, ἀλλ' εἰς οἱανδήποτε σύγκρασιν· (μέτρου καὶ τῆς ξυμμέτρου φύσεως μὴ τυχοῦσα *ἡτισοῦν* καὶ *ὁπωσοῦν* ξύγκρασις *πᾶσα* ἐξ ἀνάγκης ἀπόλλυσι τά τε κεραννύμενα καὶ πρώτην ἑαυτήν· σελ. 64 Δ.). Ἐκ τῆς ῥήσεως οὖν ταύτης καταφαίνεται ὅτι δὲν ἐπεζήτει μόνον τὸ ἄριστον ἐν τῷ φθαρτῷ βίῳ τῶν ἀνθρώπων ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ σύμπαντι.

Ὅθεν ὑπὸ τὸ πρίσμα τῆς θεωρίας ταύτης τοῦ Πλάτωνος γίνεται καταληπτὴ καὶ ἡ ὑπ' αὐτοῦ σχηματισθεῖσα πενταμελὴς ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἑξαμελὴς τῶν ἀγαθῶν διαίρεσις. Καὶ πρῶτον μὲν μεταξὺ τῶν ἀγαθῶν τάττει ὁ φιλόσοφος τὸ *περὶ μέτρον καὶ τὸ μέτριον καὶ καίριον καὶ πάντα, ὁπόσα χρὴ τοιαῦτα νομίζων τὴν ἀΐδιον ἠρῆσθαι φύσιν*. Διὰ τῶν φράσεων δὲ τούτων σημαίνει τὴν ἰδέαν τοῦ ἀπολύτου ἀγαθοῦ, ἐν ᾗ ὡς πρωτίστῃ αἰτίᾳ ἐνυπάρχουσι τά τε ἄλλα εἴδη καὶ τὰ αἰσθητὰ ὄντα· ἑπομένως δὲ καθὸ ἀπόλυτος καθὸ μέτρον αὐτὴ ἑαυτῆς ἀποτελεῖ ἐνταυτῷ τὴν μετριότητα καὶ τὴν ἀναλογίαν τῶν λοιπῶν εἰδῶν καὶ αἰσθητῶν ὄντων πρός τε ἑαυτὴν καὶ πρὸς ἄλληλα καὶ ἐπὶ τέλους δὲ τὴν ἐντεῦθεν προκύπτουσαν καλλονήν. Ὅθεν ἡ ἰδέα αὕτη εἶναι ἡ ποιητικὴ αἰτία τῆς ἀγαθότητος ἁπάντων τῶν ὄντων καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου βίου.

Τὸ δὲ δεύτερον μέλος τῆς διαιρέσεως, ἢ τὸ δεύτερον κατὰ τὴν ἀξίαν ἀγαθὸν εἶναι *τὸ σύμμετρον καὶ καλὸν καὶ τὸ τέλεον καὶ ἱκανὸν καὶ πάνθ' ὁπόσα τῆς γενεᾶς αὖ ταύτης ἐστίν*. Διαφέρουσι δὲ ταῦτα τῶν προηγουμένων καθ' ὅτι τὰ μὲν σημαίνουσι τὸν ἰδανικὸν κόσμον (φύσιν ἀΐδιον), τὰ δὲ τὴν τούτου πραγματίωσιν ἐν τῷ ὁρατῷ κόσμῳ (ταύτης τῆς γενεᾶς)· τὰ μὲν παριστῶσι τὴν αἰτίαν καὶ τὴν ἀρχὴν πάσης ἀγαθότητος, τὰ δὲ τὸ ἐκ τῆς αἰτίας ἐκείνης ἀληθῶς γενόμενον, πᾶν τὸ ὑπὸ τῆς ἰδέας τοῦ ἀγαθοῦ παραχθὲν καλὸν, σύμμετρον, τέλεον καὶ αὔταρκες, ὅπερ σχετικῶς πρὸς τὸν ἄνθρωπον εἶναι τὸ ἀρχέτυπον τῆς τελεότητος καὶ μακαριότητος τοῦ ἀνθρωπίνου βίου.

Ἀλλὰ πρὶν ἢ προβῶμεν περαιτέρω σημειωτέον ὅτι τὰ τρία γνωρίσματα τοῦ κάλλους, τῆς συμμετρίας καὶ τῆς ἀληθείας, δι' ὧν προλαβόντως (σελ. 65 Α.) ἐχαρακτηρίσθη ἡ τοῦ ἀγαθοῦ ἰδέα, παραλλάσσουσιν ὁπωσοῦν τῶν ἐν τῷ πρώτῳ τούτῳ μέλει τῆς διαιρέσεως ἐφαρμοσθέντων πρὸς ἐπιχαρακτήρισιν τῆς αὐτῆς ταύτης ἰδέας, οἷά εἰσι τὸ μέτρον, καὶ τὸ μέτριον, καὶ τὸ καίριον κτλ. Διότι ἐνταῦθα ὁ μὲν προσδιορισμὸς τῆς ἀληθείας φαίνεται ὅτι ἐκλείπει παντάπασιν, οἱ δὲ τοῦ κάλλους καὶ τοῦ συμμέτρου μετατίθενται ἀπὸ τοῦ πρώτου εἰς τὸ δεύτερον μέλος, ἐπιπροσθετομένων καὶ νέων τινῶν προσδιορισμῶν τοῦ τελέου καὶ ἱκανοῦ. Ἀλλὰ περὶ μὲν τοῦ προσδιορισμοῦ τῆς ἀληθείας εὐκόλως ἐννοεῖ τις, ὅτι καί τοι φαινομενικῶς παραλειπόμενος ἐν τῷ πρώτῳ μέλει, ὑπακούεται ὅμως ἐκ τῶν λέξεων *καὶ πάντα, ὁπόσα χρὴ τοιαῦτα νομίζειν τὴν ἀΐδιον ἠρῆσθαι φύσιν*· διότι ἡ *ἀΐδιος φύσις* δὲν εἶναι ἄλλο τι εἰμὴ ἡ ἰδανικὴ ἢ ἡ φύσις τῶν ἰδεῶν, ἐν ᾗ μάλιστα ἐμπεριέχεται καὶ ἡ τῆς ἀληθείας. Τὸ δὲ κάλλος, ὅπερ ἐστὶν ἡ ἐμφάνεια καὶ ἡ ἐκδήλωσις αὐτῆς τῆς ἰδέας τοῦ ἀγαθοῦ, ἀναγκαίως ὤφειλε νὰ μετατεθῇ ἐν τῷ δευτέρῳ μέλει τῆς διαιρέσεως, ἐν ᾧ τάσσεται ἡ ἰδέα αὕτη ὡς ἀνταναπλωμένη καὶ διαλάμπουσα ἐν τῷ ὁρατῷ τούτῳ κόσμῳ, διότι τὸ κάλλος εἶναι ἡ ὁδὸς ἡ ἄγουσα ἡμᾶς εἰς τὴν τοῦ ἀγαθοῦ γνῶσιν, διότι ἐπιζητοῦντες νὰ περιλάβωμεν ἐν τῇ διανοίᾳ τὸ θεῖον ἀγαθὸν ἀρχόμεθα θαυμάζοντες τὴν ὁρατὴν αὐτοῦ μορφὴν, τὸ κάλλος, ὅπερ ἐπειδὴ περιέχει ποικιλίαν μερῶν ὑποβαλλομένην εἰς μίαν ἑνότητα, εἰς ἕνα ὑπέρτατον νόμον, εἶναι ἐνταυτῷ ἡ ἀναλογία ἐκείνη τῶν μερῶν ἡ καλουμένη *συμμετρία*. Καὶ ἰδοὺ διατί ὁ Πλάτων συνάπτει ἐν τῷ δευτέρῳ μέλει τὸ καλὸν μετὰ τῆς συμμετρίας, ἥτις ἐνταυτῷ ἀποτελεῖ τὴν φύσιν τοῦ τελέου καὶ αὐτάρκους.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ πρώτου καὶ δευτέρου ἀγαθοῦ. Ὡς τρίτον δὲ συγκαταριθμεῖται ὁ *νοῦς* καὶ ἡ *φρόνησις*, ἐξ ὧν ὁ μὲν εἶναι κυρίως ἡ γνωστικὴ δύναμις, ἡ δὲ ἡ ἐν ἐνεργείᾳ γνῶσις· ὁ μὲν, κατὰ τὸν Πλάτωνα, φέρει ἀείποτε μεθ' ἑαυτοῦ ἀναπόσπαστον τὸ θησαύρισμα τῶν ἀληθειῶν ἃς τινας ἀπέκτησεν ἐν τῇ προϋπάρξει αὐτοῦ, ὅτε ἐθεᾶτο τὰ εἴδη αὐτὰ

(1) Ἐν ς' 7, 27 αὐτὸς γὰρ οὐ τὸ πρῶτον ἐζήτει ἀγαθὸν, ἀλλὰ τὸ ἡμῶν.

(1) 7. A. Trendelenburg (ommentatio de platonis Philebi consilio 1837.

καθ' ἑαυτά, ἡ δὲ διεξάγει τὸ ἀντικείμενόν της διά τινος σειρᾶς συλλογισμῶν καὶ διαλεκτικῆς ἀναλύσεως.

Πλὴν ἡ ἐνταῦθα ἀναφυομένη ἀπορία διατί ὁ νοῦς ὑποβιβάζεται ἐν τῇ τρίτῃ θέσει, ἐνῷ ὤφειλε νὰ ἐπέχῃ τὴν πρώτην, εὐκόλως λύεται, ἅμα ὡς ἀναλογισθῇ τις ὅτι ἡ ἰδέα τοῦ ἀγαθοῦ εἶναι ἡ πρωτίστη πηγὴ καὶ ἡ ἀρχὴ πάσης ἐναρμονίου συγκράσεως, ἑπομένως δὲ καὶ τοῦ ξυμμεμιγμένου ἀνθρωπίνου βίου, καὶ ὅτι ἀπόλυτος οὖσα εἶναι πολλῷ ὑπερτέρα τοῦ πεπερασμένου ἀνθρωπίνου νοός. Ἐντεῦθεν οὖν ἕπεται ὅτι ὁ νοῦς καὶ ἡ φρόνησις δὲν δύνανται νὰ ἔχωσι τὰ πρωτεῖα· ἀλλὰ διὰ τὸν αὐτὸν λόγον οὐδὲ τὰ δευτερεῖα, ἅτινα βεβαίως ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἐξωτερίκευσιν αὐτῆς ταύτης τῆς ἰδέας, εἰς τὴν κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν τῆς ἰδέας τελεσθεῖσαν καθολικὴν σύγκρασιν, ἥτις ἐστὶν ὑπερτέρα οἱουδήποτε αὐτῆς στοιχείου. Ἐκ τούτων μάλιστα ἔτι ἐναργέστερον καταφαίνεται διατί ἀνωτέρω ὁ Πλάτων ὑπήγαγε τὸν ἀνθρώπινον νοῦν ὑπὸ τὸ γένος τῆς αἰτίας· διότι ὁ ὑπέρτατος καὶ τέλεος λόγος, ὅστις εἶναι αὐτὸς ὁ Θεὸς, καθὸ δημιουργὸς, κυβερνήτης καὶ κοσμήτωρ τοῦ παντὸς εἶναι μὲν πολλῷ μείζων καὶ ἐξοχώτερος τοῦ ἀνθρωπίνου νοὸς, ἑπομένως δὲ ἐκεῖνος εἶναι ἡ μοναδικὴ καὶ πρωτίστη αἰτία· ἀλλὰ καὶ ὁ ἀνθρώπινος νοῦς θεωρητέος καὶ αὐτὸς ὡς αἰτία, διότι ἀπόσπασμα ὢν καὶ ἀπόῤῥοια τοῦ θείου, ἑπομένως δὲ ἐπιδεκτικὸς τῆς ἰδέας τοῦ ἀγαθοῦ, κατὰ τὸν νόμον ταύτης διευθύνει, συγκιρνᾷ καὶ ῥυθμίζει τὸν ἀνθρώπινον βίον (¹).

Κατὰ λογικὴν δὲ ἀνάγκην μετὰ τὸν νοῦν καὶ τὴν φρόνησιν ἕπονται τέταρται αἱ ἐπιστῆμαι, αἱ τέχναι καὶ αἱ ὀρθαὶ δόξαι, *ἃ τῆς ψυχῆς αὐτῆς ἔθεμεν*, λέγει ὁ Σωκράτης ὑπομιμνήσκων ἡμῖν τὰ ἐν τῷ προηγουμένῳ τμήματι ἀναπτυχθέντα· διότι αὗταί εἰσιν ἡ πραγματίωσις καὶ ἡ ἀποκάλυψις τοῦ νοῦ, εἰσὶν ἀναγκαῖα ἀποτελέσματα τῆς διανοητικῆς ἐνεργείας, πᾶν εἴτι ἄρα ἀποδείκνυται κατ' ἐξοχὴν συγγενὲς καὶ οἰκεῖον πρὸς τὸ εὐγενέστερον μέρος τῆς ἡμετέρας φύσεως, τὸν νοῦν, δέον εἰς τοῦτον νὰ προσαρτηθῇ· ἐνῷ ἀπ' ἐναντίας αἱ καθαραὶ ἡδοναὶ, τοὐλάχιστον αἱ ὑπὸ τοῦ αἰσθητοῦ κάλλους παραγόμεναι, μὴ οὖσαι ἀποκλειστικὸν προϊὸν αὐτῆς τῆς ψυχῆς, ὡς τοὐναντίον αἱ ἐπιστῆμαι καὶ αἱ τέχναι, ἀλλὰ συνεργούντων καὶ τῶν αἰσθητηρίων εἰς τὴν παραγωγήν των, ἐφ' ὅσον γεννῶνται κατόπιν αἰσθητικῶν ἀντιλήψεων, ἐπέχουσι τὴν πέμπτην τάξιν.

Ἀντιπαραβάλλοντες οὖν ἤδη τὴν μεταφυσικὴν πλευράν, ἤτοι τὰ δύο πρῶτα μέλη τῆς διαιρέσεως πρὸς τὴν ψυχολογικὴν, ἤτοι τὸ τρίτον καὶ τέταρτον, παρατηροῦμεν ὅτι μεταξὺ τούτων καὶ ἐκείνων ὑφίσταται ἀναλογία τις πρὸς ἄλληλα, διότι, καθάπερ ἡ μεταφυσικὴ καὶ ἡ ἐξ ἀντικειμένου πλευρὰ διαιρεῖται εἰς τὴν ἰδέαν τοῦ ἀγαθοῦ αὐτὴν καθ' ἑαυτὴν καὶ τὴν ἐν τῷ ὁρατῷ κόσμῳ ἔκφανσιν αὐτῆς, οὕτως ἡ ψυχολογικὴ καὶ ἡ ἐξ ὑποκειμένου διαιρεῖται εἰς τὴν δύναμιν καὶ τὴν οὐσίαν τῆς γνώσεως (νοῦς) καὶ εἰς τὴν διὰ τῶν ἐπιστημῶν, τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ὀρθῶν δοξῶν ἐνεργοποίησιν αὐτῆς καὶ πραγματίωσιν.

Τέλος δὲ ὁ Πλάτων καί τοι σχηματίζων καὶ ἕκτην τάξιν δὲν μνημονεύει ὅμως ῥητῶς τίνα τὰ εἰς αὐτὴν ἀνήκοντα· ὡσανεὶ ἡμῖν ὑπεδείκνυεν ὅτι δὲν θεωρεῖ ταῦτα λόγου ἄξια· εἶναι δὲ πρόδηλον ὅτι ὑπαινίττεται τὰς λοιπὰς μικτὰς καὶ σχεδὸν ἀκαθάρτους ἡδονὰς περὶ ὧν ἀρκούντως ἐπραγματεύθη ἐν τοῖς ἔμπροσθεν. Ζητεῖται δὲ μόνον, ἂν ὁ συγγραφεὺς διενοεῖτο ὅτι καὶ ἐξ αὐτῶν τινες μετέχουσι τοῦ ἀγαθοῦ ἔστω καὶ βραχύ τι, ἢ ὅτι δέον ν' ἀφορισθῶσιν ἅπασαι τῆς τοῦ ἀγαθοῦ ἐννοίας. Οἱ μὲν πλεῖστοι τῶν νεωτέρων διϊσχυρίζονται ὅτι ὁ Πλάτων τὰς μικτὰς ἡδονὰς δὲν συγκαταριθμεῖ μετὰ τῶν ἀγαθῶν, ἅτινα διαιρεῖ εἰς πέντε τάξεις, ἀλλ' οἱ Νεοπλατωνικοὶ ἀνεύρισκον ἐξ εἴδη ἀγαθῶν εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ φιλοσόφου γενομένην ἀπαρίθμησίν. Καὶ ἡμεῖς δὲ μετὰ τούτων συμφωνοῦντες παραδεχόμεθα ὅτι ὁ Πλάτων τάσσει καὶ ἕκτον μέλος τῆς διαιρέσεως. Ὅτι δὲ ἡ γνώμη αὕτη εἶναι ἡ ὀρθοτέρα ἐπιβεβαιοῦται ὑπὸ τῆς μαρτυρίας αὐτοῦ τοῦ Πλάτωνος, ὅστις μετὰ τῶν ἀληθῶν καὶ καθαρῶν ἡδονῶν ἐπιτρέπει νὰ εἰσρεύσωσιν εἰς τὸν ὀρθῶς συμμεμιγμένον βίον καί τινες ἀναγκαῖαι (σελ. 62. Ε) Τί ἄρα τὸ ἐκ τούτου συμπεραινόμενον; ὅτι ὑπάρχουσι καί τινες ἡδοναὶ οὐχὶ λύπης ἄμικτοι, αἵτινες ἀναποσπάστως συνδέονται μετὰ τῆς ἐκπληρώσεως τῶν φυσικῶν ἀναγκῶν τοῦ σώματος, οἷον αἱ ἐκ τῆς βρώσεως καὶ πόσεως ἡδοναί· ἑπομένως δὲ αὗται, ἐνόσῳ χαλιναγωγοῦνται ὑπὸ τοῦ νοῦ, εἰσὶ μὲν ἀπαραίτητοι ἐν τῇ μίξει τῶν ἀνθρωπίνων ἀγαθῶν, ἀλλ' ἕνεκεν τῆς μετὰ τῆς λύπης συγκράσεώς των δὲν δύνανται νὰ συγκαταλεγῶσι μετὰ τῶν κυρίως λεγομένων ἀγαθῶν. Ὅτι δὲ ὁ Πλάτων τὸ εἶδος τοῦτο τῶν ἡδονῶν ὑπαινίττεται ἐφαπτόμενος μόνον ἁπλῶς τῆς ἕκτης τάξεως, τοῦτο ἀποδείκνυται ὡς ἐκ περισσοῦ καὶ ἐκ τῆς ἀποτόμου καὶ αἰφνιδίας τοῦ διαλόγου διακοπῆς, διότι ὁ Σωκράτης, ὅστις καὶ προλαβόντως (σ. 50. Δ. καὶ ἑφ.) ἤθελε ν' ἀναβάλῃ εἰς τὴν αὔριον τὴν περὶ μικτῶν ἡδονῶν συζήτησιν, καὶ νῦν αὖθις προσεγγίζοντος τοῦ Διαλόγου εἰς τὸ τέρμα του, ἐνῷ μετὰ τὴν ἀπαρίθμησιν τῶν ἀγαθῶν ὤφειλε νὰ δώσῃ λόγον καὶ περὶ τῶν μικτῶν ἡδονῶν, αἴρνης διακόπτει τὴν συνδιάλεξιν καὶ ἐπιμένει εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ ληφθεῖσαν ἀπόφασιν τοῦ ν' ἀπέλθῃ, καί τοι τοῦ Πρωτάρχου παροτρύνοντος αὐτὸν νὰ συνεχίσῃ τὴν τῶν λειπομένων συζήτησιν. Τί δὲ ἄλλο σημαίνει ἡ ὑπεκφυγὴ αὕτη τοῦ Σωκράτους, εἰμὴ ὅτι πᾶσα περαιτέρω ἐξέτασις περὶ τῆς σχετικῆς ἀξίας καὶ θέσεως τῶν μικτῶν ἡδονῶν ἀποβαίνει ὅλως περιττὴ καὶ ἄχρηστος; Εἶναι δὲ μάλιστα περιεργείας ἄξιον ὅτι καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ Διαλόγου παριστᾷ ἀναλογίαν τινὰ καὶ ὁμοιότητα πρὸς τὸ τέλος αὐτοῦ καὶ τὴν ἔκβασιν· διότι καθάπερ ἐνταῦθα ὁ Σωκράτης ἀπαναίνεται ὅπως συμπληρώσῃ τὸν λόγον του διαλαμβάνων καὶ περὶ τῶν μικτῶν ἡδονῶν, οὕτω καὶ ἐν τῷ προοιμίῳ φέρει τὸν ἀναγνώστην οἱονεὶ ἀπαράσκευον εἰς τὸ μέσον τῆς ὑποθέσεως παραλείπων τὴν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Φιλήβου προλαβοῦσαν συνδιάλεξιν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος, καί τοι ἐπανειλημμένως ἐν τῷ παρόντι Διαλόγῳ μνημονευομένην. Ἀλλὰ διὰ τῆς παραλείψεως ταύτης ἐντέχνως καὶ ἐπιδεξίως ὑπεμφαίνει ὁ Πλάτων ὅτι οἱ ἡδονικοὶ, οἷος ὁ Φίληβος, ἐμμανῶς ὑπὲρ τῆς ἡδονῆς συνηγοροῦντες καὶ εἰς τὴν ἀπόλαυσιν αὐτῆς θέτοντες ἀποκλειστικῶς τὸν ὅλον τοῦ ἀνθρώπου προορισμὸν, ἀναδέχονται τὴν ὑπεράσπισιν ἀγῶνος κοινοῦ πρὸς τὰ ἄλογα ζῶα (σελ. 67. Β.), ἥτις ἀνοίκειος οὖσα καὶ ἀλλοτρία τῆς παρούσης φιλοσοφικῆς πραγματείας οὐδεμιᾶς χρῄζει ἐμβριθοῦς ἀναιρέσεως.

Ἐμφιλοχωρήσαντες οὖν εἰς τὰς λεπτομερείας τοῦ διαλόγου καὶ ἀποπειραθέντες ἵνα ἐκ τῶν ἐνόντων διασαφήσωμεν ἓν ἕκαστον τῶν μερῶν του, φέρε δὴ πρὸς ἀπαρτισμὸν τοῦ ἡμετέρου ἔργου περιλάβωμεν ἐν ὀλίγοις καὶ τὸ σύνολον αὐτοῦ ἀρυόμενοι ἐντεῦθεν τὰ πρακτικὰ ἐκεῖνα πορίσματα ἅτινα ἐγγύτερον ἀφορῶσι τὸ τέλος καὶ τὸν προορισμὸν τοῦ ἀνθρωπίνου βίου. Τί λοιπὸν καρπούμεθα ἐκ τῆς μετ' ἐπιστασίας μελέτης τοῦ Πλατωνικοῦ τούτου ἀριστουργήματος; ὅτι ἡ ὄντως εὐδαιμονία τοῦ ἀνθρώπου δὲν συνίσταται μονομερῶς οὔτε εἰς τὴν τῶν ἡδονῶν ἀπόλαυσιν, οὔτε εἰς τὴν τῶν ἐπιστημῶν ἐκμάθησιν· ἀλλ' εἴς τινα ἐπιτυχῆ ἀμφοτέρων τούτων μίξιν καὶ σύγκρασιν· διότι καθάπερ ἐν τῷ σύμπαντι διὰ τῆς τελεσιουργοῦ δυνάμεως τῆς ἀπολύτου αἰτίας ἢ τοῦ θείου νοῦ τὸ ἄπειρον καὶ τὸ πέρας συνδυάζονται καὶ ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τούτου προκύπτει ἡ φύσις τῶν γεννητῶν ὄντων, οὕτω καὶ ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ βίῳ τὰ πρὸς ἄλληλα διεστῶτα μέρη τῆς ἡμετέρας φύσεως ἡ φρόνησις καὶ τὸ πάθος ὁ νοῦς καὶ τὸ αἴσθημα, δέον νὰ συγκιρνῶνται κατὰ τὴν ἰδέαν τοῦ ἀγαθοῦ, ἥτις εἶναι ἡ πηγὴ πάσης εὐδαιμονίας καὶ μακαριότητος. Ἀλλ' ἐκ τοῦ ὅτι ἅπαντα τὸν ἡμέτερον βίον ἐφείλομεν νὰ ῥυθμίζωμεν κατὰ τὴν τοῦ ἀγαθοῦ ἰδέαν, ἀναγκαίως ἕπεται ὅτι ὁ νοῦς μᾶλλον ἢ ἡ ἡδονὴ συντείνει πρὸς τὴν ῥύθμισιν ταύτην· διότι ὁ νοῦς συγγενέστερος ὢν καὶ οἰκειότερος πρὸς τὴν ἀπόλυτον αἰτίαν, πρὸς τὸ θεῖον, εἶναι ὁ μόνος ἐπιδεκτικὸς καὶ κοινωνὸς τῆς ἰδέας τούτου, πρὸς ἣν ὀφείλει ἀείποτε νὰ ἐνατενίζῃ ὁ προτιθέμενος νὰ διαπλάσῃ ἑαυτὸν ὅσον οἷόν τε τελεώτερον καὶ εὐδαιμονέστερον. Ἐντεῦθεν οὖν ἕπεται ὅτι ὡς πρὸς τὸν ἀνθρώπινον βίον ἀποδοτέον τὰ πρωτεῖα εἰς τὸν νοῦν. Ἀλλὰ μετὰ τούτου ἀδιῤῥήκτως συνδέονται αἱ ἐπιστῆμαι, αἱ τέχναι καὶ αἱ ὀρθαὶ δόξαι, αἵτινες καί τοι ἀλλήλων διαφέρουσαι, ἔχουσιν ὅμως τοῦτο κοινὸν ὅτι γεννῶνται καὶ παράγονται ἐκ τοῦ νοῦ καὶ τῆς φρονήσεως. Ἀναγκαίως ἄρα καὶ αὐταὶ καθὸ τοῦ νοῦ ἀποκυήματά εἰσι πολλῷ ὑπέρτεραι τῶν ἡδονῶν. Περὶ τῆς ἀληθείας δὲ ταύτης ἔτι μᾶλλον πειθόμεθα ἀνασκοποῦντες τὴν τῆς ἡδονῆς φύσιν καὶ δύναμιν. Ἡ ἡδονὴ καθ' ἑαυτὴν εἶναι ἄπειρος ἀπεχθαίρει πᾶν μέτρον· ἐκτὸς δὲ τούτου ἐνδέχεται νὰ ἦναι ἀληθὴς ἢ ψευδὴς, ἀγαθὴ ἢ πονηρὰ, σμικρὰ ἢ μεγάλη· μάλιστα δὲ ὅσῳ μείζων καὶ σφοδροτέρα, τοσούτῳ μᾶλλον ταράττει τὴν τῆς ἡμετέρας ψυχῆς ἰσορροπίαν καὶ γαλήνην. Ἐκ τούτων οὖν προδήλως συμπεραίνεται ὅτι, ἐπειδὴ μετὰ τοῦ ἀρίστου βίου δὲν συμβιβάζονται ἀπαξάπαντα τὰ εἴδη τῆς ἡδονῆς, δέον ν' ἀποσκορακισθῶσι μὲν ὅσαι ἐξελέγχονται ἐναντίαι καὶ πολέμιαι πρὸς τὸν νοῦν, τὴν φρόνησιν καὶ τὴν ἐπιστήμην νὰ γίνωσι δὲ παραδεκταὶ μόναι αἱ μετὰ τοῦ νοῦ συνδυαζόμεναι, αἵτινες συμπαρακολουθοῦσαι τὴν ἐπιστήμην, τὴν ἀρετὴν, τὴν ἐγκράτειαν καὶ τὴν φρόνησιν διαχέουσιν ἐν τῇ ψυχῇ γαλήνην καὶ ἱλαρότητα, ὥστε ὁ ἡμέτερος βίος καθίσταται ὅλως ἁρμονία καὶ ἐμμέλεια. Ἀλλὰ μετὰ τῶν δύο τούτων στοιχείων τῆς ἀνθρωπίνης εὐδαιμονίας, μετὰ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῶν καθαρῶν ἡδονῶν, ἐπισυναπτέον καὶ τὰ ἀίδια καὶ θεῖα ἀγαθὰ, ἅτινα ἐπιπροστιθέμενα τοῖς ἀνθρωπίνοις ἀπεργάζονται τὸ ἄκρον ἐκεῖνο ἀγαθὸν, τὸ μόνον ἐφικτὸν τῷ ἀνθρώπῳ. Καθάπερ δὲ ἐκ τῆς μίξεως τοῦ ἀπείρου καὶ τοῦ πέρατος ἡ πρώτη τῶν ὄντων αἰτία παράγει τὰ καθ ἕκαστα ἢ τὴν γεγενημένην οὐσίαν, οὕτω ἔκ τε τῶν ἀνθρωπίνων ἀγαθῶν, ἅτινά εἰσι ποικίλα καὶ διάφορα, καὶ ἐκ τῶν θείων, ἅτινα ἁπλᾶ ὄντα καὶ ἀπόλυτα ἐγχαράττουσιν εἰς ἐκεῖνα τὴν σφραγῖδα τῶν τριῶν χαρακτήρων των, τοῦ μέτρου, τοῦ κάλλους καὶ τῆς ἀληθείας, ἀπαρτίζεται βίος ὄντως μακάριος καὶ ἄξιος τῆς λογικῆς τοῦ ἀνθρώπου φύσεως. Τοιοῦτον λοιπὸν τὸ ἐκ τοῦ συνόλου τοῦ διαλόγου τούτου προσποριζόμενον ἀνεκτίμητον ἐρόδιον πρακτικῶν γνώσεων, τοιοῦτον τὸ ἀπάνθισμα τῆς περὶ ἀγαθοῦ Πλατωνικῆς διδασκαλίας, ἐξ ἧς τὰ σοφὰ βλαστάνουσι νοήματα περί τε τῆς τῶν ὄντων φύσεως καὶ τῆς τοῦ ἀνθρωπίνου βίου ἠθικῆς τελεότητος.

Ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα προσφυέστερον νὰ περάνωμεν

(¹) Παρ. Strallbaun prolegomena in Philebum vol. IX. Sect. II.

τὴν μελέτην ταύτην ἢ ἐπιτεθέντες ὡς κορωνίδα τὴν ῥῆσιν ἐκείνην ἣν αὐτὸς οὗτος ὁ ἀριστοτέχνης ἐξήνεγκε περὶ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ καλλιτεχνήματος, *ἐμοὶ μὲν γὰρ* (λέγει σελ. 64. B.) *καθαπερεὶ κόσμος τις ἀσώματος ἄρξων καλῶς ἐμψύχου σώματος ὁ νῦν λόγος ἀπειργάσθαι φαίνεται.* Καὶ τῳόντι ὁ ἀσώματος κόσμος τῶν ἰδεῶν ἅς τινας ὁ φιλόσοφος ἀντλεῖ ἐκ τῶν μυχῶν τοῦ πνεύματος δεσπόζει ἐπὶ τοῦ σώματος τοῦ διαλόγου καὶ ἐπὶ τῆς ἐντέχνου κατασκευῆς του, οὗ τινος τὰ καθ' ἕκαστά εἰσι τοσοῦτον καλῶς καὶ ἐπιτηδείως συντεταγμένα, ὥστε τὰ πάντα σκοπίμως συντελοῦσι πρὸς ἐκδήλωσιν τῶν ποικίλων φάσεων τῆς κυρίας ἰδέας, ἥτις διὰ πάσης τῆς συγγραφῆς διήκουσα ἀπονέμει εἰς ἕκαστον τῶν μερῶν της τὴν εἰδικὴν αὐτοῦ σημασίαν, καὶ προσδιορίζει τὴν ἀναγκαίαν του συνάρτησιν πρός τε τὰ προηγούμενα καὶ τὰ ἑπόμενα, καὶ πανταχοῦ παροῦσα ὡς ζωογόνος δύναμις μετασχηματίζει τὸν ὅλον διάλογον εἰς σῶμα ἐνόργανον καὶ ἔμψυχον.

Κεφαλληνίᾳ τῇ 25 Ἰανουαρίου 1870 ε. ε.

ΛΟΡΔΟΣ ΕΡΛΙΣΤΑΟΥΝ

Μυθιστορία τοῦ συγγραφέως τοῦ «John Halifax.»

Ἐκ τοῦ Ἀγγλικοῦ

Ὑπὸ **Α. Β.**

(Συνέχ. Ἴδε φυλλ. 483.)

— Ναί, κάλλιστοι ἄνθρωποι! (Διατί τόσος ἐνθουσιασμός, καλή μου μῆτερ; μόνον ἅπαξ ἐγεύθης ἐκεῖ, τὸ γνωρίζω). Καὶ ἡ νοστιμωτάτη μικρά των ἀνεψιά, ἡ λαίδυ Αἰμιλία Γάζ, δὲν πηγαίνει ἀκόμη εἰς τὰς συναναστροφάς. Βεβαίως θὰ τὴν γνωρίζετε.

— Ἡ μιλαίδη Ἐρλιστάουν τὴν γνωρίζει. Ἐπιτρέψατέ με . . .

Καὶ ὁ λόρδος Ἐρλιστάουν ἐγερθεὶς μετά τινος νωθρότητος, ἔλαβε τὸ κύπελλον τῆς μητρός μου καὶ τὸ ἔφερεν εἰς τὴν τράπεζαν τοῦ τείου. Καὶ ἐπειδὴ ἐκοπίασεν ὀλίγον, ἡ μήτηρ μου τῷ ἀπέτεινε μυρίας εὐχαριστήσεις· τῆς Ἰωάννας ὅμως οἱ ὀφθαλμοὶ ἠρμήνευον πονηρίαν ἐνῷ παρετήρει αὐτόν.

— Μὴ κινηθῆς, Μάρκε, μὲ εἶπεν· ὀλίγη γύμνασις δὲν θὰ τὸν βλάψῃ. Ἄφες νὰ κάμῃ εἰς τὴν Ῥώμην ὅπως οἱ Ῥωμαῖοι.

Ἀφοῦ ἐστάθη πλησίον της περιμένων νὰ γεμίσῃ τὸ κύπελλον, ἔλαβεν αὐτὸ μετά τινα ἀσήμαντον παρατήρησιν ἢ εὐχαρίστησιν καὶ ἀπῆλθε. Τότε δὲ, ὑπαρχούσης μεγίστης ἐλλείψεως διασκεδάσεων, καὶ τῆς ἀτμοσφαίρας τοῦ δωματίου γενομένης βαρείας καὶ ψυχρᾶς, οἱ γονεῖς μας προσεκάλεσαν αὐτὸν νὰ παίξῃ μετ' ἐκείνων καὶ τοῦ Καρόλου *οὐϊστ* τὸ ὁποῖον διήρκεσε μέχρι τοῦ μεσονυκτίου.

Ἡ Ἰωάννα καὶ ἐγὼ ἐβλέπομεν αὐτοὺς σιωπῶντες τὸ ῥοδόχρουν, στρογγύλον καὶ εὐχαριστημένον πρόσωπον τῆς μητρός μου, τὰ τραχέα καὶ ὀλίγον χονδρὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ πατρός μου, τὰ ὁποῖα ὅμως ἦτον πλήρη ὀξύτητος καὶ ἐνεργείας, καὶ μεταξὺ αὐτῶν, τὸν κομψὸν ἐκεῖνον νέον οὗ τινος ἡ μεγίστη λεπτότης ἐπλησίαζε πολὺ πρὸς τὸ γυναικεῖον ἦθος.

— Εἶμαι ἐν ἀπορίᾳ τί ἦλθεν ἐδῶ νὰ κάμῃ, εἶπεν ἡ Ἰωάννα σύννους. Θὰ εἶχε βεβαίως ἰσχυροτάτην αἰτίαν, ἢ θὰ ἐβαρύνετο ὑπερβολικὰ καὶ θὰ ἐπεθύμει μεταβολήν τινα, διὰ νά . . .

Δὲν ἦτο ἀνάγκη νὰ διστάσῃς, ἐξαδέλφη μου· ἐνόησα τὸν ἀκούσιον λογισμόν σου· καὶ ἐγὼ ἐγνώριζα τί ἦτο ἡ οἰκία μας καὶ αἱ συνήθειαί της, καὶ πῶς θὰ ἐφαινόμεθα εἰς ἄνθρωπον τοσοῦτον διαφορετικὸν ἀπὸ ἡμᾶς, ὡς ὁ λόρδος Ἐρλιστάουν. Εἶναι γελοῖον νὰ θελήσῃ τις νὰ κρύψῃ τοιαύτην ἀλήθειαν . . . οὐδέποτε τὸ προσεπάθησα, ἐγώ.

— Ἐννοῶ τί ἤθελες νὰ εἰπῆς, Ἰωάννα . . . θὰ εἶχεν αἰτίαν τινὰ διὰ νὰ ἀποφασίσῃ νὰ ἔλθῃ μεταξὺ ἀνθρώπων κατωτέρων του . . . αὐτός, ὁ συνηθισμένος εἰς τὴν ἀνωτάτην ἀριστοκρατικὴν κοινωνίαν. Ὁ τρόπος του οὗτος ὁ ἀδιάφορος, ὁ ἀτάραχος, ὅστις ταράττει τοσοῦτον τὴν ταλαίπωρον μητέρα μου, εἶναι, ὑποθέτω, ὁ κομψὸς τρόπος τοῦ μεγάλου κόσμου. Σὺ τὸν γνωρίζεις.

— Ὄχι, εὐχαρίστως λέγω ὅτι δὲν τὸν γνωρίζω. Μάρκε, ἔπρεπε νὰ ἐντραπῇς νὰ μὲ τὸ εἰπῇς (καὶ τῳόντι συνεστάλην ἰδὼν τὸ φίλτατον πρόσωπόν της κατακόκκινον γενόμενον ὑπὸ ὀργῆς), δὲν γνωρίζω τοὺς τρόπους αὐτοὺς καὶ οὐδέποτε σκοπεύω νὰ τοὺς γνωρίσω. Τί ἔχω νὰ κάμω ἐγὼ μὲ τὸν μεγάλον κόσμον; γνωρίζω πόσον καλοὶ εἶσθε ὅλοι σας δι' ἐμέ . . . σᾶς ἀγαπῶ.

Ναί, Ἰωάννα, ὡμίλεις εἰλικρινῶς καὶ θερμῶς. Ἀναμφιβόλως μᾶς ἠγάπας, ὅλους, καὶ ἐξ ἴσου.

Ἀφ' οὗ ὁ λόρδος Ἐρλιστάουν ὡδηγήθη πρεπόντως εἰς τὸ πρὸς ἀνάπαυσιν δωμάτιόν του, καὶ ἡ ξενίζουσα αὐτὸν οἰκοδέσποινα ὡμολόγησε μυστικῶς ὅτι ὁ μεγαλήτερος εὐγενὴς τοῦ κράτους δὲν ἐδύνατο νὰ ἐπιθυμήσῃ δωμάτιον ὡραιότερον καὶ μὲ κομψότερα ἔπιπλα, ἠρχίσαμεν νὰ ἀναπνέωμεν. Ἐννοεῖται ὅτι «τὸν ἀνελύσαμεν» ὅπως συνειθίζεται εἰς τὰς οἰκογενείας, καὶ χάρις τῷ Θεῷ μὲ ὅλην τὴν αὔξησιν τῆς περιουσίας μας, οὐδέποτε ἐπαύσαμεν ἀποτελοῦντες μίαν οἰκογένειαν. Ἡ Ἰωάννα, λαμβάνουσα ἡσύχως τὴν θέσιν τῶν μικρῶν ἀποθανόντων κοραισίων, εὑρίσκουσα θέσιν ἰδιαιτέραν διὰ τῆς φυσικῆς δυνάμεως τοῦ χαρακτῆρός της, ἔλαβε μέρος καὶ εἰς τὴν συζήτησιν ταύτην. Ἀνεγνώρισε μὲν πάντα τὰ προτερήματα τοῦ νέου, ὅσα ἦσαν προτερήματα, ἀλλ' ἦτο αὐστηροτάτη καὶ σαρκαστικὴ ἐπὶ διαφόρων μικρῶν ἰδιοτήτων, αἵτινες ἐνεποίησαν μεγίστην ἐντύπωσιν σεβασμοῦ εἰς τὰ ἄλλα μέλη τῆς οἰκογενείας, τὸ προσπεποιημένον, δηλαδὴ, καὶ νωθρὸν ἐκεῖνο τραύλισμα εἰς τὴν ὁμιλίαν κτλ.

— Ἐπεθύμουν νὰ τὸν ἀναγκάσω νὰ προφέρῃ ἐπιφώνημα καθαρῶς ἀγγλικὸν εἴτε λύπης εἴτε χαρᾶς· ἂν καὶ εἶναι νεώτατος ἀκόμη μὲ φαίνεται ὅτι δὲν εἶναι ἱκανὸς νὰ αἰσθανθῇ ἢ νὰ ἐκφράσῃ οὔτε τὴν μίαν οὔτε τὴν ἄλλην. Ἐπεθύμουν νὰ τὰς ᾐσθάνετο.

— Δὲν εἶναι ἡ ἐπιθυμία σου πολλὰ ἀγαθὴ, Ἰωάννα.

— Ἐξ ἐναντίας εἶναι, ἀπεκρίθη ἡ Ἰωάννα μετὰ σκέψιν στιγμῶν τινων. Ὁποιαδήποτε θλίψις εἶναι προτιμοτέρα τῆς ἀναισθησίας, ὁποιαδήποτε ἔκφρασις αἰσθήματος εἶναι καλλιτέρα τῆς κομψῆς ὑποκρισίας, ἥτις αἰσχύνεται διὰ τὴν ὕπαρξιν τοιούτου.

Μετὰ ταῦτα δὲ στραφεῖσα πρὸς τὴν μητέρα μου ἐνηγκαλίσθη αὐτὴν γελῶσα καὶ τῇ εἶπεν, ἄνευ οὐδεμιᾶς σχέσεως πρὸς τὴν ὁμιλίαν μας, ὅτι δὶς τὴν ἡμέραν ἐκείνην τῇ ἀπέτειναν τὸν λόγον εἰς τὸ χωρίον ὡς «Μὶς Βράουνη.»

Πλὴν ὄχι, Ἰωάννα! ἦτο ἀδύνατον νὰ ἦσαι κόρη τῆς μητρός μου. Τὴν ἑσπέραν ἐκείνην ἐπείσθην ὑπέρ ποτε ἀπὸ τὸ πρόσωπον, τοὺς τρόπους, τὸ ἦθος καὶ τὰς σκέψεις σου, ὅτι εἶχές τι διαφέρον ἀπὸ ὅλους ἡμᾶς. Ἴσως καὶ σὺ τὸ ἐγνώριζες, ἂν καὶ ἠγάπας καὶ ἐσέβεσο τοσοῦτον ἡμᾶς τοὺς τιμίους Βράουνη. Οὕτως ἐσκεπτόμην, καὶ οἱ λογισμοί μου εἶχόν τι ἀληθὲς ἐν αὐτοῖς, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὴν ἐντελῆ ἀλήθειαν. «Ἕκαστος κατὰ τὴν φύσιν του,» εἶναι ὁ ἀρχικὸς νόμος τῶν πραγμάτων, καὶ ἡ παροιμία «ὅμοιος τὸν ὅμοιον φιλεῖ» εἶναι νόμος ἐπίσης ἀπόλυτος, νόμος τὸν ὁποῖον δὲν πρέπει νὰ ἀγνοῇ τις ποτέ. Πλὴν ἐνίοτε ἀποφασίζομεν ὑπὲρ τὸ δέον ταχέως, κρίνοντες κατ' ἐπιφάνειαν μόνον περὶ τῶν ἀπαρτιζόντων τὴν ὁμοιότητα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

Ὁ λόρδος Ἐρλιστάουν διέτριψεν ὁλόκληρον ἑβδομάδα εἰς τὸν πύργον τοῦ Λυθουέητ, καὶ διατί τοῦτο; οὐδὲ ἐδυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ἂν ᾐσθάνετο ἀληθῶς εὐχαρίστησιν.

Ἐφέρετο ἐρασμίως πρὸς πάντας, συνώδευε τὴν μητέρα μου μεθ' ὑπομονῆς εἰς διάφορα ἐπίσημα γεύματα, ἐλάμβανε τὸ μέρος του εἰς τὰς συναναστροφὰς αἱ ὁποῖαι ἐδίδοντο εἰς τὸν οἰκόν μας πρὸς τιμήν του, ἐψάρευεν ἢ ἐκυνήγει ἐνίοτε μὲ τὸν Κάρολον (διότι ὁ Ἀλγερνὼν καὶ ὁ Ῥῶσελ εἶχον ἀναχωρήσει), περιεπάτει δὲ καὶ συνωμίλει φιλικῶς μετ' ἐμοῦ. Ὡς πρὸς τὴν Ἰωάνναν ἥτις δὲν εἶχε πολλὴν εὐκαιρίαν καὶ ἴσως ὀλιγωτέραν διάθεσιν νὰ μένῃ ἄεργος, αἱ σχέσεις του περιωρίζοντο πρὸ πάντων εἰς τὸ «Καλ' ἡμέρα σας, Κυρία Ἰωάννα» (ἀνεκάλυψε μὲν ὅτι τὸ ὄνομά της δὲν ἦτο Βράουνη, ἀλλ' ἦτο τοσοῦτον φιλόφρων ἢ νωθρὸς ὥστε δὲν προσεπάθησε νὰ μάθῃ τὸ ἀληθινὸν), εἰς τὸ ὁποῖον ἐλάμβανεν ἐπίσης λακωνικὴν, εὐγενῆ καὶ ἀδιάφορον ἀπάντησιν· «Καλή σας ἡμέρα, λόρδε Ἐρλιστάουν!

Δὲν ἐφαίνετο ἐνδιαφερόμενος περισσότερον εἴς τινα ἐξ ἡμῶν, ἂν τῳόντι ᾐσθάνθη ποτὲ ἐνδιαφέρον διά τι.

Ὁ μόνος σπινθὴρ ὅστις ἀνεφαίνετο ἐνίοτε εἰς τοὺς γλυκεῖς, μεγάλους καὶ ἀναλγήτους ὀφθαλμούς του ἦτο ὅτε ἔφθανεν ὁ γραμματοκομιστὴς καὶ ἐλάμβανε γράμματα. «Τῆς μητρός μου γράμματα» εἶπέ τινα ἡμέραν, ὅτε ἡ μήτηρ μου, μὲ τὴν συνήθη ἁπλότητά της ἐτόλμησε νὰ τὸν πειράξῃ. Εἶπε δὲ τοῦτο μὲ τοιαύτην ἀξιοπρέπειαν, ὥστε ἡ ἀγαπητή μου γραῖα δὲν ἐπεχειρίσθη νὰ ἀστειευθῇ πλέον.

Καὶ ὅμως, παρετήρησεν ἡ Ἰωάννα, ἦτο καλὸν σημεῖον τὸ ν' ἀγαπᾷ ἢ τοὐλάχιστον νὰ ἐνδιαφέρεται διὰ τὰ γράμματα τῆς μητρός του.

Ἐγνωρίζομεν (ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ Βὰρκ, ἐννοεῖται) τίς ἦτο ἡ μήτηρ του· μέλος εὐγενοῦς, ἀληθῶς εὐγενοῦς οἰκογενείας· ἀπὸ τὸ αὐτὸ δὲ βιβλίον καὶ ἀπὸ μερικὰς φράσεις τὰς ὁποίας αὐτὸς ὁ ἴδιος ἀφῆκε νὰ τῷ διαφύγωσιν ἐμάθαμεν, ὅτι διεχειρίσθη πιστῶς καὶ ἐπιδεξίως κατὰ τὴν μακρὰν ἀνηλικιότητά του περιουσίαν ὁπωσοῦν σπαταληθεῖσαν. Εἶχέ τινας ἀδελφὰς ἀλλ' ἦτο ὁ μόνος υἱός.

— Μὲ φαίνεται, παρετήρησεν ἡ Ἰωάννα ἑσπέραν τινὰ καθ' ἣν, ἀφ' οὗ ἐκεῖνος ἀπῆλθεν εἰς τὴν κλίνην του καὶ ἡμεῖς μείναντες συνηθροισμένοι ἀνελύομεν τὸν χαρακτῆρα καὶ πάντα τὰ κατ' αὐτὸν, κατὰ τὴν συνήθειαν, ὡς προεῖπον, ὅλων τῶν οἰκογενειῶν καὶ φίλων, οἵτινες ὅμως πρέπει νὰ προσέχουν νὰ κάμωσι τὰς παρατηρήσεις των εὐθύμως, δικαίως καὶ ἐπιεικῶς· μὲ φαίνεται ὅτι πολλὰ πρέπει νὰ συγχωρῇ τις εἰς μονογενῆ υἱόν.

Τὴν ἐπαύριον τὸ πρωὶ κατὰ τὸν περίπατόν μου εἰς τὸν κῆπον μετὰ τῆς ἐξαδέλφης μου, τὸν ὁποῖον ἀπεφασίσαμεν νὰ κάμωμεν τακτικῶς καθ' ἑκάστην ἐξυπνοῦντες ἐνωρίτερα τῶν ἄλλων, ἐπανήλθομεν εἰς τὸ αὐτὸ ἀντικείμενον τῆς ὁμιλίας.

— Ἰωάννα, εἶπον, ἐὰν μείνῃ ἀκόμη καὶ ἄλλην ἑβδομάδα, ὡς νομίζω ὅτι θὰ μείνῃ, διότι τὸν ἤκουσα νὰ ὑπόσχεται εἰς τὸν Ἐπίσκοπον ὅτι θὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν συναναστροφὴν τῶν παιδίων τὴν ὁποίαν δίδουν χάριν τῆς μικρᾶς λαίδη Αἰμιλίας, θὰ ἀναγκασθῇς καὶ σὺ νὰ προσπαθήσῃς νὰ τὸν διασκεδάσῃς. Ἐνίοτε βλέπω ὅτι βαρύνει φοβερὰ τὴν ταλαίπωρον μητέρα μου.

— Ἡ φιλτάτη καλή σου μήτηρ! ἀπεκρίθη ἡ Ἰωάννα ἐν μέρει γελῶσα καὶ ἐν μέρει δυσαρεστουμένη, ἀναμφιβόλως διὰ πράγματα τὰ ὁποῖα δυσηρέστουν καὶ ἐμὲ ἐνίοτε· πλὴν ἦσαν ἀνεπόφευκτα καὶ ἦτο ἐντελῶς ἀνωφελὲς νὰ τὰ παρατηρῶμεν.

— Μάρκε, προσέθηκε σπουδαίως, ἐὰν νέος εἰκοσιτεσσάρων ἐτῶν, ὡραῖος, καλῶς ἀνατεθραμμένος, καὶ οὐδόλως ἀνόητος, ὁποῖος εἶναι ὁ λόρδος Ἐρλιστάουν ἀπὸ τῆς παιδικῆς του ἡλικίας, ὅστις ἐταξείδευσε πολὺ, εἶδε τὴν ζωὴν τῶν αὐλῶν, τὴν κοινὴν ζωὴν καὶ τίς ἠξεύρει πόσους ἄλλους βίους τῆς Ἀγγλίας καὶ τῶν ἄλλων μερῶν τοῦ κόσμου, ὅστις εἶναι κύριος τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ καλῆς περιουσίας, ὅστις ἔχει μητέρα καὶ ἀδελφὰς τὰς ὁποίας φαίνεται ἀγαπῶν, ἂν τοιοῦτος νέος, ἐξάδελφε, δὲν εἶναι ἱκανὸς νὰ διασκεδάσῃ μόνος τὸν ἑαυτόν του, δὲν ἠμπορῶ νὰ εἴπω ἄλλο εἰμὴ ὅτι εἶναι μεγάλη του ἐντροπή.

— Δὲν ἤξευρα ὅτι ἐσκέφθης τόσον πολὺ καὶ συνέλαβες ἰδέας τόσον καθερὰς διὰ τὰ ἀφορῶντα αὐτόν.

— Δὲν πρόκειται μόνον περὶ αὐτοῦ, ἀλλὰ περὶ τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ· τὸν μεταχειρίζομαι ὡς παράδειγμα.

— Τὸν ἔκρινες ὅμως καὶ θὰ τὸν παρετήρησες ἐπιμελῶς.

— Ὀλίγον· δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ζῇ τις εἰς τὸν αὐτὸν οἶκον μὲ ἄλλους καὶ νὰ μὴ σχηματίσῃ ἰδέαν περὶ αὐτῶν.

— Σὲ ἀπαρέσκει αὐτὸς ἢ ὁ τρόπος του; Ὁ ἀριστοκρατικὸς τρόπος του, ἐννοῶ.

— Ἀπ' ἐναντίας, μὲ ἀρέσκει· εἶναι τὸ ἐξωτερικὸν σημεῖον τῶν προτερημάτων ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ὀλίγοι ἔχουν καὶ ἄπειροι ἄλλοι μιμοῦνται. Δὲν γνωρίζω ἀκόμη εἰς ποίαν τῶν κατηγοριῶν αὐτῶν εὑρίσκεται οὗτος. Ἂν ἐδυνάμεθα μόνον νὰ θραύσωμεν τὸ ὡραῖον σμαλτωμένον αὐτὸ ἐξωτερικὸν καὶ νὰ εἰσχωρήσωμεν εἰς τὴν ὑποκάτω ἀληθῆ ὕλην, ἂν ὑπάρχῃ τοιαύτη, θὰ τὴν ἐβλέπομεν.

— Νομίζεις ὅτι ὑπάρχει τοιαύτη;

— Δὲν εἶμαι βεβαία, Μάρκε, μὲ ἐννοεῖς; Μὲ ἀρέσκει ἡ κομψότης καὶ ἡ λεπτότης . . . τὰς ἀγαπῶ εἰς πάντα καὶ εἰς πάντας! Ἐνίοτε μαγεύομαι ἀκούουσα τὴν χαμηλὴν φωνὴν τοῦ λόρδου Ἐρλιστάουν καὶ βλέπουσα τὸν ἥσυχον τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον ἐκτελεῖ μικρὰς φιλοφροσύνας, μικρὰς εὐγενείας . . . πρὸ πάντων πρὸς τὰς γυναῖκας. Ἀναγνωρίζω τὰ καλά του. Δὲν εἶμαι διατεθειμένη νὰ τὸν ἴδω κατώτερον ἀφ' ὅ,τι εἶναι· ἀπ' ἐναντίας ἐπεθύμουν νὰ τὸν καταστήσω ἄνδρα.

— Σιώπα! τῇ εἶπον, διότι ὁμιλοῦσα μετὰ ζέσεως δὲν ἤκουσε βήματα ἐκ τοῦ ἄλλου μέρους τῆς δενδροστοιχίας, καὶ δὲν παρετήρησε τὴν ἄκραν πίλου τὴν ὁποίαν εἶδον ἐγώ.

— Εἶναι αὐτὸς ὁ λόρδος· νομίζω ὅτι σὲ ἤκουσε.

— Τὸ φρονῶ καὶ ἐγώ, ἀπεκρίθη ἡ Ἰωάννα· καὶ συστείλασα τὰ χείλη της ἀνύψωσε τὴν κεφαλήν. Μολοντοῦτο ἠρυθρίασεν ὅπως ἦτο φυσικὸν εἰς αὐτὴν καὶ ἔτι βαθύτερον, ὅτε εἰς τὴν ἄκραν τοῦ μονοπατίου συνηντήσαμεν τὸν λόρδον Ἐρλιστάουν. Θὰ μᾶς ἄφινεν ἄρά γε νὰ διέλθωμεν χωρὶς νὰ σταματήσῃ; Ὄχι . . . στραφεὶς μᾶς ἐχαιρέτισεν.

— Ὡραία ἡμέρα . . . περιπατεῖτε ἐνωρὶς, Κυρία Ἰωάννα, εἶπε μετὰ βλέμματος ἡσύχου, ἂν καὶ ἐφαίνετο ἔχων τὰς «κατακοκκίνους ἐκείνας παρειὰς» τὰς ὁποίας λέγεται ὅτι ἔχουν οἱ ἄνθρωποι ὅταν ἀκούωσι τοὺς ἄλλους ὁμιλοῦντας περὶ αὐτῶν ὄπισθέν των. Ἔκλεψα μερικοὺς ἀπὸ τοὺς κρίνους σας· δύναμαι νὰ σᾶς ἀποδώσω τινὰς ἐξ αὐτῶν;

Κρατήσας δὲ ἀφελῶς ὀλίγους καὶ παρουσιάσας τοὺς ἄλλους εἰς αὐτὴν μετὰ τοῦ ἤθους τοῦ ὑπαγορευομένου ὑπὸ τῆς ἁπλῆς εὐγενείας πρὸς τὸ γυναικεῖον φύλλον, ἀνήγειρε τὸν πίλον του καὶ πάλιν καὶ ἀπῆλθεν.

— Ἰωάννα, εἶμαι βέβαιος ὅτι σὲ ἤκουσεν.

— Καὶ ἐγὼ τὸ φοβοῦμαι· εἶπα ὅμως τὴν ἀλήθειαν τὴν ὁποίαν ἴσως δὲν ἀκούει συχνά· ἠμπορεῖ τοῦτο νὰ τὸν ὠφελήσῃ.

Πόσον ἐπικίνδυνος ἰδέα εἶναι ἡ τῶν γυναικῶν νὰ «κάμουν δηλαδὴ καλὸν» εἰς τὸν ἄνθρωπον· πρὸ πάντων ἔχουν αὐτὴν αἱ εἰλικρινέστεραι τῶν γυναικῶν! Ἀ! Ἰωάννα ἔλεγον κατ' ἐμαυτόν, πρόσεξε, πρόσεξε! Πλὴν παρατηρήσας τοὺς ὀφθαλμούς της βλέποντας πρὸ αὐτῆς σκεπτικῶς ἐνόσῳ ἐβάδιζε . . . παρατηρήσας τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκείνους οἵτινες δὲν ἦσαν χαμηλωμένοι, οὐδὲ ἐξέφραζον πάθος, οἵτινες δὲν ἦσαν οὐδὲ παιδικοί, οὐδὲ νεανικοί... ἀλλὰ ὀφθαλμοὶ γυναικὸς μετὰ σοβαρᾶς καρδίας, ἠσθάνθην ὅτι ἠσχυνόμην νὰ τῇ εἴπω ἀπὸ τί ἐπεθύμουν νὰ «προσέξῃ».

Ἔλειψα ὅλην τὴν ἡμέραν εἰς Λιβερποὺλ, ἀλλ' ἐπιταχύνας ὀλίγον τὸ ταξείδιόν μου κατώρθωσα νὰ ἐπανέλθω τὸ ἑσπέρας. Εἴχομεν οἰκογενειακὴν συναναστροφὴν, τὴν ὁποίαν ἀνεβάλαμεν περιμένοντες τὴν ἀναχώρησιν τοῦ ξένου μας, ἕως ὅτου ἐπὶ τέλους ὁ πατήρ μου ἐπέμενε νὰ μὴν ἀναβληθῇ περισσότερον. Ἦτο συναναστροφὴ πτωχῶν συγγενῶν. Μὲ τὴν λέξιν «πτωχῶν» δὲν ἐννοῶ ἀπόρους, ἀλλ' ἧττον πλουσίους καὶ κατέχοντας ὀλιγώτερον ἔντιμον κοινωνικὴν θέσιν τῆς ἰδικῆς μας, συγγενεῖς τοὺς ὁποίους ὁ πατήρ μου ἀναβαίνων τὴν κλίμακα ὑπερέβη τὸν ἕνα μετὰ τὸν ἄλλον, καὶ ἐνώπιον τῶν ὁποίων ἵστατο τότε εἰς τὴν φθονουμένην, ἂν καὶ ἴσως οὐχὶ ἀξιοζήλευτον θέσιν, τοῦ «μεγάλου ἀνδρὸς τῆς οἰκογενείας.»

Ἦτο παράδοξος συνάθροισις, ἑτερογενὴς διὰ τὰς παρούσας περιστάσεις καὶ τὸ ἐγνωρίζαμεν ἐκ τῶν προτέρων. Ἡ μήτηρ μου ἦτο σπουδαίως ἔντρομος δὶ αὐτὴν ἐπὶ ὁλοκλήρους ἡμέρας καὶ ἔλεγε·

— Θεέ μου! τί θὰ κάμωμεν τὸν λόρδον Ἐρλιστάουν! τί θὰ εἰπῇ ὁ λόρδος Ἐρλιστάουν διὰ τὸν τάδε καὶ τάδε!

Καὶ ὁ πατήρ μου τῇ ἀπεκρίνετο ἀμεταβλήτως μὲ τὴν ἀποφασιστικὴν ἐκείνην κίνησιν τῶν χειλέων ἥτις ἐβοήθησεν αὐτὸν ν' ἀνυψωθῇ, καὶ μὲ τοὺς εὐθύμως σπινθηροβολοῦντας ἐκείνους ὀφθαλμοὺς, οἵτινες ἐξέφραζον εὐχαρίστησιν διὰ τὴν τοιαύτην ἀνύψωσίν του.

— Μάρθα! φιλτάτη μου, μὲ εἶναι ἐντελῶς ἀδιάφορον!

Οὕτω ἡ συναναστροφὴ ἐγένετο καὶ ἐπανελθὼν ἐκ Λιβερποὺλ εὗρον ὅλους τοὺς καλοὺς ἐκείνους ἀνθρώπους συνηθροισμένους εἰς τὴν αὔθουσαν.

Ὁ Θεὸς νὰ μὲ φυλάξῃ νὰ φανῶ αὐστηρὸς πρὸς πτωχοὺς συγγενεῖς, ἔστω καὶ πρὸς ἐκείνους οἵτινες ὄντες χαμένοι κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς δυστυχίας, ἀναφύονται αἴφνης ὡς μύκητες πανταχόθεν ὑπὸ τοὺς πόδας μας ἐν καιρῷ εὐτυχίας· δὲν θέλω νὰ κατακρίνω οὐδ' ἐκείνους οἵτινες πολὺ χειρότεροι καὶ δυσαρεστότεροι τούτων, ἢ ἀδυνατοῦντες ἢ μὴ θέλοντες νὰ βοηθήσωσιν ἑαυτοὺς, περιμένουσι πάντοτε νὰ βοηθηθῶσιν ὑπό τινος συγγενοῦς, οἵτινες ἀκολουθοῦσιν αὐτὸν ὅπου δήποτε καὶ ἂν ὑπάγῃ, κρεμάμενοι εἰς τὰς ἄκρας τοῦ ἐνδύματός του, μὴ γινόμενοι μήτε καλλήτεροι μήτε μεγαλήτεροι ἐκ τούτου, μηδὲ ὠφελοῦντες ἢ στολίζοντες τὸν δυστυχῆ πλούσιον. Ἀλλ' ὅμως ἕκαστος πρέπει νὰ ἐκτελῇ τὰ καθήκοντά ἑστωσαν καὶ τοιοῦτοι· ὁ πατήρ μου οὐδέποτε τὰ ἠμέλησεν.

Ἦτον εὐχάριστον νὰ βλέπῃ τις αὐτὸν ἐνίοτε εἰς τοιαύτας περιστάσεις, γεμίζοντα τὸν οἶκόν του μὲ τιμίους ἀνθρώπους, οἵτινες βεβαίως ἐπὶ ὁλοκλήρους ἑβδομάδας μετὰ ταῦτα θὰ ἐσχολίαζον τὴν μεγάλην κατάστασιν τοῦ ἐξαδέλφου των Θωμᾶ· ἦτο περίεργον νὰ παρατηρῇ τις αὐτὸν καὶ τὴν μητέρα μου βαθμηδὸν ἐξοικειουμένους μὲ τὰς παλαιὰς γνωριμίας καὶ ἀναμνήσεις των, ἕως ὅτου ἐπὶ τέλους ἀνέζη καὶ αὐτὸς ὁ ἀρχαῖος ἦχος τῆς φωνῆς καὶ ἡ συμπεριφορὰ τῆς νεότητός των, τὴν ὁποίαν εἶχον σχεδὸν λησμονήσει· ἠκούαμεν δὲ αὐτοὺς τότε ὁμιλοῦντας τόσον ἁπλῶς ὅσον καὶ πᾶς ἄλλος ἐκ τῶν παρόντων.

Καὶ ἡ ὁμιλία τῶν ἐξοχικῶν αὐτῶν ἐξαδέλφων ἦτο ἀληθῶς πολλὰ ἀγροῖκος, ἢ τοὐλάχιστον τοιαύτη μὲ ἐφάνη τὴν ἑσπέραν ἐκείνην. Ἤμην μὲν συνειθισμένος νὰ τὴν ἀκούω εἰς τὰς ἐμπορικὰς ὑποθέσεις ἀπὸ ἄνδρας. . . ἀλλ' ἀπὸ γυναῖκας! ἦσαν δὲ ἐνδεδυμέναι τόσον φανταχτερὰ καὶ τόσον ἄσχημα! διότι ὅλαι ἐκεῖναι αἱ κυρίαι τοῦ Λιβερποὺλ ἐφοβοῦντο τρομερῶς μήπως φανῶσι κατώτεραι ἀπὸ τὰς κυρίας τῆς ἀριστοκρατίας, καὶ ἦσαν πεπεισμέναι ὅτι τὸ μόνον δίπλωμα τῆς εὐγενείας συνίστατο εἰς τὰ φορέματα. Ἐκολάκευον μεγάλως τὴν μητέρα μου καὶ συνηθροίζοντο πάντοτε παρατηροῦσαι αὐτὴν πέριξ τοῦ ἐρυθροῦ βελουδίνου φορέματός της· ἐκείνη δὲ ἠσθάνετο ἡδονὴν, γινομένη οὕτω τὸ κέντρον, ἂν καὶ ἦτο ἴσως ὀλίγον τι ὑπὲρ τὸ δέον προστατευτικὴ πρὸς αὐτάς. Ἀλλ' ἂν καὶ ἡ ἐξαδέλφη μου μὲ ὅλην της τὴν χάριν κατέβαλε κόπους νὰ τὰς εὐχαριστήσῃ, αὗται κατ' ἀρχὰς ἐφαίνοντο ἀγνοοῦσαι αὐτὴν, καὶ μετὰ ταῦτα ἵσταντο μακράν της ὡς ἂν τὴν ἐφοβοῦντο.

Μήπως ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ ἦναι τυφλὸς διότι διῆλθε τὴν ζωήν του καταγινόμενος μὲ τὸ Καθημερινὸν κατάστιχον, ἢ κωφὸς, διότι ἤκουε τὸν ἀδιάκοπον ἦχον τῶν χαρτονομισμάτων καὶ τὸν κρότον τῶν φλωρίων; Δὲν ἤμην οὐδὲ τὸ ἓν οὐδὲ τὸ ἄλλο. Ἐκτιμῶ ὅλας τὰς ἀξίας ἐκείνας γυναῖκας, τὰς συγγενεῖς μου· πολλαὶ ἐξ αὐτῶν εἶναι καλαὶ σύζυγοι, καλαὶ μητέρες, καλαὶ θυγατέρες, ζωηραὶ καὶ εὐχάριστοι εἰς τοὺς ἰδίους των οἴκους, ἂν καὶ ὀλίγον συνεσταλμέναι καὶ ἀδέξιαι (πολὺ πλέον ἀπὸ ἡμᾶς), ὅτε εὑρίσκοντο εἰς τὸν ἰδικόν μας. Ἀλλ' ὅτε ἡ Ἰωάννα διέβαινε τὸ δωμάτιον μὲ τὸ πλούσιον καὶ μαῦρον φόρεμά της· ὅτε ἡ χαμηλὴ φωνή της ἠγωνίζετο νὰ ἀκουσθῇ μεταξὺ τῆς Βαβυλῶνος ἐκείνης τῶν δυνατῶν φωνῶν, ὁποία ἀντίθεσις! Καὶ ὅμως ἦτο καὶ ἐκείνη ἐξ αὐτῶν . . . ἡ μήτηρ της ἦτο ἐκ τῆς οἰκογενείας Βράουνη. Ἀλλ' αὐτὴ ἡ φύσις τὴν ἔπλασεν ὁποία ἦτο, διαφορετικὴν ἀπὸ αὐτὰς καὶ, πιθανὸν, ἀπὸ πάσας τὰς ἄλλας γυναῖκας. Ὦ πόσον διαφορετικὴ ἦτο!

Καὶ ἄλλος πλὴν ἐμοῦ παρετήρησε τὴν διαφορὰν ταύτην· ἄλλοι ὀφθαλμοὶ, ἐκτὸς τῶν ἰδικῶν μου, ἠκολούθησαν αὐτὴν μεθ' ἡσύχου παρατηρητικοῦ βλέμματος πορευομένην εἰς τὸ ἄκρον τῆς αἰθούσης καὶ ἐπανερχομένην. Ἅπαξ ἢ δὶς ἐνόσῳ ἐκείνη ὡμίλει, εἶδον αὐτὸν ἐγκαταλείψαντα τὰ βιβλία μὲ τὰς εἰκονογραφίας τὰς ὁποίας ἔβλεπε, καὶ ἀκούοντα αὐτήν.

Ἀναμφιβόλως ὁ λόρδος Ἐρλιστάουν δὲν διεσκέδασε πολὺ τὴν ἑσπέραν ἐκείνην. Ὁ πατήρ μου, πονηρὸς καὶ φρόνιμος, μὴ θέλων νὰ ἐπιδείξῃ τὸν τιτλοφόρον γνώριμόν του, μηδὲ θεωρῶν ἑαυτὸν ἔχοντα τὸ δικαίωμα νὰ ἀναμίξῃ μεταξὺ των ἐναντίον τῆς θελήσεώς των δύο ἑτερογενεῖς τάξεις, ἐξέφρασε τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἀφεθῇ ἐντελῶς ἐλεύθερος ὁ ξενιζόμενος ὑπ' αὐτοῦ, ὅπως εὕρῃ μόνος τὸν δρόμον του καὶ ἀναμιχθῇ εἰς τὴν περὶ αὐτὸν κοινωνίαν ὅσον ἐκεῖνος θὰ ἔκρινεν εὐάρεστον.

Ἴσως πρὸς ἡσυχίαν των, τινὲς ἐκ τῶν καλῶν συγγενῶν μας οὐδὲ κἂν ἐγνώριζον ὅτι ὁ νέος ὅστις ἐ-

κάθητο τόσον ἡσύχως μόνος καὶ ὡμίλει τόσον ὀλίγον, ἦτο ὁ Φρεδερῖκος βαρόνος Ἐρλιστάουν.

— Προτκάλεσέ τον νὰ παίξῃ πεσσοὺς μαζή σου, μὲ εἶπεν ἡ Ἰωάννα διερχομένη πλησίον μου ὅπως ἔλθῃ εἰς τὸ κύμβαλον, ὅπου τινὲς τῶν γερόντων παρεκάλεσαν αὐτὴν νὰ ὑπάγῃ διὰ νὰ τραγωδήσῃ ἓν τῶν ἀρχαίων ᾀσμάτων.

Καὶ ἐγὼ ἐσκόπευον νὰ κάμω τὴν πρότασιν ταύτην εἰς τὸν λόρδον, ὥστε μετὰ μικρὸν ἐκαθήσαμεν ὁ εἷς ἀπέναντι τοῦ ἄλλου, εἰς τὴν σιωπηλὴν μάχην μας.

Ἐπιτρέψατέ με νὰ τῷ ἀποδώσω δικαιοσύνην, ὅπως προσεπάθησα νὰ τὴν ἀποδώσω καὶ τὴν ἑσπέραν ἐκείνην. Οὐδέποτε εἶδον ὡραιότερον πρόσωπον· οὐδὲ μίαν γραμμὴν κακὴν εἶχεν ἐπ' αὐτοῦ. Εἶχέ τι ἰδιαίτερον καὶ εἰς αὐτὸν τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον ἐκράτει τοὺς πεσσοὺς, μὲ τὸν ὁποῖον ἔτεινε τοὺς λευκοὺς δακτύλους του ἐπὶ τῶν ὁποίων ἔφερε πολύτιμον δακτυλίδιον (γνωρίζω ὡς πραγματογνώμων τὴν ἀξίαν τῶν ἀδαμάντων)· ἀληθῶς, καὶ ἡ ἐλαχίστη του κίνησις εἶχε τι ἐλεύθερον, ἥσυχον, ἀφελὲς, χάριεν, ἀτάραχον καὶ φυσικὸν τὸ ὁποῖον ἦτο ἐνταυτῷ θαυμάσιον καὶ ἀξιοζήλευτον.

Ἐπιτρέψατέ με τόρα νὰ ἀποδώσω καὶ εἰς ἐμαυτὸν δικαιοσύνην. Δὲν τὸν ἐζήλευα. Ἴσως φυσικῶς ἐφθόνησα αὐτὸν ὀλίγον, διότι ὑπάρχουσι στιγμαὶ κατὰ τὰς ὁποίας ὁ ἄνθρωπος αἰσθάνεται ὀξέως τὴν φειδωλίαν τῆς φύσεως· ἀλλὰ πνευματικῶς ποτέ! Ἔκκτοτε δὲ ἐνόησα ποῖος τῶν δύο ἡμῶν, εἰς ὁποιανδήποτε ἠθικὴν πάλην, ὅπως εἰς τὴν μηδαμινὴν ἐκείνην τὴν ὁποίαν ἐπαίζομεν ὀλίγον τι ἀνίσως ὡς μετὰ μικρὸν εἶδον, ποῖος λέγω θὰ ἦτο νικητὴς, ποῖος τραχύτερος, ἰσχυρότερος, σταθερώτερος, ὁ λόρδος Ἐρλιστάουν ἢ ἐγώ.

Ἔχασε τὸ πρῶτον παιγνίδιον ὅπως τὸ περιέμενα, ἀλλ' ἐτοποθέτησεν ἐκ νέου τοὺς πεσσοὺς φαινόμενος ἀδιαφορῶν εἰς τὴν ἀποτυχίαν του.

— Σᾶς ἀρέσκει τὸ παιγνίδιον, Μιλόρδε; ἠρώτησα. Διὰ νὰ ἀρέσκεταί τις εἰς τοὺς πεσσοὺς χρειάζεται, τραχὺς, μαθηματικὸς, λογιστικὸς νοῦς.

— Τὸν ὁποῖον δὲν ἔχω; Πολλὰ πιθανόν! Μ'ὅλα ταῦτα μὲ διασκεδάζει, περνᾷ ἡ ὥρα μου. Πιστεύω ὅτι τόρα σεῖς θὰ ἀρχήσετε.

Ἠρχίσαμεν λοιπὸν νέον παιγνίδιον, ἀνελάβομεν τοὺς πεσσοὺς σιωπῶντες ἐντελῶς, καὶ οὐδὲ κἂν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ᾄσματος τῆς Ἰωάννας ταραχθέντες. Σπανίως ἡ ἐξαδέλφη μου ἔψαλλεν ἐνώπιον πλήθους εἰς Λυθουέητ, εἴτε διότι δὲν τῇ ἤρεσκε τοῦτο, εἴτε διότι ἤρεσκεν εἰς αὐτὴν ἡ μουσικὴ ἥτις ἐφαίνετο τοῦ «παλαιοῦ συρμοῦ» εἰς τοὺς γέροντας φίλους μας. Τὴν φορὰν ταύτην τὰ ᾄσματα ἤγγισαν τὴν χορδὴν των διότι ἦσαν δημοτικὰ διηγούμενα τὴν ζωὴν προσώπων· εἴτε δὲ περιπαθῆ, εἴτε τρυφερὰ, εἴτε φαιδρὰ, εἴτε λυπηρὰ ἦσαν, διηγοῦντο ὅμως πάντοτε ὡραῖον καὶ ζωηρὸν βίον. Ἠσθάνετό τις θλῖψιν, διότι ὁ αἰὼν ἐτελειοποιήθη τόσον ὥστε νὰ μὴ τὰ ἐννοῇ πλέον.

— Σᾶς ἀρέσκει ἡ μουσικὴ, μιλόρδε Ἐρλιστάουν;

— Ναί. Πόσον θὰ σᾶς ἤρεσκεν ὁ «Ἐρνάνης» ἂν τὸν ἠκούετε τὸν παρελθόντα χειμῶνα εἰς τὸ θέατρον τοῦ Μιλάνου. Ἦτο ὡραιότατος.

— Εἶμαι πολλὰ μέτριος κατὰ τὰς μουσικὰς διαθέσεις. Προτιμῶ νὰ ἀκούω ἓν Σκωτικὸν ἢ Ἀγγλικὸν ᾆσμα παρὰ μίαν δωδεκάδα μελοδραμάτων.

— Ἕκαστος κατὰ τὴν ὄρεξίν του, εἶπεν ὁ λόρδος Ἐρλιστάουν μειδιῶν.

Ἡ Ἰωάννα ἤρχισεν ἐκ νέου νὰ ψάλλῃ ὡς πτηνὸν ἀπὸ τῆς κορυφῆς δένδρου, διάφορα ἄλλα ἀρχαῖα ᾄσματα. Ὦ πόσον ὑπέφερα βλέπων . . . ἀκούων αὐτήν . . . ἔχουσαν τὴν καρδίαν της καὶ εἰς τὴν φωνὴν καὶ εἰς τοὺς ὀφθαλμούς της! Δὲν ἐδυνάμην νὰ παίζω πεσσούς· ὁ λόρδος Ἐρλιστάουν ὅμως φαίνεται ὅτι ἐδύνατο, διότι καὶ ἐκέρδησε. Τὴν στιγμὴν καθ' ἣν ἀνεγειρόμεθα ἡ Ἰωάννα μὲ ἔρριψε μακρόθεν βλέμμα εὔθυμον καὶ πονηρόν . . . γνωρίζω ὅτι μὲ τὸ ἔρριψεν ἔχουσα κατὰ νοῦν πονηρίαν! καὶ ἤρχισεν ἐκ νέου νὰ τραγωδῇ.

— Ὁ λόρδος Ἐρλιστάουν ἀνέβλεψε πάραυτα καὶ ἡ Ἰωάννα ἐξηκολούθησε τραγωδοῦσα τὸ ᾆσμα τῆς αἱματηρᾶς μάχης τοῦ Βόθουελ.

Αἱ τελευταῖαι λέξεις ἐτελείωσαν ὡς ἠχὼ μόλις ἀκουομένη, ὡς ἂν συνεκινήθη καὶ αὐτὴ ἡ ψάλλουσα ὑπὸ τοῦ ἡδέως ἀρχαίου ᾄσματος. Ὁ λόρδος Ἐρλιστάουν ἠγέρθη καὶ πλησιάσας τὴν Ἰωάνναν εἶπε·

— Τὴν ᾠδὴν αὐτήν . . . ποτέ μου δὲν ἤκουσα ἄλλοτε . . . μὲ ἐπιτρέπετε νὰ τὴν παρατηρήσω;

— Δυστυχῶς εἶναι ἀδύνατον νὰ τὴν ἰδῆτε, διότι τὴν ψάλλω ἐκ μνήμης.

— Μὲ κάμνετε τὴν χάριν νὰ τὴν τραγῳδήσετε πάλιν;

— Καμμίαν ἄλλην ἡμέραν, μάλιστα, ἀλλ' ὄχι ἀπόψε.

Ἴσως ἐφάνη παράδοξον εἰς τὸν λόρδον ὅτι δὲν ἔγεινε δεκτὴ ἡ αἴτησίς του, δὲν ἀνενέωσεν ὅμως αὐτήν. Ἔμενε πλησίον τοῦ κλειδοκυμβάλου συνομιλῶν μετὰ τῆς Ἰωάννας.

— Ὁμιλεῖτε περὶ τῆς αἱματηρᾶς μάχης τοῦ Βόθουελ. Πόσον σκληροὶ ἀγῶνες ἐγίνοντο εἰς τὸν καιρὸν τῶν προπατόρων μας! Τώρα ζῶμεν πολὺ ἡσυχοτέραν ζωήν.

— Νομίζετε;

— Ἐννοῶ . . . ἐννοῶ ὅτι ὑπάρχει διαφορὰ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων τῆς σήμερον καὶ τοῦ ἥρως τοῦ ᾄσματός σας· πρόκειται περὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου Γόρδον τοῦ Ἐρλιστάουν, μὲ φαίνεται ὅτι εἴπατε;

— Βεβαίως, ὑπάρχει διαφορὰ, ἀπεκρίθη ἡ Ἰωάννα.

Ὁ λόρδος ἦτο σιωπηλός· μετ' ὀλίγον ὅμως προσεπάθησε πάλιν νὰ ὁμιλήσῃ.

— Νομίζω ὅτι ἔχω νόμιμον δικαίωμα εἰς τὴν ὡραίαν αὐτὴν ᾠδήν σας, διότι πιστεύω ὅτι καταγόμεθα πλαγίως ὑπὸ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ Γόρδον Ἐρλιστάουν.

Τοῦτο εἵλκυσε πολὺ τὴν προσοχὴν τῆς Ἰωάννας.

— Ἀληθινά; Εἴσθε ἀπὸ τὸν πύργον τοῦ Ἐρλιστάουν πλησίον τοῦ Δάρλυ, ἀπὸ τὸν ὑψηλὸν ἐκεῖνον στακτερὸν πύργον, ὅστις κεῖται μεταξὺ δένδρων εἰς τὸ βάθος μεγάλης κοιλάδος περιστοιχισμένης ὑπὸ χαμηλῶν βουνῶν;

— Φαίνεσθε γνωρίζουσα τὸ μέρος ἐκεῖνο καλλίτερα ἀπὸ ἐμὲ τὸν ἴδιον. Τὸ ἀληθὲς εἶναι ὅτι, ἐκτὸς τοῦ ὅτι ὁ πρῶτος λόρδος Ἐρλιστάουν ἔλαβε τὸν τίτλον του ἀπὸ τὸν ἀρχαῖον αὐτὸν πύργον, γνωρίζω ὀλίγιστα περὶ τῶν μεμακρυσμένων ἐκείνων Σκώτων προγόνων μου. Ἔμεινα τόσον καιρὸν μακράν· ἔγεινα τόσον ἐντελῶς κοσμοπολίτης!

— Τὸ βλέπω, εἶπεν ἡ Ἰωάννα.

— Ἀληθινά; ἠρώτησεν ὁ νέος ὡς ἂν ἤθελε νὰ ἀνακαλύψῃ ἂν ἡ ἐκ τούτου ἰδέα της περὶ αὐτοῦ ἦτο εὐνοϊκὴ ἢ ὄχι. Βλέπω ὅτι ἐνδιαφέρεσθε εἰς τὰς ἡμέρας τῆς παρελθούσης ποιήσεως. Καὶ ὅμως ἐνόμιζα ὅτι περιφρονεῖτε μᾶλλον τὰς ἀρχαίας οἰκογενείας.

Βεβαίως ἤκουσε τὴν πρωϊνήν μας συνομιλίαν καὶ ἡ Ἰωάννα τὸ ᾐσθάνθη. Ἐγένετο κατακόκκινος, ἀλλ' οὐδὲ ἠσχύνθη οὐδ' ἐταράχθη.

— Θὰ ἤμην περίλυπος νὰ καταφρονήσω τι διότι εἶναι ἀρχαῖον· ἀλλ' ἐπίσης περίλυπος θὰ ἤμην ἂν ἀπέδιδον ἀξίαν εἴς τι μόνον καὶ μόνον διότι εἶναι ἀρχαῖον.

— Πιστεύετε λοιπὸν ὅτι ὑπάρχει τι ἀληθὲς εἰς τὸ δόγμα τῆς γενεαλογίας;

Δὲν τὸ εἶπε μὲν ἄνευ ὑπερηφανείας, ἀλλὰ μὲ τοιαύτην, ὁποία εἶναι συνήθης εἰς ἄνθρωπον γινώσκοντα τί ἁρμόζει αὐτῷ, καὶ διὰ τοῦτο ἀδιαφοροῦντα διὰ τὴν καταφρόνησιν ἢ τοὺς ἐπαίνους τῶν ἄλλων. Ἡ Ἰωάννα τῷ ἀπεκρίθη μετ' αἰσθήματος παρομοίου μὲν, ἀλλὰ προερχομένου ἐκ διαφορετικῆς πηγῆς.

— Τοῦτο πιστεύω μόνον· βλέπουσα πόσον ταχέως αἱ γενεαὶ ἐκλείπουν καὶ αἱ οἰκογένειαι ἐξασθενοῦν καὶ ἐξαλείφονται, νομίζω ὅτι ὅταν μία οἰκογένεια διετηρήθη ἐπὶ αἰῶνας διακρινομένη καὶ ὑπερέχουσα τῶν ἄλλων, τὸ πιθανώτερον εἶναι ὅτι τὰ μέλη της ἔχουν ἀρκετὰ προτερήματα καὶ ἡ ὅλη γενεὰ ἀρκετὴν ζωτικότητα δυναμένην νὰ διατηρήσῃ τὴν ἀξίαν της.

— Ἂν τὸ πρᾶγμα ἔχῃ οὕτως, εἶναι ᾆρά γε κακὸν νὰ σέβεταί τις τοὺς προγόνους του;

— Ποτὲ δὲν εἶπα τοῦτο, μιλόρδε Ἐρλιστάουν. Ὁποιοσδήποτε ἐσεβάσθη ποτὲ φίλτατον πατέρα δύναται νὰ ἐννοήσῃ ἐν μέρει τὴν εὐχαρίστησιν νὰ τιμᾷ ἀρχαίους προγόνους. . . ὅταν μάλιστα ἀξίζουν νὰ τιμῶνται. Ἀλλὰ (καὶ οἱ ὀφθαλμοί της ἐσπινθηροβόλησαν ὑπὸ φλογὸς καὶ ζωῆς δυναμένων νὰ ἀναζωπυρήσωσιν ὁλόκληρον γενεὰν) θεωρῶ πολὺ, πολὺ κατώτερον τῆς τιμῆς ζῶντος ἀνθρώπου τὸ νὰ διέλθῃ ὅλον του τὸν βίον στηριζόμενος ἐπὶ σωροῦ χώματος ἀποθανόντων ἀνθρώπων.

Ἴσως ποτὲ εἰς ὅλην του τὴν ζωὴν, μεταξὺ τῶν εὐγενῶν Ἀγγλίδων, τῶν Ῥωσσίδων ἡγεμονίδων καὶ τῶν Παρισινῶν βαρονίδων τὰς ὁποίας ἐγνώριζεν ὁ λόρδος Ἐρλιστάουν δὲν συνήντησε γυναῖκα λέγουσαν τὸ φρόνημά της οὕτω πως, ἐξ ὅλης τῆς τιμίας καρδίας της, μόνον καὶ μόνον διότι ἦτο φρόνημά της, καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς σχέσεως ἢ ἰδέας πρὸς τὸν συνδιαλεγόμενον μετ' αὐτῆς. Ἐφάνη βεβαίως πολὺ ἀπορῶν, καὶ μετά τινος περιεργείας ἂν ὄχι καὶ θαυμασμοῦ, οἱ ὀφθαλμοί του ἐστηρίχθησαν ἐπὶ τοῦ μελαγχροινοῦ, λάμποντος προσώπου της, μετ' ὀλίγον δὲ ἔκυψεν ὅπως τὴν βοηθήσῃ νὰ τακτοποιήσῃ τὰ βιβλία τῆς μουσικῆς της.

— «Δούγλας,» εἶπεν ἀναγινώσκων τὸ ὄνομα τοῦτο ἐπί τινος τόμου· «Ἰωάννα Δούγλας.» Ζητῶ συγγνώμην . . . τοῦτο εἶναι. . .

— Τὸ ὄνομά μου; Ναὶ, ὁ πατήρ μου ἦτο Σκῶτος· τὸ ὄνομα τῆς μητρός μου ἦτο Βράουνη.

Ναὶ Ἰωάννα, ἀνύψωσον τὴν κεφαλήν σου, ὁμίλησον ὑπερήφανος περὶ τῆς ταλαιπώρου ἐκείνης νέας μητρός σου ἥτις δὲν εἶχε μὲν «εὐγενὲς» αἷμα ἐν αὐτῇ, ἀλλ' ἥτις ἀφῆκεν ἐντός σου μέρος τῆς τολμηρᾶς δημώδους ἐνεργητικότητος ἡμῶν τῶν Βράουνη, ὅπως σὲ βοηθῇ μετὰ τὸν θάνατόν της.

— Δούγλας, ἐπανέλαβεν ὁ λόρδος Ἐρλιστάουν. Γράφεται ὡς βλέπω, ὅπως παλαιότατος κλάδος τῶν Δούγλας ἐξακολουθεῖ γράφων τὸ ὄνομά του τόρα.

Εἶπε δὲ ταῦτα φαινόμενος ὡς ἂν τῇ ἀπέτεινεν ἐρώτησιν. Ἀλλ' ἡ Ἰωάννα δὲν ἔκρινε καλὸν νὰ εἴπῃ ἂν ἀνῆκεν ἢ ὄχι εἰς τὸν «παλαιότατον κλάδον» τῆς οἰκογενείας ἐκείνης. Εὐχαριστήσασα μόνον αὐτὸν διότι τὴν ἐβοήθησεν εἰς τὴν τακτοποίησιν τῆς μουσικῆς της, ἀπεμακρύνθη, καὶ κατεγίνετο ὅλην τὴν ὑπόλοιπον ἑσπέραν διασκεδάζουσα τοὺς πτωχοὺς συγγενεῖς μας. Δὲν τὴν εἶδα πλέον ὁμιλοῦσαν μετὰ τοῦ λόρδου ὅστις ἐκάθησεν εἰς θρανίον, καταγινόμενος πάλιν μὲ τὸ βιβλίον τῶν εἰκονογραφιῶν, ἕως ὅτου ἐπὶ τέλους εὑρών τινα ἄξιον νὰ συνομιλήσῃ μετ' αὐτοῦ (ὅπως πολλοὶ ἀναμφιβόλως ἦσαν φθάνει μόνον νὰ ἀνεκάλυπτέ τις τὸ κλειδίον δι' οὗ ἐδύνατο ν' ἀνοιχθῇ ἡ καρδία των) ἤρχισε νὰ ὁμιλῇ εὐχαρίστως.

Ὅτε ἀπεχωρίσθημεν διὰ τὴν προχωρήσασαν νύκτα, παρετήρησα ὅτι ἔτεινε τὴν χεῖρα εἰς τὴν Ἰωάνναν, ἥτις οὐδέποτε ἄλλοτε τὴν εἶχεν ἐγγίσει μὲ τρόπον τὸν ὁποῖον ἦτο ἀδύνατον νὰ τὴν ἀρνηθῇ.

— Καλὴν νύκτα, κυρία Δούγλας, εἶπε.

— Καλὴν νύκτα, μιλόρδε Ἐρλιστάουν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ.

Ὑπῆγα εἰς Λιβερποὺλ τὴν ἐπαύριον, ἀλλ' ἡ μήτηρ μου μὲ παρεκάλεσε νὰ τῇ ὑποσχεθῶ ὅτι θὰ ἐπανηρχόμην ἕκαστον Σάββατον ὅπως μένω εἰς τὸν πύργον μέχρι τῆς Δευτέρας. Ἔλεγεν ὅτι δὲν ἐφαινόμην τόσον καλὰ καὶ ἐνόμιζε τὸ μέσον τοῦτο ἰαματικόν· ἐγὼ ὅμως δὲν ἤμην τόσον βέβαιος περὶ τῆς ὠφελείας ταύτης.

Ἐπέρασα μίαν ἑβδομάδα εἰς τὸ γραφεῖον μὲ ἀθλίας ἑσπέρας βαδίζων ταχέως ἄνω καὶ κάτω εἰς τοὺς πολυπληθεῖς δρόμους τοῦ Λιβερποὺλ, ἢ δίδων δύο πένας εἰς λέμβον ὅπως ἀναπνεύσω τὴν αὖραν τοῦ ποταμοῦ καὶ ἴδω τὸν δύοντα ἥλιον ὄπισθεν τῆς πόλεως, ἐνῷ καθ' ὅλον τὸ διάστημα ἐσυλλογιζόμην ὅτι ὁ αὐτὸς ἥλιος ἐφώτιζε τὰς κυματιζομένας πεδιάδας, τοὺς κήπους τοῦ Μαΐου, τὰ εὔθυμα κυνηγετικὰ μέρη τὰ ὁποῖα ἔκειντο μακρὰν, μακρὰν, εἰς τὸν πύργον τοῦ Αυθουέητ, ὅπου αἱ θεριναὶ ἑσπέραι οὐδαμοῦ ἦσαν ὡραιότεραι.

Γραμματεύς τις τοῦ οἴκου μας, ὁμιλῶν ἡμέραν τινὰ περὶ τοῦ νέου κτήματος τοῦ πατρός μου, εἶπεν ὅτι τὸ ἐγνώριζε κάλλιστα ὅτε ἦτο νεώτατος. Διῆλθεν ἐκεῖ ὁλόκληρον ἕνα μῆνα τοῦ Μαΐου μετὰ μιᾶς ἐξαδέλφης του, ἥτις ἀπέθανε μετὰ ταῦτα. Μὲ διηγήθη πῶς συνεφώνουν καὶ ἐξύπνουν πρωὶ ὅπως περιδιαβάσουν εἰς τοὺς κήπους πρὶν οἱ ἄλλοι ἐγερθοῦν, πῶς ἐψάρευον εἰς τὸ ποτάμιον καὶ ἐκυνήγουν κόρακας μεταξὺ τῶν δενδρυλίων (ἂν καὶ ἡ ἐξαδέλφη του δὲν ἠγάπα τὴν τελευταίαν ταύτην διασκέδασιν)· πῶς ἐπορεύοντο συνήθως εἰς τὴν ἐκκλησίαν διὰ τῶν ἀγρῶν καὶ τὴν ἐβοήθει νὰ πηδᾷ τοὺς φραγμοὺς, καὶ πῶς ἐνθυμεῖτο ἀκόμη κάλλιστα τὸ πρόσωπόν της ὅτε ἐκάθητο εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἀντικρύ του ἀκούουσα τὸν λόγον τοῦ ἱερέως. Ἀπέθανε καὶ ἐτάφη· ὅτε μὲ διηγεῖτο ταῦτα εἶχεν ἀποθάνει πρὸ χρόνων. Ἐκεῖνος δὲ ἐσυλλογίζετο ὅτι θὰ εὐχαριστεῖτο ἂν τῷ ἐδίδετο ἄδεια νὰ ὑπάγῃ μίαν Κυριακὴν ἀκόμη εἰς τὴν ἐξοχικὴν ἐκείνην ἐκκλησίαν.

Ὦ! Ἰωάννα, ἐξαδέλφη μου Ἰωάννα! ἂν σὺ καὶ ἐγὼ ἔζομεν πρὸ χρόνων ὡς παιδία οἱ δύο ὁμοῦ... ἂν ἐδυνάμεθα νὰ ἤμεθα ἀκόμη σὺ μὲν μικρὸν κοράσιον ἐγὼ δὲ μικρὸν ἀγόριον, καὶ νὰ περιδιαβάζωμεν ὁμοῦ εἰς τοὺς κήπους καὶ τὰς πεδιάδας τοῦ Πύργου τοῦ Λυθουέητ!... Ὅταν ὁ ἄνθρωπος ζῇ ὑπερβολικῶς πρακτικὸν καὶ ἐπησχολημένον βίον, ὅταν ἐξ ἀνάγκης τὸ μόνον ῥομαντικὸν μέρος τοῦ χαρακτῆρος του περιστέλλεται εἰς μικρότατον διάστημα χρόνου καὶ σκέψεως, καθημερινῶς καταπιεζόμενον, συνθλιβόμενον ὅπως τὸ ἐμὸν, εἶναι παράδοξον πόσην δύναμιν ζωτικὴν διατηρεῖ, καὶ πῶς, κατὰ τὰς μικρὰς στιγμὰς εἰς τὰς ὁποίας μένει ἐλεύθερον, φαίνεται ἄρχων καὶ κυβερνῶν ὁλόκληρον τὸν ἄνθρωπον.

Μοὶ ἐφάνη ὅτι ἔζησα ὁλόκληρον ἔτος εἰς τὸ μικρὸν διάστημα τοῦ σιδηροδρόμου μεταξὺ τοῦ Λιβερποὺλ καὶ τοῦ πύργου τοῦ Λυθουέητ.

Ἡ μήτηρ ἐχάρη εἰλικρινῶς ἰδοῦσά με. Ἦτο πληγμένη δι' ἄπειρα πράγματα, μὲ εἶπεν, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἦτο νέον εἰς ἐμέ. Ταλαίπωρος ψυχή! πάντοτε εἶχέ τι πλῆττον αὐτήν.

— Δὲν ἠδύνατο νὰ σὲ βοηθήσῃ ἡ Ἰωάννα; τὴν ἠρώτησα.

— Ὦ ὄχι! δὲν ἐπεθύμουν νὰ εἴπω τὶ εἰς τὸ ταλαίπωρον φίλτατον κοράσιον.

— Μῆτερ, μήπως τρέχῃ τι;

Ἀλλὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην, μεταξὺ τοῦ σκότους τοῦ κήπου, ἤκουσα τὸν γέλωτα τῆς Ἰωάννας, καὶ εἶδον δύο ἀνθρωπίνους μορφὰς ἀναβαινούσας καὶ καταβαινούσας εἰς τὴν ἀγαπητήν της δενδροστοιχίαν... τὸν ἀγαπητόν μας περίπατον.

— Μὴν ὑπάγῃς πρὸς αὐτοὺς, Μάρκε... σὲ παρακαλῶ μή. Δὲν εἶναι ὁ Κάρολος... εἶναι ὁ λόρδος Ἐρλιστάουν.

— Πῶς, δὲν ἀνεχώρησεν ἀκόμη;

— Ὄχι· οὐδὲ φαίνεται διατεθειμένος νὰ ἀναχωρήσῃ. Καὶ δὲν δύναμαι νὰ μὴ συλλογισθῶ... ἂν καὶ δὲν θέλω νὰ τὸ ἀναφέρω εἰς αὐτὴν, ἢ εἰς ἄλλον εἰς τὸν κόσμον... ὅτι αὐτὴ ἡ ἐπίσκεψις ἴσως ἀπολήξῃ εἰς πολλὰ καλὸν πρᾶγμα διὰ τὴν φιλτάτην μας Ἰωάνναν.

« Πολλὰ καλὸν πρᾶγμα! » Ὅταν αἱ γυναῖκες λέγουν τοῦτο, ἐννοοῦν τὸν γάμον, ὅστις ὑποτίθεται κάλλιστον πρᾶγμα δι' ὁποιανδήποτε γυναῖκα. Ἡ μήτηρ μου, τὸ καλλίτερον πλάσμα τοῦ κόσμου, καὶ οὐδόλως *προξενήτρα*, καὶ αὕτη βεβαίως ἐνόει γάμον.

Ὁ λόρδος Ἐρλιστάουν ἐπεθύμει νὰ νυμφευθῇ τὴν Ἰωάνναν Δούγλας! Τὴν ἁπλῆν Ἰωάνναν Δούγλας... τὴν ἐξαδέλφην τῶν Βράουνη, τὴν Ἰωάνναν Δούγλας! τὰ πράγματα βεβαίως θὰ εἶχον προχωρήσει πολὺ ἀφοῦ καὶ αὐτὴ ἡ μήτηρ μου συνέλαβεν ἐν τῇ ἀθῴᾳ της κεφαλῇ ἰδέαν περὶ « πολλὰ καλοῦ πράγματος. » Πρέπει νὰ προσθέσω ἐδῶ ὅτι τὸ πρᾶγμα ἔκαμεν ἐντύπωσιν καὶ εἰς ἐμὲ (ὅστις ἐγνώριζον ἴσως αὐτὴν καλλίτερον καὶ ἀπὸ τὴν μητέρα μου καὶ ἀπὸ πάντα ἄλλον) ὅτι δηλαδὴ ὁ Λόρδος Ἐρλιστάουν ἐπεθύμει νὰ νυμφευθῇ τὴν Ἰωάνναν, τὸ ὁποῖον διέφερε πολὺ ἀπὸ τὸ ἂν θὰ συγκατετίθετο ἐκείνη νὰ τὸν νυμφευθῇ.

— Ἀλλ' ἂν τελειώσῃ ὅπως τὸ ὑποθέτω, εἶπεν ἡ μήτηρ μου ἀφ' οὗ ἤκουσεν ὅλους μου τοὺς ἀρίστους λόγους ἐναντίον τῆς ἰδέας της καὶ ἐπανέλαβε τοὺς ἰδικούς της, τί ἄρά γε θὰ εἰπῇ ὁ πατήρ σου, καὶ τί θὰ εἰπῇ ἡ μήτηρ του; ὅτι τὸν προσεκαλέσαμεν ἐδῶ... διὰ νὰ τὸν παγιδεύσωμεν, ἴσως; καὶ τί θὰ εἰπῇ ὁ κόσμος προσέθηκε μὲ μικρὰν εὐχαρίστησιν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ θρήνου της, ὅταν ἡ πτωχή μας ἐξαδέλφη Ἰωάννα γίνῃ Λαίδυ Ἐρλιστάουν;

— Σιωπὴ, μῆτερ, εἶπον, διότι ἠκούσθη πλησιέστερον ὁ μικρός των γέλως· οἱ δύο συνωμίλουν μετὰ ζέσεως περί τινος ἀντικειμένου καὶ δὲν μᾶς παρετήρησαν εἰμὴ ὅτε εὑρέθημεν πολλὰ πλησίον, καὶ τότε ἡ Ἰωάννα ἐστράφη πρὸς ἐμὲ ἀναπηδήσασα μετ' ἀπορίας.

— Ὦ Μάρκε! πόσον χαίρω! μὲ εἶπε μὲ εὐχαρίστησιν οὐχὶ προσπεποιημένην.

Ὁ λόρδος Ἐρλιστάουν ἐπίσης, τείνας με τὴν χεῖρα μετ' ἤθους ἀληθοῦς φιλίας μὲ εἶπεν ὅτι ἔχαιρε πολὺ βλέπων με.

Ὅλοι δὲ ὁμοῦ περιδιεβάσαμεν εἰς τὸν κῆπον ὑπὸ τὸ φῶς τῶν ἀστέρων. Ἡ Ἰωάννα λαβοῦσα τὸν βραχίονά μου καὶ ἐστραμμένη πρὸς τὸν λόρδον Ἐρλιστάουν ἐξηκολούθησε τὴν συζήτησίν της. Δὲν ἐνθυμοῦμαι περὶ τίνος ἐπρόκειτο, διότι ἀληθῶς δὲν ἤκουα πολὺ τί ἔλεγον. Τοῦτο μόνον ἐνθυμοῦμαι, τὴν ἐντελῆ εἰλικρίνειαν καὶ ἐλευθερίαν τοῦ ὕφους τὴν ἀναμεμιγμένην μὲ τὸ ἀποφασιστικὸν ἐκεῖνο καὶ ἀνεξάρτητον τὸ ὁποῖον φέρουν μεθ' ἑαυτῶν πάντοτε αἱ γυναῖκες εἰς τὰς σχέσεις των μετ' ἀνδρῶν νεωτέρων ἀπ' αὐτάς, καὶ πιθανῶς νεωτέρων καὶ ὡς πρὸς τὸν χαρακτῆρα.

Ὁ μὲν ἦτο εἰκοσιτεσσάρων ἐτῶν, ἡ δὲ εἰκοσιεπτά· συμπαραβαλλόμενοι δὲ γυνὴ καὶ παιδίον. Συχνάκις παιδίον λατρεύει γυναῖκα, ἐνίοτε μὲν διαρκῶς, πλὴν πάντοτε μετ' ἀφοσιώσεως, ἐνόσῳ ὁ ἔρως διαρκεῖ. Ἀλλὰ σπανίως ἡ ἀγάπη τῆς γυναικὸς ἀνταποδίδεται μεθ' ὅλου τοῦ βάθους καὶ τῆς σφοδρότητος μετὰ τῶν ὁποίων μόνον ἀληθὴς γυνὴ ἀγαπᾷ, σπανίως, λέγω ἀνταποδίδεται εἰς νεανίσκον.

Ὅτε δὲ ἀντηλλάξαμεν τὸ φῶς τῶν ἀστέρων μὲ τὸ φῶς τῶν λύχνων καὶ ἐδυνήθην νὰ παρατηρήσω ἀμφοτέρους, οὐδὲν εἶδον δυνάμενον νὰ ἀντιταχθῇ εἰς τὴν ἰδέαν μου ταύτην. Ἀφ' οὗ ὅλοι ἀπεσύρθησαν εἰς τὰ δωμάτιά των, ἡ Ἰωάννα ἐπανελθοῦσα εἰς τὴν αἴθουσαν μὲ εὗρε καθήμενον ἀκόμη πλησίον τῆς ἑστίας, καὶ ἐσταμάτησεν ὅπως συνομιλήσωμεν ἐπί τινας στιγμὰς περὶ τοῦ φυσικοῦ ἀντικειμένου, περὶ τοῦ λόρδου Ἐρλιστάουν· ἀλλ' οὐδὲ τότε εἶδον τί δυνάμενον νὰ μεταβάλῃ τὴν ἰδέαν μου.

— Ὁ λόρδος Ἐρλιστάουν εἶναι ὡς βλέπεις ἀκόμη ἐδῶ, Μάρκε· φαίνεται ἀρέσκων τὸν πύργον τοῦ Λυθουέητ καὶ τὸν ἥσυχον οἰκιακὸν βίον μας. Καὶ τῇ ἀληθείᾳ νομίζω ὅτι ὠφελήθη πολὺ ἐδῶ... δὲν σὲ φαίνεται;

— Ἀναμφιβόλως μετεβλήθη πολύ.

— Πρὸς τὸ καλλίτερον;

— Πιθανῶς... ναί... νομίζω ὅτι εἶναι καλλίτερος.

— Εἶμαι βεβαία περὶ τούτου. Δὲν εἶναι τόρα μόνον ὅλος εὐγένεια κατ' ἐπιφάνειαν, δύναταί τις νὰ ἴδῃ καὶ τὴν καλήν του καρδίαν ὑπὸ τὴν εὐγένειάν του. Ἤρχισε δὲ νὰ αἰσθάνεται πόσον ἔχανε τὸν καιρόν του μέχρι τοῦδε, διὸ καὶ σκέπτεται νὰ ἀναμιχθῇ εἰς τὰ πολιτικὰ ἢ εἰς τὴν φιλολογίαν. Αἰσθάνεται ἀνάγκην νὰ ἔχῃ σκοπόν τινα διὰ νὰ ζῇ.. ἔργον τί νὰ πράττῃ. Λέγει ὅτι συχνὰ σὲ ζηλεύει, Μάρκε, διότι ἔχεις ἔργον εἰς τὸν κόσμον τοῦτον.

— Ἀληθινά; ἠρώτησα.

— Ἐξάδελφε, προσέθηκεν ἡ Ἰωάννα μετὰ μικρὰν σιωπὴν, φοβοῦμαι ὅτι δὲν σὲ ἀρέσκει ὁ λόρδος Ἐρλιστάουν, ὅπως ἀληθῶς εἰς οὐδένα ἐξ ἡμῶν ἤρεσκε κατ' ἀρχὰς, ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ σπεύδωμεν κρίνοντες τοὺς ἀνθρώπους. Ποτὲ δὲν γνωρίζομεν πόσον καλὸν κρύπτεται ἐντὸς αὐτῶν, οὐδὲ πόσον καλοὶ δύνανται νὰ γίνουν ἐπὶ τέλους. Ἔχω μεγάλας ἐλπίδας διὰ τὸν λόρδον Ἐρλιστάουν.

Καὶ ἀναβλέψας αἰφνιδίως παρετήρησα αὐτὴν, ἀμφιβάλων ἐπὶ στιγμὴν (ἐπὶ μίαν μόνην στιγμὴν) ἂν καὶ ἐκείνη μετεχειρίζετο τὴν συνήθη γυναικείαν ὑποκρισίαν, ἢ ἂν ἦτο ἀκόμη ἀληθὴς ἡ ἰδία, ἡ ἀγνή μου Ἰωάννα Δούγλας. Ναί, ἦτο ἡ ἰδία.

— Ἰωάννα, εἶπον αἰσθανθεὶς ὅτι ἔφθασεν ἡ ὥρα καθ' ἣν ἔπρεπε νὰ ὁμιλήσω ῥιψοκινδυνεύων τὰ πάντα. Πρόσεξε!

— Ἀπὸ τί νὰ προσέξω; μὲ ἠρώτησε.

Ποίαν ἀπάντησιν νὰ τῇ δώσω!.. Πλὴν δὲν ἦτο παιδίον, καὶ μετὰ μικρὸν εἶδον ὅτι ἀπήντησε μόνη εἰς τὴν ἐρώτησίν της.

— Σὲ ἐννοῶ, Μάρκε, ἂν καὶ δὲν ἦτο καλὸν ἐκ μέρους σου νὰ μὲ εἰπῆς τοῦτο· ἀλλ' ἐπειδὴ εἴμεθα τοσοῦτον στενοὶ φίλοι θὰ ἤμην περίλυπος ἂν καὶ ἐπὶ στιγμὴν μὲ παρεξήγεις. Ὄχι, δὲν φοβοῦμαι καθόλου νὰ... ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὑποθέτεις.

— Διατί ὄχι;

— Διατί ὄχι; Διότι γνωρίζω τὸν ἑαυτόν μου καὶ ἔχω πεποίθησιν εἰς ἐμαυτήν. Ὅταν εἴμεθα κοράσια, προσέθηκε στενάξασα, ὡς ἐκ τῆς ἀθωότητος καὶ ἀγνοίας μας σφάλλομεν ἐνίοτε· ἀλλ' ὄχι καὶ μετὰ ταῦτα. Ὁ νέος πρέπει νὰ ἦναι ἀληθῶς τυφλός..... πολὺ τυφλὸς καὶ ὀλίγον φίλαυτος, ἂν δὲν δύναται νὰ ἐννοήσῃ ἀπὸ τὸν τρόπον εἰλικρινοῦς γυναικὸς ἂν ἁπλῶς ἀρέσκῃ αὐτὸν ἢ ἂν τὸν ἀγαπᾷ.

— Λοιπὸν, Μάρκε, προσέθηκε μειδιῶσα, μὴν ἀδικήσῃς πλέον μηδ' ἐμὲ, μηδὲ τὸν λόρδον Ἐρλιστάουν.

Ὄχι, δὲν ἤθελα νὰ εἶμαι ἄδικος· κατέβαλα μεγάλας προσπαθείας ὅπως ἴδω τὰ πράγματα δικαίως καὶ ὅπως ἡ Ἰωάννα τὰ ἔβλεπεν· ἴσως δὲ τότε ἔβλεπεν αὐτὰ καθαρῶς. Ἴσως, ἂν ὁ λόρδος Ἐρλιστάουν ἀνεχώρει τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἢ καὶ τὴν ἐπαύριον, θὰ ἐλάμβανε μετ' αὐτοῦ ἁπλῶς τὴν ἀνάμνησιν εὐγενοῦς καὶ οὐχὶ ἐγκοσμίου γυναικός, ἥτις, εἰς τὸν ὅλως ἀντίθετον κόσμον εἰς ὃν ἐκεῖνος ἔζη, θὰ ἦτο στοιχεῖον ἀγνότητος τὸ ὁποῖον θὰ ἀνενθυμεῖτο ἐνίοτε καθ' ὅλην του τὴν ζωήν. Ἀλλ' εἰς τὰς τοιαύτας περιστάσεις οἱ ἄνθρωποι βαίνουσι συχνὰ ἡσύχως καὶ ἀσφαλῶς μέχρις ὁρίου τινός... ὅταν ὑπερβῶσι τοῦτο, κατά τινα ὥραν ἀεργείας καὶ μὴ αἰσθανόμενοι τί πράττουσιν, εἶναι ἀδύνατον πλέον νὰ ὀπισθοχωρήσωσι. Τὴν Κυριακὴν τὸ ἑσπέρας ἐκάμαμεν περίπατον, ἡ Ἰωάννα, ὁ μιλόρδος καὶ ἐγώ, ὅλοι ὁμοῦ εἰς τοὺς ἀγροὺς περὶ τῶν ὁποίων ὁ γέρων γραμματεὺς τοῦ γραφείου μας τοῦ Λιβερποὺλ μὲ εἶχεν ὁμιλήσει. Ἦτον ἴσως ὁμοία ἡ ἑσπέρα μὲ ἐκείνας τὰς ὁποίας μετὰ τοσαύτης ἡδονῆς διῆλθεν ὁ ταλαίπωρος μὲ τὴν μικράν του ἐξαδέλφην. Αἱ τοιαῦται ἑσπέραι μὲ ἀνενθυμίζουν στίχους τινὰς τοῦ Wordsworth· τούτους καὶ ἡ Ἰωάννα ἀπήγγειλε καθημένη ἐπὶ φραγμοῦ.

— Φοβοῦμαι, εἶπεν ὁ λόρδος Ἐρλιστάουν, ἀφοῦ ἐτελείωσεν ἡ Ἰωάννα, φοβοῦμαι ὅτι μετ' ὀλίγον θὰ ἀναγκασθῶ νὰ ἐγκαταλείψω τὰς λαμπρὰς αὐτὰς ἑσπέρας διὰ τὰς τοῦ Λονδίνου.

Καὶ στηριζόμενος ἐπὶ τοῦ φραγμοῦ, ἤκουε τὰς μελαγχολικὰς καὶ ὑπνωτικὰς μεμακρυσμένας φωνὰς τῶν πτηνῶν, ἔβλεπε ποτὲ μὲν τὸ πρόσωπον τῆς γλυκείας σελήνης, ποτὲ δὲ ἄλλο πρόσωπον τὸ ὁποῖον ἦτο ἐπίσης ἥσυχον, ἐπίσης μελαγχολικόν, ὡς ἂν ἡ ἠρεμία τῆς ὥρας ἐκείνης εἶχε μεταφέρει τὴν Ἰωάνναν εἰς τὰ παρελθόντα ἔτη, εἰς τὸ ἄσυλον τῆς πολυσυμφόρου ζωῆς της, εἰς τὸ ὁποῖον οὐδεὶς ἐδύνατο νὰ τὴν ἀκολουθήσῃ.

— Μὶς Δούγλας, εἶπεν ὁ λόρδος, καὶ ἡ Ἰωάννα ἐφάνη ἐξυπνήσασα ἀπὸ τοὺς λογισμούς της· ἐπεθύμουν νὰ ἐγνωρίζετε τὴν μητέρα μου. Θὰ σᾶς ἤρεσκε διὰ πολλοὺς λόγους... καὶ νομίζω ὅτι... Σταματήσας δὲ προσέθηκεν, ἔλαβα σήμερον τὸ πρῶτ γράμμα της· θὰ σᾶς εὐχαριστήσῃ ἆρά γε νὰ τὸ ἀναγνώσετε;

— Σᾶς εὐχαριστῶ· γνωρίζετε πόσον μὲ ἀρέσκει νὰ ἀναγινώσκω γράμματα ξένων. Ἐνίοτε δεικνύουν εἰς τὸν ἀναγνώστην μέρη τοῦ χαρακτῆρος ἄγνωστα καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀνταποκρινομένους.

— Εἶμαι περίεργος νὰ ἴδω τί θὰ ἀνακαλύψετε ἐκ τούτου, καὶ ἐκράτησεν ἐπί τινας στιγμὰς ἀκόμη τὴν κομψὴν ἐπιστολὴν πρὶν ἢ ἐγχειρίσῃ αὐτὴν εἰς τὴν Ἰωάνναν. Ἀναγνώσατε ὅλην τὴν ἐπιστολὴν ἂν θέλετε, ἐκτὸς μόνον τῆς διασταυρουμένης σελίδος. Ἓν μόνον ἐλάττωμα ἔχει ἡ καλή μου μήτηρ, ὡς ἓν ἐλάττωμα ἔχει καὶ ἡ διασταυρουμένη σελίς.

Ἡ Ἰωάννα ἀναγνώσασα ἀνταπέδωκε τὴν ἐπιστολὴν καὶ εἶπε μειδιῶσα·

— Χρεωστῶ νὰ σᾶς εἴπω ὅτι εἶδα μίαν λέξιν εἰς τὴν ἀπηγορευμένην σελίδα, τὸ ὄνομα, νομίζω, Αἰμιλία.

— Ὦ! ὄχι! ἐλανθάσθητε! ἀνέκραξεν ὁ λόρδος Ἐρλιστάουν καὶ οἱ ὀφθαλμοί του ἐφλογίσθησαν, ἐξηγριώθησαν καὶ ἔλαμψαν μὲ φλόγα δεικνύουσαν ὁποῖον πῦρ κατέφλεγεν αὐτόν. Λαβὼν δὲ τὴν ἐπιστολὴν τὴν ἔθεσεν εἰς τὸ θυλάκειόν του καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὸ ἀντικείμενον τῆς προηγουμένης συνομιλίας, δηλαδὴ εἰς τὰ τοῦ βίου τοῦ Λονδίνου, τοῦ ἀριστοκρατικοῦ βίου, περιγραφομένου τοσοῦτον ζωηρῶς καὶ ζοφερῶς ὑπὸ τοῦ μυθιστοριογράφου Θάκερai, «Vanity Fair.»

— Τὸ ζήτημα εἶναι, εἶπεν ἡ Ἰωάννα, ἂν ἦναι ἀληθὴς ἡ περιγραφὴ τοῦ εἴδους τούτου τοῦ βίου· ποτὲ δὲν θὰ ἀπέφευγα τὴν ἀλήθειαν μόνον διότι θὰ μὲ ἦτο δυσάρεστος.... πλὴν εἶναι ἡ ἀλήθεια; Δὲν δύναμαι ἐγὼ νὰ κρίνω, πλὴν, εἰπέτε σεῖς, μιλόρδε, εἶναι ἀληθὴς ἡ περιγραφή;

— Φοβοῦμαι ὅτι κατὰ μέγα μέρος εἶναι.

— Τότε θὰ ἐπροτίμων νὰ εἴπω εἰς τὴν ἀδελφήν μου ἂν εἶχα τοιαύτην ὅ,τι καὶ ὁ Χαμλέτος. «Εἴσελθε εἰς μοναστήριον, φύγε, φύγε,» παρὰ νὰ τὴν ἴδω ῥιπτομένην ἐν τῷ μέσῳ τοῦ μεγάλου κόσμου ὅπως γίνῃ τοιούτου εἴδους γυνὴ ὁποίαν περιεγράψετε ἐνίοτε. Τοῦτο ἐσυλλογιζόμην σήμερον τὸ πρωΐ καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν βλέπουσα τὸ ὡραῖον παιδικὸν πρόσωπον τῆς μικρᾶς Λαίδυ Αἰμιλίας Γάζ.

Ὁ λόρδος Ἐρλιστάουν ἀποβάλλων διὰ τῆς ῥάβδου του τὴν λάσπην τῶν ὑποδημάτων του (δὲν ἐφοβεῖτο πλέον νὰ φορῇ λασπωμένα ὑποδήματα) εἶπε μετ' ἀδιαφορίας·

— Ποίαν ἰδέαν ἔχετε, μὶς Δούγλας, περὶ τοῦ μικροῦ αὐτοῦ κορασίου;

— Περὶ τῆς Λαίδυ Αἰμιλίας; Ἀληθῶς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ σχηματίσω ἰδέαν περὶ αὐτῆς χωρὶς νὰ τὴν γνωρίζω. Ἀπὸ καιρὸν εἰς καιρὸν μόνον βλέπουσα αὐτὴν αἰσθάνομαι θλίψιν συλλογιζομένη πόσον γρήγορα θὰ τελειώσῃ ἡ παιδική της ζωή. Οἰκτείρω πάντοτε πολὺ τὰς μεγάλας κληρονόμους, διότι ἔχουν ὀλιγωτέραν τύχην ἀπὸ ἡμᾶς τὰς ἄλλας γυναῖκας.

— Τί ἐννοεῖτε; ὅτι τὸ πιθανώτερον εἶναι νὰ ἀγαπηθῇ διὰ πᾶν ἄλλο ἐκτὸς χάριν ἑαυτῆς. Ἢ ἂν ἀγαπηθῇ ποτε εἶναι ἀπίθανον ὅτι θὰ τὸ πιστεύσῃ. Ταλαίπωρος Λαίδυ Αἰμιλία!

— Μὴν ἐξαντλῆτε τὸν οἶκτον σας ἐπὶ τῆς Λαίδυ Αἰμιλίας.

Δύνασθε νὰ ἐξοδεύσετε μέρος αὐτοῦ καὶ δι' ἡμᾶς τοὺς ἄνδρας... τοὺς ἄνδρας τοῦ κόσμου... οἵτινες ποτὲ δὲν εὑρίσκομεν γυναῖκα εἰς τὴν ὁποίαν νὰ πιστεύσωμεν, τοὺς ὁποίους ζητοῦν, κολακεύουν, κυνηγοῦν· οἵτινες φοβούμεθα νὰ προσέξωμεν εἰς ὡραῖον πρόσωπον τρέμοντες μήπως εἶναι δέλεαρ ὅπως μᾶς ψαρεύσῃ· φοβούμεθα νὰ ἐμπιστευθῶμεν εἰς θερμὴν καρδίαν, μήπως εὕρωμεν ὅτι εἶναι τόσον καινὴ ὅσον ὁ ὑπὸ τοὺς πόδας ἡμῶν σωρὸς χώματος.

Ποίαν τύχην ἠμποροῦμεν νὰ ἔχωμεν, ἡμεῖς οἱ ἄνδρες, ἀφ' οὗ ἀπωλέσαμεν τὸ πρὸς τὰς γυναῖκας σέβας;

— Ὄχι τὸ πρὸς ὅλας τὰς γυναῖκας, ὑπέλαβεν ἡ Ἰωάννα μετὰ γλυκύτητος, διότι ὁ λόρδος Ἐρλιστάουν ὡμίλησε μετὰ πάθους ὅπως βεβαίως ποτὲ δὲν ὑπέθετον αὐτὸν ἄξιον νὰ ὁμιλήσῃ. Μὲ ὡμιλήσατε περὶ τῆς μητρός σας ἄλλοτε.

— Καὶ τί κάμνει ἡ μήτηρ μου, *αὐτὴ* ἡ μήτηρ μου; ἀπεκρίθη ὁ λόρδος ταπεινώσας τὴν φωνήν του ἀλλ' ὄχι τόσον ὥστε νὰ μὴ δυνηθῶ νὰ τὸν ἀκούσω. Μὲ γράφει ὅτι ὑπάρχει ὡραῖον πλάσμα ἕτοιμον δι' ἐμέ... μία νέα τῆς ὁποίας τὸ κτῆμα γειτονεύει μὲ τὸ ἰδικόν μου, τὸ ὁποῖον καθιστᾷ τὸ συνοικέσιον καταλληλότατον· ὅτι ἔχει καλὴν χρηματικὴν περιουσίαν καὶ ἐγὼ εἶμαι πτωχὸς, ὡς γνωρίζετε, ὅτι ἔχει εὐγενῆ γέννησιν, ὡραῖον πρόσωπον ἐν ἑνὶ λόγῳ πάντα τὰ δέοντα ὑπάρχουν... ἐκτὸς τῆς ἀγάπης. Πρέπει λοιπὸν ἐγὼ μετὰ ἓν ἔτος ἢ περισσότερον νὰ ὑπάγω, νὰ τῇ κάμω τὴν πρότασίν μου, καὶ νὰ τὴν νυμφευθῶ;

— Νομίζω ὅτι μὲ εἴπατε ὅτι εἶσθε ἀποφασισμένος νὰ μὴ νυμφευθῆτε εἰμὴ μετὰ παρέλευσιν δέκα ἢ δεκαπέντε ἐτῶν, εἶπεν ἡ Ἰωάννα.

— Ναὶ, τοιαύτην ἀπόφασιν εἶχον· ἀποστρέφομαι τὸν γάμον. Βεβαίως μετὰ καιρὸν πρέπει νὰ ἀποκατασταθῶ, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι, ἀλλὰ θὰ κρατήσω τὴν ἐλευθερίαν μου ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον. Ὅταν δὲ πωλήσω τὸν ἑαυτόν μου θὰ τὸν πωλήσω ἀκριβώτατα ἔστω καὶ εἰς αὐτὴν τὴν νέαν. Δὲν σᾶς λέγω τὸ ὄνομά της, φοβούμενος μὴ ἐπὶ τέλους νυμφευθῷ αὐτήν.

Ἀγνοῶ ἂν ὡμίλει σπουδαίως, ἡ Ἰωάννα ὅμως ἦτο σπουδαιοτάτη. Ἤξιζε νὰ ἴδῃ τις τὸ πλῆρες οἴκτου καὶ περιφρονήσεως βλέμμα της.

— Λόρδε Ἐρλιστάουν, εἶπεν, ἂν θέλετε ἂς συζητήσωμεν ἀντικείμενον ὀλιγώτερον σπουδαῖον, διότι ἐπὶ τοῦ προκειμένου σεῖς καὶ ἐγὼ εἶναι ἀδύνατον νὰ συμφωνήσωμεν.

— Νομίζετε ὅτι δὲν θὰ συμφωνήσωμεν; ἀπεκρίθη ὁ Ἐρλιστάουν. Καὶ πιθανὸν ἠσθάνθη καὶ αὐτὸς τοῦτο, βλέπων πλαγίως τὸ εὐγενὲς, μελαγχροινὸν πρόσωπον τῆς νέας, εἰς ὃ ἔπιπτεν ἡ τελευταία ἀκτὶς τοῦ δύοντος ἡλίου καὶ τὸ ὁποῖον ἐφαίνετο ὠχρόν· τὴν ὥραν ἐκείνην εἶδον καταφανεστέραν ἢ ποτὲ τὴν διαφορὰν περὶ τῆς ὁποίας ὡμίλησα ἤδη, καὶ ἥτις ὑπῆρχε μεταξὺ τῆς γυναικὸς καὶ τοῦ νεανίσκου, διότι ἡ Ἰωάννα δὲν μοὶ ἐφάνη τόσον εὔμορφος ὅσον συνήθως, οὐδὲ τόσον νέα.

— Βλέπω ὅτι πιστεύετε ὅτι δὲν εἶμαι ἄξιος δι' ἄλλο τι ἢ διὰ νὰ γίνω εἷς ἐκ τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων τοὺς ὁποίους μισεῖτε τοσοῦτον εἰς τὴν μυθιστορίαν τοῦ Θάκερυ.... εἷς Μαρκέσιος Στέϊν, ἴσως;

— Ποτὲ δὲν εἶπα οὐδὲ ἐσκέφθην τοῦτο, λόρδε Ἐρλιστάουν, ἀπήντησεν ἡ Ἰωάννα.

— Τί θέλετε λοιπὸν νὰ κάμω; Τί θέλετε νὰ γίνω; ἠρώτησεν ὁ νέος εὐγενής.

Ἐγὼ δὲ ἱστάμενος ὀλίγον μακρὰν ἀπ' αὐτοὺς εὗρον παράδοξον τὴν ἐρώτησιν ταύτην. Τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι μικρὸν ὅταν ὁ ἄνθρωπος φθάσῃ νὰ ἐρωτήσῃ μίαν γυναῖκα «τί θέλεις νὰ κάμω;» Ἴσως τὴν αὐτὴν ἐντύπωσιν ἔκαμαν οἱ λόγοι του καὶ εἰς τὴν Ἰωάνναν, διότι τῷ ἀπεκρίθη μᾶλλον ψυχρῶς.

— Ἡμεῖς βεβαίως εἴσθε ὁ καλλίτερος κριτὴς ὡς πρὸς τοῦτο· ἕκαστος πρέπει νὰ ἦναι ὁ φύλαξ τῆς συνειδήσεώς του.

— Πλὴν δύναται νὰ ἀποκτήσῃ καλλιτέραν καὶ ἀγνοτέραν συνείδησιν ὅπως τὸν βοηθήσῃ. Μὶς Δούγλας, μὲ συμβουλεύετε νὰ ὑπακούσω εἰς τὴν προτροπὴν τῆς μητρός μου καὶ νὰ νυμφευθῶ;

— Ὄχι! ἀπεκρίθη ἡ Ἰωάννα. Ἡ ἔμφυτος εἰς αὐτὴν ἀλήθεια καὶ τὸ καθῆκον νὰ τὴν ἐκφράσῃ, τὴν ἔκαμαν νὰ λησμονήσῃ πᾶν ἄλλο. Ἀναμφιβόλως ὄχι, ἂν πρόκειται νὰ νυμφευθῆτε μὲ τὸν τρόπον τὸν ὁποῖον μὲ περιεγράψετε πρὸ ὀλίγου· διότι εἰς ἐκείνους οἵτινες δὲν βλέπουν καθαρώτερα, δὲν γνωρίζουν καλλίτερα, πολλὰ συγχωροῦνται, ἀλλ' εἰς σᾶς... οὐδέν.

Εἶδον τὸν λόρδον μειδιῶντα καθ' ἑαυτόν.

(Ἕπεται συνέχεια.)

ΜΝΗΜΕΙΟΥ ΚΡΗΜΝΙΣΘΕΝΤΟΣ

ΜΝΗΜΟΣΥΝΟΝ.

Οἱ ἐπὶ τὰ ἴχνη τοῦ Σωκράτους πρὸς τὸ ὑδάτιον τοῦ Ἰλισσοῦ πατοῦντες ἔστησαν τὸ πρῶτον κατ' αὐτὰς, οὐχὶ ὅπως θαυμάσωσι τοὺς ἐπὶ τῆς σκιᾶς τῆς Αἰγίνης καὶ τῆς ἐκτάσεως πελάγους γλαυκοῦ προεξέχοντας καὶ εὐκρινῶς σχηματιζομένους κίονας τοῦ Ὀλυμπιείου, ἀλλ' ὅπως γένωνται μάρτυρες τῆς πτώσεως τριῶν τοιχίσκων καὶ ἡμίσεως ἀπ' αἰώνων τι-

νῶν ἤδη ὡς ἡ ἐπὶ τοῦ βοείου κέρατος μυῖα καταβαρούντων τοὺς δύο τῶν δεκαπέντε ὀρθίων στύλων. (Ἴδε τὴν ἐπὶ τῆς κεφαλίδος τῆς *Πανδώρας* εἰκόνα).

Πόσοι δὲ κολλήσαντες τὸ βλέμμα ἐπὶ τῶν κινήσεων τοῦ ἐργάτου καὶ τῶν ἐντάσεων τοῦ περιζωνύοντος τὸ μικρὸν οἰκοδόμημα σχοινίου, πολλὸν χρόνον ἀγωνιάσαντες, οὐδὲν ἄλλο ἐμαρτύρησαν ἢ τοῦ ἐντεινομένου κάλω τὰς συχνὰς διασπάσεις!

Τέλος, μεθ' ἡμερῶν τινων ἀγῶνας, ἔκυψαν εἰς τὰ κάτω οἱ τοῖχοι καὶ ἐδούπησε χαμαὶ σωρὸς ἀσβέστου καὶ χώματος καὶ λίθων ἀκατεργάστων, τὸ δ' ἀρχαῖον οἰκοδόμημα ἐγείρει σήμερον ὑπερηφάνως ἀμόλυντον ὑπὸ βαρβάρου καλύμματος τὴν ἰδίαν κορυφήν· βαρβάρου τῷ ὄντι, διότι, εἴτε χριστιανὸς εἴτε ὀθωμανὸς ἤγειρε τὸ καταῤῥιφθὲν *κελλίον*, βάρβαρος ὅπως δή ποτε τέκτων ἐμαρτυρήθη ὑπὸ τοῦ μέχρι προχθὲς σωζομένου ἔργου. Ἀλλὰ, κατακρίναντες τὴν τέχνην τοῦ κτίτορος, ὀφείλομεν νὰ ἐπαινέσωμεν τὸν σκοπὸν, ἀναγνωρίζοντες ὅτι εἶχεν ἀξίαν τινὰ ἡ ψυχὴ αὐτοῦ· δὲν ἦτο κοινὴ καὶ βάρβαρος ψυχὴ ὁ ἄγνωστος ἐκεῖνος ἄνθρωπος ὁ ἐγκαταλιπὼν ἄστυ καταπεπτωκὸς καὶ δεδουλωμένον,— πρώην δὲ, εἴπερ τις καὶ ἄλλη πόλις, λαμπρὸν καὶ ἐλεύθερον, —ὅπως κατασκευάσῃ ἑαυτῷ σχολαστήριον ἐπὶ τῆς κορυφῆς θαυμασίου λειψάνου τῆς ἀρχαίας εὐκλείας, καὶ ἐκεῖθεν κατευθύνων πρὸς τὸν οὐρανὸν τὰ εὐσεβῆ βλέμματα ἀποκαλύπτῃ ἐν αὐτῷ τὸν θεσπέσιον Παρθενῶνα καὶ θαυμάζῃ μετὰ τοῦ θείου τὸ ἀνθρώπινον, τὸ ἐμμέσως θεῖον, μεγαλεῖον, λατρεύῃ μετὰ τοῦ Θεοῦ τὴν μνήμην τῆς ἀρχαίας δόξης καὶ χέῃ δάκρυ θαλερὸν κατὰ χώματος ἁγίου ἐπὶ τῷ μεγέθει τῆς δυσπραγίας γενναίου καὶ μεγάλου λαοῦ.

Τίς δ' ἄρα, τὸ ἔθνος κἂν, ὁ τοὔνομα καὶ τὸ γένος ἄγνωστος ὅλως ἡμῖν ἀσκητὴς, ὁ τὴν τροφὴν ἐν καλάθῳ ἀπὸ τῆς πόλεως, ὡς ἡμεῖς τὸ ὕδωρ ἐν ἀσκῷ ἀπὸ τοῦ φρέατος, ἀνιμῶν; καὶ πότε ἔκτισε τὸ μετέωρον κατοικητήριον;

Ὅτι ἐμιμήθη τὸν ἐκ Κιλικίας στυλίτην ἅγιον Συμεῶνα, ὅστις πρὸς μετάνοιαν ἐπὶ τῆς κορυφῆς στύλου ἢ κίονος ἀναχθεὶς καὶ διαγαγὼν εἰκοσιεξ ἔτη ἐπ' αὐτοῦ καὶ ἑτέρων δύο, εἰς οὓς διαδοχικῶς κατὰ τὰ πρῶτα τέσσαρα μετῴκησεν, ἄγνωστον διὰ τί, ἀπέθανε στυλίτης τῷ 459 μ. Χ. ἔτει· τὸν ἐν ἔτει 469 σωθέντα ὅσιον Δανιὴλ, τὸν ἐκ Μαράθου παρὰ τὰ Σαμόσατα, ὅστις «*τὰ ἄνω ποθῶν, τοῖς κάτω μεθιστάμενος, ἄλλον οὐρανὸν τὸν στύλον ἐτεκτήνατο*» τὸν πρὸς τοῖς ὀκτωκαίδεκα ἑκατοντούτη Ἀλύπιον, τὸν κιονίτην, τὸν ἐπὶ τοῦ ξύλου σταθέντα πεντήκοντα τρία ἔτη, οὐδεμία ἐπιτρέπεται ἀμφιβολία (1). Ἀλλ' ἦτο ἄρά γε Ἕλλην ἢ Ὀθωμανός; Αἱ περὶ μετανοίας χριστιανικαὶ ἀρχαὶ, τὸ ἐχθρὸν τῇ δουλείᾳ καὶ τῇ βαρβαρότητι ἑλληνικὸν φρόνημα, ἡ ἑτέρα ἔκδοσις τῆς περὶ τοῦ ἡμετέρου στυλίτου παραδόσεως, ἡ τριὰς τῶν παλαιοτέρων στυλιτῶν καὶ αὐτὸ τὸ Ταίναρον ὅπου κατὰ διαδοχὴν μέχρι τῆς σήμερον ἐρημίτης καίει λύχνον καὶ θυμίαμα ἐπὶ κατερρηιμμένου βωμοῦ, ἔτι δὲ καὶ ἡ ἑλληνικὴ ἡμῶν φαντασία, φωνὴν ἀφιᾶσιν ὑπὲρ τῆς ὀρθοδοξίας τοῦ *Ὀλυμπίου*. Παραδίδεται οὐχ ἧττον ἡμῖν καὶ ἄλλως ὁ ἀσκητὴς ὡς ὀθωμανός. — Ἡ δὲ οἰκοδομὴ βαστάζει πλέον ἢ δύο αἰῶνας, ἂν ἀκολουθήσωμεν τῇ σπουδαίᾳ γνώμῃ τοῦ ἀληθῶς σοφοῦ καὶ ἐμβριθοῦς Ἄγγλου Chandler, κατὰ τὰ ἔτη 1764—1766 γράφοντος· «ὑπάρχουσιν ἐπί» τινος μέρους τοῦ ἐπιστυλίου, βασταζομένου ὑπὸ» δύο κιόνων, δύο τοῖχοι παράλληλοι νέου κτίσμα» τος, καμπυλιάζοντες πρὸς τὸ μέσον καὶ τὴν κο» ρυφήν. Λέγεται δὲ ὅτι ἦσαν κατοικητήριον ἐρημί» του τινὸς, ἄλλου βεβαίως *στυλίτου*. Ἀλλ' οὗ τι» νος δή ποτε κτιρίου καὶ ἂν ἀπετέλουν μέρος καὶ» οἷα δήποτ' ἂν ἦν ἡ χρῆσις εἰς ἣν ὑπῆρξαν ὡρισμέ» νοι, πρόδηλον ὅτι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐγείρωσιν» αὐτοὺς εἰς τοσοῦτον ὕψος ἢ ὅτε τὸ παμμέγεθες» ἐρείπιον τοῦ εὐρυτάτου οἰκοδομήματος ὑπῆρχε» σχεδὸν ὁλόκληρον καὶ ὁ σωρὸς οὗτος παρεῖχεν» ἱκανὴν κλίσιν ὅπως ᾖναι προσιτός (4).» Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν ἀρχαιοτέρων περιηγητῶν (1676) κατὰ ἕνα μόνον κίονα ἦτο πληρέστερον τὸ λείψανον τοῦ ἀρχαίου Ὀλυμπιείου, οὕτως ἔχον καὶ κατὰ τὸ 1753 ἔτος, ὅτε ἐπεσκέψατο αὐτὸ ὁ ἕτερος Ἄγγλος Στούαρτ, δέκα περίπου πρὸ τοῦ Chandler ἔτη (2). Τούτου δὲ τῇ γνώμῃ ἑπόμενος καὶ ὁ καθ' ἡμᾶς Βρετὼν ὀνομάζει τὸ κτισμάτιον *σχετικῶς νέον*, comparativement moderne (3).

Καὶ ταῦτα μὲν ὅσα περὶ τῶν κρημνισθέντων τοίχων καὶ τοῦ κτίστου αὐτῶν γνωστὰ ἢ εἰκαστά. Ὅτι δὲ ὀρθῶς ἔπραξαν οἱ τῶν ἀρχαιοτήτων ἔφοροι κρημνίσαντες τὸ πρόσθετον καὶ κακότεχνον οἰκοδόμημα οὐδεὶς ὁ ἀρνούμενος.

Ἀλλὰ δὲν ἀπῃτεῖτο τάχα πρὸ τούτου νὰ κραυγάσωσι μέχρι τρίτου οὐρανοῦ, νὰ γράψωσι μέχρι πληρώσεως πάσης ἐφημερίδος, ὅπως ἐμποδίσωσιν ἢ εἰς ἔδαφος καταβάλωσι τὴν νέαν προσθήκην τὴν πολλῷ τῆς ἀρχαιοτέρας κακοζηλοτέραν, τὴν παρὰ τὸ Ὀλυμπίειον ἀνέγερσιν ἐκθετηρίου στεγάσματος εὐφήμως *μεγάρου* ἐπικληθέντος, ἐπ' αὐτῆς ἐκείνης τῆς κλιτύος ἣν ἡ πρὸς πᾶν καλὸν εὐαίσθητος καὶ ἐπὶ πᾶν ἀγαθὸν, ὡς ἀληθὴς βασίλισσα, ὁρμῶσα Ἀμαλία διωμάλυνε πρὸς πλήρη ἀποκάλυψιν τῆς θαυμασίας τοῦ Ναοῦ θέας; Δὲν ἦτο τάχα ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖον, πρὸ τῆς ἐπιχειρήσεως ἔργου ἐξαρτωμένου ἐκ τῆς ἰδίας αὐτῶν θελήσεως μόνης, καὶ ἑπομένως ἑκάστοτε εὐεφίκτου, ν' ἀπαιτήσωσι τὴν κατάῤῥιψιν τοῦ ἐπὶ τῆς λελαξευμένης παρειᾶς τοῦ βράχου τοῦ Χαλκόδοντος ἐσχάτως στηριχθέντος ξυλίνου παραπήγματος, τοῦ καλύψαντος αἰσχρῶς σημεῖα τοῖς περιηγηταῖς ἀγαπητά; (1) *Σ.*

(1) Ὡρολόγ. Μέγα Σεπτεμβρίου 1η, Νοεμβρίου 26η καὶ Δεκεμβρίου 11η.—Ὁ ἅγιος Συμεὼν ἐν Σισανίῳ γεννηθεὶς τῷ 390 ἔτει, νέος ἐξελέξατο τὸν μονήρη βίον, διακριθεὶς διὰ τὴν αὐστηρότητα τῆς διαίτης, διότι ἅπαξ μόνον τῆς ἑβδομάδος ἐλάμβανε τροφὴν καὶ διαρκούσης τῆς τεσσαρακοστῆς οὐδὲν ἔτρωγε. Τῷ δὲ 423 ἔτει μετήλλαξε τὸ ἀναχωρητήριον ἀναβὰς ἐπὶ ὑψηλοῦ κίονος, ὅθεν καὶ ἠγόρευε πρὸς τοὺς πιστούς. Τὰ ἔκτακτα ὄντως αὐτοῦ θαύματα ἴδε ἐν τοῖς Συναξαριταῖς.

(1) Περιήγησις ἐν Ἑλλάδι, τόμ. Β', κεφ. XV. σ. 455 τῆς γαλλικῆς μεταφράσεως.

(2) Τῷ 1676 ἔτει ὑπῆρχον ὄρθιοι δεκαεπτὰ κίονες· μετεξὺ δὲ τοῦ 1753 καὶ τοῦ 1764 ἔτους κατεκόπη εἰς αὐτῶν ὑπὸ τοῦ ὀθωμανοῦ βοϊβόδα ὅπως χρησιμεύσῃ εἰς οἰκοδόμησιν τεμένους τουρκικοῦ· καὶ ἔκτοτε ἑκκαιδεκάστυλον ἀπελείφθη τὸ μεγαλοπρεπὲς ἐρείπιον, οὐδεμίαν ἄλλην παθὼν μεταβολὴν πλὴν τῆς πτώσεως ἑνὸς ἐκ τῶν δεκαεξ γιγάντων.

(3) E. Breton, Athènes.

(4) Ὁμολογητέον ὅμως ὅτι κατὰ τῆς ἄλλοτε ἀκρίτως γενομένης ἀφαιρέσεως τῶν ἐπὶ τῆς πύλης τοῦ Ἀδριανοῦ πλακῶν μάλιστα ἀντέστησαν οἱ ἐν Ἀθήναις ἀρχαιολόγοι.

ΟΝΟΜΑΣΙΑΙ ΘΕΣΕΩΝ ΕΝ ΣΥΡῳ.

Κύριε Συντάκτα,

Ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 482 (15 Ἀπρ. 1870) φυλλαδίῳ τῆς *Πανδώρας* κατεχωρίσθη μικρὰ διατριβὴ *περί τινων ἐν Σύρῳ ὀνοματοθεσιῶν* καταδεικνύουσα τὴν ἐν τῇ νήσῳ ὕπαρξιν καθαρῶς ἑλληνικῶν ὀνομάτων, ὧν πολλὰ καὶ ἀρχαιόθεν ἀμεταβλήτως ἐπὶ τόπου κείμενα φαίνονται. Ἐπειδὴ δὲ, Κύριε Συντάκτα, ἔτυχον ἔχων ἀνὰ χεῖρας σημείωσιν πληρεστέραν τῶν θέσεων τῆς εἰρημένης νήσου, ἣν ὁ προώρως πρὸς βλάβην τῆς δικαστικῆς ὑπηρεσίας θανὼν ἐξ Ἄνω Σύρου Εἰρηνοδίκης Φ. Προβελέγγιος, ἐν ὥρᾳ σχολῆς κατόπιν διεξαγωγῆς ἀνακρίσεων ἐν Τραγαίᾳ τῆς Νάξου, λόγου γενομένου περὶ τοῦ ἑλληνισμοῦ τῶν ἰθαγενῶν νησιωτῶν, μοὶ ἐνεχείρισε, πέμπω ὑμῖν αὐτὴν πρὸς δημοσίευσιν, ἂν μὴ κριθῇ ἀμοιροῦσά τινος σπουδαιότητος. Ὁ συντάκτης αὐτῆς ἀγαπῶν τήν τε φιλολογικὴν καὶ τὴν ἀρχαιολογικὴν σπουδὴν καὶ πεπεισμένος, κατόπιν μελέτης, περὶ τῆς γνησιότητος τῆς ἑλληνικῆς καταγωγῆς τοῦ πλείστου τῶν καθολικῶν κατοίκων τῆς ἄνω πόλεως, ἡτοιμάζετο εἰς ἀκριβολογίαν ἐπὶ τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος ὀνομάτων καὶ θέσεων· ἀλλ' ὁ θάνατος ἀναγκάζει ἡμᾶς ν' ἀρκεσθῶμεν εἰς ξηρὰν ὀνομάτων μόνων ἀνάγνωσιν. Ἡ δὲ σημείωσις ἔχει ὡς ἑξῆς.

Μελιτᾶς,— Δαμαλᾶς,—Φυλακᾶς,— Ἐπισκοπελὸ, —Μπμαπακᾶς,—Μάλλια,—Δειβάδι,— Βουδόμανταις,— Μάνα,—Ῥοζιὰ (ἀντὶ ῥοδιὰ),—Ῥόκακας,— Κῆπος,— Κορίθι,— Βάρκ,— Λιῶνας (ἐλαιῶνας),— Χροῦσα,— Ὑψᾶς (ὕψος),—Περδίκη,— Λήθαργος,— Τάλαντα,—Ἑλληνίθραις,—Πάγος,—Ἀβράμι,—Παρακοπὴ,— Ἀγρὸς,— Καταφυὰ (Καταφυγὴ), — Καμηνάκι,—Καβεῖρι,—Φοινικᾶς,— Βήσας,—Ποσείδια, —Τερέτου,— Ὑδραὸς, (Ὑδραγωγὸς),— Δανᾶκος,— Πηγὴ,—Φοινικιὰ,— Μερτιαῖς (Μύρτοι),— Πομόνια, —Πλάτος,— Κηπεροῦσα,— Σύριγκας,— Πήδημα, —Ἑλληνικὸν,—Ἀσωμάτους,— Σκιζομεναῖς (Σχιζομεναὶ),—Χαλάρα,— Ξυλοκοπὴ,— Πλατὺς,—Ἀληθεινὴ,—Βούλιας,—Πίθους (τοὺς),— Βαρβαροῦσα,— Δελφίνι,—Δῆλι (ἀπέναντι τῆς Δήλου),— Λυγερὸ,— Ποταμιὰ,—Ἄδυατα (Ὕδατα),—Χαλκολόγους (τοὺς), —Πηδάλι,—Λωτὸ (λωτὸς φυτὸν),— Γέλος (Ἕλος), — Βαρβάρου,— Ἀποθήκη,— Καταλύματα,— Μόδι (ον),—Κλεισούρη (Κλεισώρεια).

Ὄρη καὶ λόφοι.

Πύργος,— Ὄρος,— Ζιᾶ (Διὸς) τὸ βουνὶ,—Βώλακας,—Μύτακας,— Κάπαρη,— Βορειᾶς,— Τοῦρλος (τροῦλος),—Γιουρούσι,—Γλάροντας,— Ἀρμεὸς (ἁλμηγός). *Σ.*

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

Études sur les Tchinghianés ou Bohémiens de l'empire ottoman par Alex. G. Paspati D. M. Constantinople 1870. — Ἤτοι· Μελέται περὶ τῶν ἐν Τουρκίᾳ Ἀτσιγγάνων ἢ Βοεμῶν ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ Α. Γ. Πασπάτη. Ἐν Κωνσταντινουπόλει 1870.

Τοῦ συγγράμματος τούτου, οὗ τινος τὴν προσεχῆ δημοσίευσιν προανηγγείλαμεν περὶ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος ἔτους (1), σύμπαντα τὰ ἀντίτυπα παρ' ὀλίγον ἐγίνοντο καὶ αὐτὰ βορὰ τῆς ἀμειλίχου πυρκαϊᾶς, ἥτις κατεβρόχθισεν οὐ πρὸ πολλοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν πλουσίαν καὶ ἐκ σπανίων βιβλίων συγκειμένην βιβλιοθήκην τοῦ συγγραφέως. Καὶ τὸ δυστύχημα δὲν θὰ ἦτο μικρὸν, οὐ μόνον διὰ τοὺς ἐπιπόνους καὶ ἐπιμόνους καὶ δαπανηροὺς ἅμα δὲ καὶ ἀηδεῖς ἀγῶνας ὅσους ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν κατέβαλεν ὁ συγγραφεὺς πρὸς συναγωγὴν εἰδήσεων καὶ μελέτην τῆς ἀνιστορήτου ἱστορίας καὶ γλώσσης τῶν Ἀτσιγγάνων, ἀλλὰ καὶ διότι σύγγραμμα περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης, φιλοπονηθὲν μετὰ τοσαύτης ἀκριβείας καὶ εὐσυνειδησίας, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ δυτικῇ Εὐρώπῃ δὲν εἶναι κοινόν.

Οἱ συνεχῶς ἀναγινώσκοντες τὴν *Πανδώραν* ἐνθυμοῦνται ἴσως ὅτι τὰ πρῶτα δοκίμια τῶν ἀνὰ χεῖρας *Μελετῶν* ἐξεδόθησαν δι' αὐτῆς εἰς φῶς πρὸ ἐ-

(1) Πανδ. τόμ. Κ', σελ. 316.

τῶν δώδεκα (1), καὶ ὅτι εἰ καὶ ἀτελῆ ἐθεωρήθησαν ἄξια λόγου παρὰ τῶν ξένων καὶ ὡς τοιαῦτα μετεφράσθησαν (2). Ἡ τοιαύτη ἐπιδοκιμασία ἐνεθάῤῥυνε τὸν ἡμέτερον συγγραφέα νὰ ἐμφιλοχωρήσῃ εἰς βαθυτέρας καὶ γενικωτέρας ἐρεύνας, ἔχων μὲν ὑπ' ὄψιν τοὺς πρότερον γράψαντας περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως, προτιμήσας ὅμως νὰ ἀρυσθῇ πορίσματα ἐκ τῶν ἰδίων αὐτοῦ παρατηρήσεων, γενομένων ὅπως ἴσως δὲν ἐγένοντο παρ' ἐκείνων, ἤτοι διὰ πολυχρονίου καὶ συνεχοῦς συμπαρατριβῆς καὶ συνεξοικειώσεως μετὰ Ἀτσιγγάνων. «Ὅπως σπουδάσω, λέγει (σελ. IX), τὴν γλῶσσαν αὐτῶν, εἶδον πλῆθος Ἀτσιγγάνων, καὶ εἰσέδυσα εἰς πλῆθος σκηνῶν. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν μὲ ὑπεδέχθησαν μετὰ δυσπιστίας, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἔλαβον θάῤῥος, καὶ προθύμως μοὶ ἐχορήγησαν τὰς εἰδήσεις ὅσων εἶχον ἀνάγκην.»

Καὶ εἰς ὁποίας σκηνὰς ἀπεφάσισε νὰ εἰσδύσῃ ὁ συγγραφεύς! εἰς σκηνὰς ὅπου «ἔκειντο σεσωρευμένα κατά τινα γωνίαν ἀκάθαρτα καὶ βρωμερὰ ἱμάτια, καὶ γυμνὰ καὶ τετραχηλισμένα παιδία» (σελ. VIII). «Οἱ ἄνθρωποι αὐτοί, λέγει ἀλλαχοῦ γραφικώτερον, χαλκεῖς καὶ κοσκινοποιοὶ τὸ ἐπάγγελμα, ἀπαίσιοι δὲ καὶ ἄγριοι τὸ ἦθος, ἐγένοντό μοι χρησιμώτατοι· ἐπισκεπτόμενος τὰς σκηνὰς αὐτῶν, ἐθεράπευον τοὺς ἀσθενεῖς καὶ ἀνεκούφιζον τὰς ἀνάγκας αὐτῶν· ὁσάκις δὲ μὲ ἔβλεπον ἐρχόμενον κατέλειπον τὰς ἐργασίας, ἐσβέννυτο τὸ πῦρ, ἡ γυνὴ ἐχωρίζετο ἀπὸ τοῦ ὀγκώδους φυσητῆρος καὶ τὰ παιδία πασῶν τῶν σκηνῶν συνεπιέζοντο περὶ ἐμὲ, ἐνῷ καθήμενος ἐπὶ ταπεινοῦ σκίμποδος ἔγραφον οὐ μόνον ὅσα μοὶ ἔλεγον, ἀλλὰ καὶ ὅσα ἤκουον παρὰ τῶν ἐριζόντων παιδίων καὶ τῶν προσπαθούντων νὰ καθησυχάσωσιν αὐτὰ γονέων. Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ τὰ μὲν παιδία ἐξηρεύνουν τὰ θυλάκιά μου, οἱ δὲ νέοι ἐῤῥόφουν τὸν καπνόν μου, πάντες δὲ ὁμοῦ ἐλάφρυνον τὸ βαλάντιόν μου ἀπὸ τῶν νομισμάτων μου, καὶ ὅτε ἀνεχώρουν κατάκοπος καὶ φθειριῶν ἔτρεχον κατόπιν μου» (σελ. 32).

Αἱ ἐπισκέψεις δὲ αὐταὶ ἔπρεπε νὰ ἐπαναλαμβάνωνται ἐξ ἀνάγκης διότι, «ἡ ἀληθὴς ἱστορία τῆς φυλῆς τῶν Ἀτσιγγάνων ὑπάρχει ἐν τῇ γλώσσῃ αὐτῶν. Ξένοι πρὸς τοὺς λαοὺς μεταξὺ τῶν ὁποίων ζῶσι, φεύγοντες καὶ τὴν συγκοινωνίαν τούτων καὶ τὸν πολιτισμὸν, ἄγριοι καὶ ἀνεξάρτητοι, στεροῦνται καὶ πολιτικῆς καὶ φιλολογικῆς ἱστορίας. Θρῆσκοι ἐξ εὐπρεπείας μᾶλλον, ὑποτασσόμενοι εἰς τοὺς νόμους νῦν μὲν ἐξ ἀδυναμίας, νῦν δὲ ἕνεκα φόβου, διάγουσι βίον ἀληθῶν ἀγρίων, καρπούμενοι τὸν λαὸν μεθ' οὗ ζῶσι, καὶ διὰ βαναυσωτάτης βιομηχανίας κερδαίνοντες ἐλαχίστην τροφήν. Ἄνευ ἀρχηγοῦ, περιφέρονται μετὰ τῶν σκηνῶν καὶ τῶν καταπεπονημένων αὐτῶν ἵππων ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἄλλην ἄκραν τοῦ ἀχανοῦς κράτους τῆς Τουρκίας, καταλύοντες πέριξ τῶν πόλεων καὶ τῶν χωρίων, ὅπου ἐλπίζουσι νὰ πωλήσωσι τὰ μαγειρικὰ σκεύη καὶ τὰ γεωργικὰ ἐργαλεῖα ἅτινα κατασκευάζουσιν ὑπὸ τὰς σκηνάς. Ἐψιμμιθυωμέναι καὶ νωδαὶ αἱ γραῖαι περιτρέχουσι τὰς ὁδοὺς προλέγουσαι τὴν μοῖραν· τὰ δὲ παιδία ῥακένδυτα, δυσώδη καὶ ἀποτρόπαια τρέχουσι κατόπιν τῶν διαβατῶν ἐπαιτοῦντα καὶ κράζοντα. Οἱ γονεῖς, ἐξακολουθεῖ λέγων ὁ Κ. Πασπάτης, ἐργαζόμενοι ἀπὸ πρωΐας μέχρις ἑσπέρας ὑπὸ τὴν σκηνὴν, μόλις κερδαίνουσι τὸν ἄρτον τῶν ἐν γένει πολυαρίθμων αὐτῶν τέκνων. Τοιαύτας δ' ἔχοντες ἕξεις καὶ κατὰ τὴν Τουρκίαν καὶ κατὰ τὴν Εὐρώπην, ζῶσι μεμονωμένοι, καταγελῶσι τῶν ἄλλων καὶ ἀποστρέφονται πάντα μὴ Ἀτσίγγανον.... Ἡ θρησκεία αὐτῶν εἶναι τοσούτῳ ἐπιπολαία, ὥστε οὐδ' οἱ Μουσουλμάνοι οὐδ' οἱ Χριστιανοὶ ἐπιτρέπουσιν αὐτοῖς ἔργα καὶ σχῆμα ἱερέως. Διὰ δὲ τὴν ῥοπὴν αὐτῶν πρὸς τὴν κλοπὴν, καὶ τὴν δολιότητα, καὶ τὰς κτηνώδεις πράξεις ἀποβάλλονται ἀπὸ πάσης εὐπρεποῦς κοινωνίας. Καὶ ποῦ νὰ ἀνεύρωμεν τὴν καταγωγὴν τῆς πολυαρίθμου ταύτης φυλῆς; Μόνη ἡ συγκριτικὴ φιλολογία μανθάνει ἡμῖν ὅτι πατρὶς αὐτῶν ὑπῆρξεν ἡ Ἰνδία» (1—2).

Εἰς ὅμοιον συμπέρασμα ἔφθασαν καὶ ἕτεροι ἀτσιγγανολόγοι. Σημειωτέον δὲ ὅτι ἡ φυλὴ τῶν Ἀτσιγγάνων ἀποκρούει τὸ ὄνομα τοῦτο ὡς ἐρμηνεῦον περιφρόνησιν, καὶ ἐπικαλεῖ αὐτὴ ἑαυτὴν ὅπου καὶ ἂν εὑρίσκεται, ἔν τε Ἀνατολῇ καὶ Δύσει, Ῥὼμ. «Ἴσως, λέγει ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς, οἱ Ἀτσίγγανοι ἐξελθόντες τῆς Ἰνδικῆς, ἰδιοποιήθησαν τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ Ῥᾶμα, χάριν διακρίσεως ἀπό τε τῶν λοιπῶν λαῶν καὶ θρησκευμάτων. Ἴσως δὲ καὶ ὅτε ἦσαν ἐν τῇ πατρίδι αὐτῶν ὠνομάζοντο οὕτω καθὸ λάτραι τοῦ Θεοῦ τούτου» (20).

Ἀξιοσημείωτος δὲ πρὸ πάντων ἡ ἀκάθεκτος ἰσχυρογνωμοσύνη μεθ' ἧς ἀποβάλλουσι πᾶσαν ἰδέαν ἠθικῆς καὶ ὑλικῆς βελτιώσεως· προτιμῶσι νὰ βλέπωσι τὰ τέκνα αὐτῶν γυμνὰ, ῥιγοῦντα, καταβρεχόμενα τὸν χειμῶνα ὑπὸ πεπαλαιωμένας σκηνὰς, παρὰ νὰ κατοικῶσιν ὑπὸ στέγην (14). Καθὸ γεννώμενοι, βιοῦντες καὶ ἀποθνήσκοντες ὡς ζῶα (26), τοσοῦτον ὀλίγας ἀνάγκας ἔχουσιν, ὥστε λέξεις ἄλλας πλὴν ἐκείνων αἵτινες χρησιμεύουσιν εἰς ἑρμηνείαν τῶν ἀναγκῶν τούτων δὲν ἔχει ἡ γλῶσσα αὐτῶν. Ἀπορεῖ δὲ ὁ συγγραφεὺς τῶν *Μελετῶν* πῶς Εὐρωπαῖοί τινες γράψαντες περὶ τῆς φυλῆς ταύτης, ἔπλασαν διάφορα ὀνόματα τῶν μερῶν, φέρ' εἰπεῖν, τῆς οἰκίας, ἐνῷ οἱ Ἀτσίγγανοι δύο μόνον λέξεις ἔχουσι δι' αὐτὰ, διότι δύο μόνον τοιαῦτα γινώσκουσι, τὴν λέξιν *κὲρ*, οἰκία, καὶ τὴν λέξιν *βυδὰρ*, θύρα (15).

Ἔτι χείρων φαίνεται ἡ ἠθικὴ τῶν ἀνθρώπων τούτων κατάστασις· καὶ θρησκείαν μὲν πρεσβεύουσιν ἢ τὴν χριστιανικὴν ἢ τὴν μουσουλμανικὴν, κατὰ τὰ συμφέροντα αὐτοῖς, καὶ ἀδιαφοροῦντες πρὸς πάντα τὰ δόγματα καὶ τὰς τελετὰς, πολλάκις ἀποθνήσκουσιν ἀβάπτιστοι ἢ ἀπερίτμητοι (13). Ἡ αἰσχρολογία, ἡ περὶ τὸ λέγειν ἀσέλγεια καὶ αὐτῶν τῶν γυναικῶν εἶναι ἀπαραδειγμάτιστος (15), τρομερὰ δὲ καὶ ἡ κιναίδια ἡ συνοδεύουσα τὰ ᾄσματα τῶν γυναικῶν, ᾄσματα ἐπαναλαμβανόμενα ἄνευ τῆς ἐλαχίστης αἰδοῦς ἐνώπιον πάντων (31).

Τοὺς νεκροὺς αὐτῶν θάπτουσιν ἐν καιρῷ νυκτὸς ἵνα μὴ δαπανήσωσιν εἰς ἱερέα ἢ ἰμάμην, καὶ ἀντὶ ἰατρῶν προσκαλοῦσι γραῖας τινὰς ἐκ τῆς ἰδίας αὐτῶν φυλῆς (28). «Ὅταν δὲ καταλίπωσι τὸ ἔαρ τὰ χειμερινὰ καταλύματα, συνέρχονται πάντες εἰς χλοερόν τινα ἀγρὸν πλησίον κρήνης, καὶ ἐκεῖ πανηγυρίζουσι μακρὰν τῶν χριστιανῶν καὶ τῶν Τούρκων ἑορτὴν ἰδιάζουσαν τῇ φυλῇ αὐτῶν, τὴν λεγομένην *κακκάβαρ* ἢ τῶν λεβήτων, καὶ θυσιάζοντες ἀνὰ ἀρνίον ἕκαστος, ᾄδουσι, χορεύουσι, τρώγουσι, πίνουσι καὶ τέρπονται ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας· οὐδεμία δὲ διαφορὰ, οὐδεμία δίκη θεωρεῖται διαρκούσης τῆς ἑορτῆς (27).

Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα ἐξιστοροῦνται ἐν τῷ πρώτῳ Μέρει τῶν *Μελετῶν*. Τὸ δὲ δεύτερον περιέχει τὴν γραμματικὴν, τὸ τρίτον, τὸ καὶ πάντων τῶν λοιπῶν ἐκτενέστερον, τὸ λεξικὸν, καὶ τὸ τέταρτον μύθους, κύρια ὀνόματα καὶ γαλλατσιγγανικὸν λεξικόν. Ὁποῖοι δὲ καὶ ὁπόσοι κόποι ἀπαιτοῦνται εἰς σύνταξιν γραμματικῆς καὶ λεξικοῦ γλώσσης ἀμοιρούσης φιλολογίας! καὶ τί λέγομεν φιλολογίας; ἀμοιρούσης καὶ ἀλφαβήτου!

Καὶ μεταξὺ μὲν τῶν Ἑλλήνων τὸ σύγγραμμα τοῦτο πιθανὸν νὰ μὴ ἐκτιμηθῇ δεόντως, διότι ἐπὶ τοῦ παρόντος τοὐλάχιστον δὲν καταγινόμεθα εἰς ἐθνολογικὰ ζητήματα. Ἐπειδὴ ὅμως ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων θέλει βεβαίως θεωρηθῇ ὡς πολύτιμον κτῆμα, ἢ ἐκ τούτου τιμὴ θέλει περιέλθει εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἧς φιλογενέστατον καὶ σοφὸν τέκνον ὁμολογεῖται ὁ Κ. Πασπάτης.

(1) Πανδ. τόμ. ΙΒ', σελ. 217, 241, 285, 309.
(2) Πανδ. τόμ. ΙΒ', σελ. 501.

ΠΟΙΗΤΙΚΟΣ ΑΓΩΝ

ΤΟΥ 1870 ΕΤΟΥΣ.

(Ἴδε φυλ. 485.)

Δ'. Δραματικὴ ποίησις.

Ἐκ τῶν πεμφθέντων ἐν τῷ διαγωνισμῷ 18 δραμάτων ἑπτὰ μόνον ἐκρίθησαν ἄξια προσοχῆς. *Οἱ Μάγοι, Βιργινία, Νέρων, οἱ Μνηστῆρες, ὁ τελευταῖος Κόμης τῶν Σαλώνων, τὸ Φρόνημα τῶν πρώτων Χριστιανῶν καὶ Ἀννίβας ἐν Γόρτυνι.*

Ἴσως ἡ πληθὺς τῶν 18 δραμάτων, τοῦ δυσκολωτέρου τούτου εἴδους τῆς ποιήσεως προῆλθεν ἐκ τοῦ ὅτι ἡ ἐπιτροπὴ, κατὰ τὰς τελευταίας κρίσεις τοῦ Βουτζιναίου διαγωνίσματος, ἔδειξε προστασίαν τινὰ καὶ ἐβράβευσε τοιούτου εἴδους ποιήματα. Ἐὰν οὕτως ἐσκέφθησαν οἱ πέμποντες ποιήματα εἰς τὸν ποιητικὸν διαγωνισμὸν ἠπατήθησαν μεγάλως· διότι ἡ ἐπιτροπὴ πάντα τὰ εἴδη τῆς ποιήσεως ἄνευ προκαταλήψεώς τινος ἐξετάζουσα, καὶ ἐπὶ τῆς σχετικῆς ἀξίας τῶν ποιημάτων στηριζομένη δύναται νὰ στέψῃ αὔριον (χωρὶς κἂν μηδὲ μνείαν νὰ κάμῃ ἐν τῇ ἐκθέσει της περὶ τῶν ἐν τῷ διαγωνισμῷ κακῶν δραμάτων) μικράν τινα συλλογὴν καλῶν ᾀσμάτων· καὶ τοῦτο ποιοῦσα δὲν προτίθεται ν' ἀποδείξῃ ὅτι προτιμᾷ τῆς δραματικῆς τὴν λυρικὴν ποίησιν, ἀλλ' ὅτι ἐκτιμᾷ τὸ καλὸν, τὸ εὐφυὲς, καὶ τὸ κατὰ τέχνην ἄρτιον ἔργον εἰς ὁποιονδήποτε εἶδος τῆς ποιήσεως ἀπαντήσῃ τοῦτο. Ταῦτα ἅπαξ καὶ διὰ παντὸς ὡς πρὸς τὴν παρεξήγησιν ἣν τινὲς ἔκαμον.

29. *Οἱ Μάγοι.* Εἶναι τραγῳδία εἰς πράξεις τρεῖς ὑπόθεσιν ἔχουσα τὰ ὑπὸ τοῦ πατρὸς τῆς ἱστορίας ἀναφερόμενα (Ἡροδότ. Βιβλ. Γ'. 61 καὶ ἑξῆς) περὶ Ψευδοσμέρδιός τινος γενομένου Βασιλέως τῆς Περσίας. Κατὰ δὲ τὸν ποιητὴν, οὐδόλως ἀφιστάμενον τοῦ ἱστορικοῦ, ἔχει οὕτω ἡ ὑπόθεσις.

Ἀπόντος τοῦ βασιλέως Καμβύσου ἐν Συρίᾳ καὶ ἐκεῖ ἀποθανόντος, ὁ μάγος Σμέρδις βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του Πατιζείθου καὶ τοῦ πιστοῦ αὐτοῦ Βάζα, καταλαμβάνει τὰ ἐν Σούσοις ἀνάκτορα καὶ κηρύττεται βασιλεὺς τῶν Περσῶν, ὡς αὐτὸς ὢν ὁ τοῦ Κύρου υἱὸς Σμέρδις, ὅστις ἐνομίζετο ὅτι ἀπέθανε.

Γίνεται πρὸς τοῖς ἄλλοις σύζυγος καὶ τῆς καλῆς Φαιδύμης, θυγατρὸς τοῦ Ὀτάνου εὐπατρίδου Πέρσου, ἣν εὗρεν εἰς τὰ ἀνάκτορα καὶ ἣν ὠνόμασε Βασίλισσαν. Πολλοὶ εὐπατρίδαι Πέρσαι ὑποπτεύσαντες τὴν ἀπάτην τοῦ Ψευδοσμέρδιος τούτου, καὶ συνωμόσαντες κατ' αὐτοῦ ἀποφασίζουσι τὴν ἐξόντωσίν του· ἀλλ' ἀναβάλλουσιν αὐτὴν μέχρις ὅτου βεβαιώσῃ ἡ Φαιδύμη τὸν πατέρα της Ὀτάνην, ἐὰν ὁ βασιλεὺς Σμέρδις, ὁ καὶ σύζυγός της, ἔχει κεκομμένα τὰ ὦτία του ἢ οὔ· διότι ὁ μάγος Σμέρδις, καταδικασθεὶς ἄλλοτε εἰς ταύτην τὴν ἀτιμωτικὴν ποινὴν, ἔφερε τὰ σημεῖα τῆς ποινῆς του ὡς ἀλάνθαστον γνώρισμα τῆς ταυτότητός του. Τῆς ὑπονοίας τῶν συνωμοτῶν βεβαιωθείσης παρὰ τῆς Φαιδύμης, ἀπεφασίσθη ὁ θάνατος αὐτοῦ. Ἀφ' ἑτέρου ὁ Σμέρδις μαθὼν ὅτι ἦλθεν ὁ γέρων Πρήξασπις, ὅστις ἐγίνωσκε τὸν θάνατον τοῦ ἀληθοῦς Σμέρδιος καὶ οὗτινος ἡ περὶ Σμέρδιος μαρτυρία ἦτο πιστευτὴ παρὰ τοῖς Πέρσαις,

καλεῖ αὐτὸν, τὸν κολακεύει διὰ δώρων καὶ ὑποσχέσεων, καὶ τὸν προτρέπει νὰ κηρύξῃ δημοσίᾳ ὅτι ὁ νῦν βασιλεύων Σμέρδις εἶναι γνήσιος υἱὸς τοῦ Κύρου. Ἀλλ' ὁ γέρων Πρήξασπις ἀντι νὰ πράξῃ ὡς παρηγγέλθη, τοὐναντίον λαλήσας ἀπό τινος ὑψηλοῦ πύργου πρὸς τὸ ἐπὶ τούτου συναχθὲν πλῆθος, ὡμολόγησεν ὅτι ὁ ἀληθὴς Σμέρδις υἱὸς τοῦ Κύρου ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Καμβύσου, ὁ δὲ νῦν βασιλεύων εἶναι ἅρπαξ τοῦ θρόνου καὶ ἀπατεών. Εἰπὼν δὲ ταῦτα ἐκρημνίσθη ἀπὸ τοῦ πύργου καὶ ἐφονεύθη. Τότε οἱ συνωμόται ὁρμῶσιν εἰς τὰ ἀνάκτορα, φονεύουσι τὸν Σμέρδιν, ὃν ἀκολουθεῖ καὶ ἡ Φαιδύμη δηλητηριασθεῖσα· κηρύττεται δὲ βασιλεὺς τῶν Περσῶν εἷς τῶν συνωμοτῶν, ὁ Δαρεῖος.

Τὸ δραματικὸν τοῦτο ἔργον κάπως ἀναγινώσκεται, διότι ἔχει ὀλιγωτέραν τὴν φλυαρίαν καὶ τὰ περιττά. Ἐκ 1099 ἰαμβικῶν στίχων μόνον συγκείμενον ἄρχεται καὶ βαίνει γοργῶς καὶ κατὰ φύσιν πρὸς τὴν λύσιν του· ἔχει δὲ καὶ ἄλλο τι πλεονέκτημα· εἴς τινας σκηνὰς ὁ διάλογος ἐκ μονοστίχων ἢ διστίχων κάπως ἀποφθεγματικῶν συγκείμενος, ἀρχαΐζει ἐν μέρει καὶ ποικίλλεται διὰ μεταφορῶν καὶ παραβολῶν καὶ ῥήσεων ἐκλεκτῶν. Ἔχει δὲ προσέτι καὶ τοὺς πλείστους χαρακτῆρας τῶν προσώπων ὁμαλούς.

Ἔχει ὅμως ἀφ' ἑτέρου ἐλαττώματα πολλά. Ἡ στιχουργία του εἰς πλεῖστα μέρη εἶναι ἄνευ τομῶν· ἡ γλῶσσα εἰς πολλὰ ἡμαρτημένη, μεταξὺ τῶν ὁποίων διακρίνεται διὰ τὸν ἀστεῖον ἀναχρονισμόν της καὶ ἡ φράσις « *καλπονόθευσις τοῦ στέμματος* · » ἀλλὰ πρὸ πάντων ἡ ὑπόθεσις αὐτὴ οὐδὲν ἐμποιεῖ διάφορον εἰς τὸν Ἕλληνα· διότι κατὰ τί ἐνδιαφερόμεθα ἡμεῖς περὶ τῶν Περσικῶν πραγμάτων, καὶ περὶ τοῦ ἂν ἀληθὴς ἢ ὁ ψευδὴς Σμέρδις βασιλεύῃ εἰς τὰ Σοῦσα; Οἱ Πέρσαι ἦσαν βάρβαροι πάντοτε δι' ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας, καὶ εἶναι, καὶ θὰ ἦναι ἐνόσῳ σώζεται ὁ πατὴρ τῆς ἱστορίας Ἡρόδοτος. Καὶ αὐτὰ μὲν φρονοῦμεν ἡμεῖς· ζητοῦμεν δὲ συγγνώμην διὰ τὴν μικρὰν ἡμῶν ταύτην διαφωνίαν παρὰ τοῦ σοφοῦ παραδοξογράφου ἱστορικοῦ τῆς Περσίας κυρίου Γκομπινὼ, τοῦ πρὸ ὀλίγου δημοσιεύσαντος ὅτι τὰ κατὰ τῶν Περσῶν τρόπαια τῶν Ἑλλήνων ἐν Πλαταιαῖς, Μαραθῶνι καὶ Σαλαμῖνι, εἶναι μῦθοι αἰσχροί. Δυστυχὴς Ἑλλάς! Μεταξὺ τοσούτων ἄλλων μαρτυρίων τὰ ὁποῖα ὑπέστης, ἀνεφάνησαν καὶ Προκροῦσται τοῦ κεκυρωμένου ὑπὸ τοσούτων αἰώνων ἱστορικοῦ μεγαλείου σου, ἀποκόπτοντες ἕκαστος κατὰ τὰς ἰδίας αὐτοῦ φαντασιοπληξίας καὶ τὸ μῖσός του τὰ ἄνθη τῶν ἀρχαίων ἡρωϊκῶν στεφάνων σου! Τίς οἶδεν ἐὰν αὔριον ἄλλος τις Γκομπινὼ δὲν ἀρνηθῇ τὴν καταστροφὴν τοῦ Δραμαλικοῦ στρατοῦ εἰς Δερβενάκια, τοῦ Μιαούλη καὶ τοῦ Κανάρη τοὺς κατὰ θάλασσαν ἄθλους, τοῦ Μισολογγίου τὸν ἡρωϊσμὸν καὶ τοσούτους ἄλλους θριάμβους τῆς νέας Ἑλλάδος, δι' ὧν, οὐχὶ ἐξ ἀρετῆς, ἐπί τινα χρόνον ἐμαλάχθη ἡ καρδία τῶν διπλωματῶν! Ἀλλ' ἂς ἀποστρέψωμεν τὸ πρόσωπον ἀπὸ τοιούτων καταισχυνόντων τὰ γράμματα παραλογισμῶν, καὶ ἂς ἔλθωμεν εἰς τὸ ὑπὸ τὴν κρίσιν μας δρᾶμα. Ἡ κακὴ ἐκλογὴ τῆς ὑποθέσεως τοῦ δράματος τούτου, καὶ ἡ ἀδιαφορία ἣν ἔχομεν πρὸς τοὺς ἥρωας αὐτοῦ, οὐδένα ἔλεον κινοῦντας ἐν τῇ καρδίᾳ ἡμῶν, εἶναι ἡ μεγίστη τῶν ἐλλείψεων. Ἐκτὸς δὲ τούτου οὐδὲν γενναῖον διδασκόμεθα ἐξ αὐτοῦ. Εἷς ἀπατεὼν ἀνέβη ἐπί τινας ἡμέρας εἰς τὸν θρόνον τῆς Περσίας καὶ οἱ Σατράπαι καὶ οἱ *κοτσαμπάσιδες* τῆς Περσίας τεκταίνουσι συνωμοσίαν ἐναντίον του, τὸν φονεύουσι διὰ νὰ βάλωσιν ἕνα σύντροφόν των ἀντ' αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ θρόνου· ἰδοὺ τὸ ὅλον τῆς ὑποθέσεως. Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου τὸ δρᾶμα ἀποβαίνει κατὰ δύο λόγους ἀστεῖον. Πρῶτον διότι ἡ λύσις καὶ καταστροφή του στηρίζεται εἰς ἓν ζεῦγος ἀποκοπέντων ὠτίων· καὶ δεύτερον, διότι ὁ ποιητὴς βάλλει εἰς τὸ στόμα τῶν φύσει δούλων Περσῶν γενναίους λόγους περὶ ἐλευθερίας, καὶ κατὰ τυράννων πάντῃ ἀναρμόστους·

. . . . . Ἂς ὀμόσωμεν
ὑπὲρ ἐλευθερίας ν' ἀποθάνωμεν!

Λέγουν οἱ συνωμόται. Λέγει δὲ ὁ Δαρεῖος·

Ὁ θάνατος εἶναι τιμή!
αἰσχύνη δὲ ὁ βίος μας ὁ δουλικός!
Θὰ πολεμήσωμεν τοὺς μάγους ἅπαντας
ὑπὲρ ἐλευθερίας, καὶ ἂν πέσωμεν
θὰ πέσωμεν ἐνδόξως καὶ ἡρωϊκῶς!
ἐμπρός! εἰς τοὺς τυράννους θάνατος αἰσχρός!
. . . . . Πάντες δὲ ἂς μάθωσιν
ὅτι οἱ Πέρσαι τοὺς τυράννους τοῦ μισοῦν!!!

Ὁ δὲ Ἀσπαθίνης λέγει·

Ὁ τύραννος ἂς βρέξῃ μὲ τὸ αἷμά του
τ' ἀνάκτορα! τὴν νίκην βλέπω φανεράν·
ἐλευθερίαν ἢ τὸν θάνατον! ἐμπρός!

Καὶ ὁ Ὀτάνης ἐκφωνεῖ· σημειωτέον ὅτι αὐτὸς ἄφησεν εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ Ψευδοσμέρδιος τὴν θυγατέρα του ἐπὶ πολὺ ὡς καλὸς πενθερός.)

Ὦ πατρίς! πατρίς!
σοὶ ἔδωκα ἐλευθερίαν σήμερον!

Αὗται αἱ φράσεις ἅπασαι δὲν ἀποσπῶσι τὸ μειδίαμα λεγόμεναι παρὰ Περσῶν, ὅπως ἤθελε τὸ ἀποσπάσει ὁ Κιζλὰρ-ἀγᾶς, ἀρχιευνοῦχος τῶν Σουλτανικῶν *χαρεμίων*, ἐὰν ἐλάλει περὶ Πλατωνικοῦ ἔρωτος;

Ἐκτὸς τούτων, ὁ ἥρως τοῦ δράματος Σμέρδις εἶναι πρόσωπον παθητικὸν καὶ ἑτεροκίνητον· δραστηριώτερος δὲ εἶναι ὁ ἀδελφός του Πατιζείθης, ὁ ἐνεργῶν ὑπὲρ τοῦ Σμέρδιος, καὶ πράττων, καὶ συμβουλεύων νὰ σφάξωσι τοὺς κορυφαίους τῶν Περσῶν. Ἡ δὲ Φαιδύμη, ἐν ᾧ ἐνθυμεῖται τὸν ἀποθανόντα βασιλέα Καμβύσην, μετ' ὀλίγον συμπαθεῖ ὑπερβολικῶς πρὸς τὸν Σμέρδιν, χωρὶς νὰ μεσολαβήσῃ κἂν μεταξὺ τοῦ πρώτου αἰσθήματος καὶ τοῦ δευτέρου ὀλίγος καιρός. Ἀστεία δ' ἀποβαίνει καὶ ἡ σκηνὴ καθ' ἣν ὑπνώττοντος τοῦ Σμέρδιος ἡ Φαιδύμη ἀποκαλύπτει, κατὰ παραγγελίαν τοῦ πατρός της Ὀτάνου, ὅτι ὁ σύζυγός της *δὲν ἔχει ὠτία!* καὶ ἐκφωνεῖ·

Θεοί! δὲν ἔχει ὦτα· τῷ ἐκόπησαν·
αἱ χεῖρές μου τοὺς τύπους ἐψηλάφησαν
οὐς μάχαιρα ὀξεῖα ἐσημείωσεν.

Ἄλλο δέ τι φαιδρὸν συμβαίνει εἰς τὴν καταστροφήν· ἀφ' οὗ ὁ Σμέρδις ἐφονεύθη παρὰ τῶν συνωμοτῶν, κατὰ τὴν διήγησιν τοῦ ἀγγέλου πρὸς τὴν Φαιδύμην, ἔρχεται πάλιν εἰς τὴν σκηνὴν μετὰ τῶν συνωμοτῶν ἵν' ἀποθάνῃ ἐνώπιον τῶν θεατῶν, καὶ γίνῃ ἴσως duetto ἀποχαιρετισμοῦ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς Φαιδύμης, νὰ συμπαθήσῃ ὁ θεατὴς πρὸς αὐτοὺς, καὶ νὰ ἀπολέσῃ ὅλην αὐτῆς τὴν δύναμιν ἡ ἡρωϊκὴ πρᾶξις τοῦ φόνου του.

Τὰς παρατηρήσεις ταύτας κάμνομεν εἰς τὸν συγγράψαντα τὴν τραγῳδίαν ταύτην διὰ νὰ ἦναι προσεκτικώτερος, ἐὰν ἄλλοτε συγγράψῃ δρᾶμα. Καλὸν δὲ ἤθελεν εἶσθαι ἐὰν ἐμελέτα τί ἐστὶ δρᾶμα πρὶν ἢ ἐπιχειρήσῃ τὴν συγγραφὴν αὐτοῦ.

30. Βιργινία ἡ Ῥωμαία, δρᾶμα εἰς μέρη 5, ὑπόθεσιν ἔχον τὸν ἐπὶ δεκανδρίας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ τετάρτου αἰῶνος ἀπὸ κτίσεως Ῥώμης συμβάντα τραγικὸν θάνατον τῆς Βιργινίας ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτῆς Βιργινίου, ἐξ οὗ προῆλθε καὶ ἡ κατάλυσις τῶν δεκάρχων.

Ἡ οἰκονομία τοῦ δράματος ἔχει οὕτω.

Ἐν ἀρχῇ τῆς πρώτης πράξεως ὁ Ἰκίλιος μνηστὴρ τῆς Βιργινίας καὶ ὁ φίλος του Λουκρήτιος συνδιαλέγονται περὶ τῆς ἀθλίας κατωστάσεως τῆς Ῥώμης ἕνεκα τῆς τυραννίας τοῦ Δεκάρχου Ἀππίου Κλαυδίου· ὁ δὲ Ἰκίλιος λέγει πρὸς τὸν φίλον του ὅτι φοβεῖται μήπως γίνῃ δεύτερος Κολλατῖνος, διότι ὑποπτεύει ὅτι ὁ δέκαρχος προσβλέπει ἐρωτικῶς τὴν μνηστήν του. Κατόπιν ὁ Βιργίνιος λαλεῖ πρὸς τὴν θυγατέρα του περὶ τοῦ προσεχοῦς γάμου της συμβουλεύων αὐτήν· εἰσέρχεται δὲ τεθλιμμένος ὁ Ἰκίλιος ἀγγέλλων τῷ Βιργινίῳ καὶ τῇ μνηστῇ του ὅτι ὁ δέκαρχος προστάζει ἀμφοτέρους ν' ἀπέλθωσι μετὰ 1000 ὁπλιτῶν εἰς τὸ στρατόπεδον, βαίνουσι δ' ἀμφότεροι πρὸς τὸν Ἄππιον ὅπως ζητήσωσι μικράν τινὰ ἀναβολὴν ἵνα τελέσωσι τὸν γάμον· καὶ ἐνταῦθα τελευτᾷ τὸ πρῶτον μέρος.

Εἰς τὸ β' μέρος ὁ Ἄππιος λαλήσας βραχέα τινὰ μετὰ τοῦ κατασκόπου τοῦ Κορνηλίου, μονολογεῖ διὰ 84 στίχων κατὰ τῶν ἐχθρῶν του καὶ περὶ τῆς ταπεινώσεως αὐτῶν, περὶ τοῦ κάλλους τῆς Βιργινίας καὶ τοῦ πρὸς αὐτὴν ἔρωτός του, λέγων·

. . . . . Παντοδύναμος
δὲν θὰ κληθῶ, ἐὰν δὲν ἴδω τάχιστα
τοῦ Ἰκιλίου τὴν τριποθήτον μνηστὴν
αἰχμάλωτόν μου εἰς αὐτὰ τὰ δώματά.

Ὑπάγουσι κατόπιν ὁ Ἰκίλιος καὶ ὁ Βιργίνιος πρὸς τὸν Ἄππιον ζητοῦντες παρ' αὐτοῦ τὴν ἀναβολὴν τῆς ἀναχωρήσεώς των, ἣν ὅμως οὗτος τοῖς ἀρνεῖται. Διαλέγεται δὲ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τούτων ὁ Ἄππιος μετὰ τοῦ Κορνηλίου, καὶ μανθάνει ὅτι ὁ πιστός του Μάρκος Κλώδιος ἐνήργησεν ἵνα πολεμηθῇ ἡ ἀρετὴ τῆς Βιργινίας δι' ἐπιτηδείου τρόπου· ὁ Κορνήλιος λέγει τῷ Ἀππίῳ,

Εἶναι Πρωτεὺς ὁ Κλώδιος
εἰς τὰς πλεκτάνας· οὗτος μ' ἐβεβαίωσεν
ὅτι ὑπάρχει Μέγαιρά τις ἱκανὴ
τὴν σεμνοτέραν κόρην μὲ τὰ γόητρα
τῶν λόγων της νὰ καταστήσῃ πρόθυμον
ὡς πᾶσαν τῆς Κορίνθου ἱερόδουλον.

Ἔρχονται μετὰ ταῦτα πρὸς τὴν Βιργινίαν ὁ Βιργίνιος καὶ ὁ Ἰκίλιος ἀγγέλλοντες αὐτῇ τὴν ἀποτυχίαν των παρὰ τῷ Ἀππίῳ, τὴν ἀποχαιρετῶσι καὶ ἀναχωροῦσιν εἰς τὸ στρατόπεδον· καὶ ἐνταῦθα τελευτᾷ τὸ β' μέρος.

Εἰς τὸ γ' μέρος ἡ μένουσα ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ θείου της Νουμητορίου Βιργινία, δέχεται τὴν ἐπίσκεψιν τῆς Λευκίας (ἦτο δ' αὕτη ἡ παρὰ τοῦ Κλωδίου σταλεῖσα *Μέγαιρα*) ἥτις διὰ κολακειῶν καὶ κακοήθων κατὰ τοῦ Ἰκιλίου διαβολῶν, ὅτι δηλαδὴ ἀγαπᾷ ἄλλας γυναῖκας, καὶ ὅτι ὁ πρὸς αὐτὴν ἔρως του εἶναι πλαστὸς, κλονίζει τὴν πεποίθησίν της, ὥστε ἐκφωνεῖ·

ἔκοψας
τὸν τελευταῖον κρίκον τῶν ἐλπίδων μου·
ποῦ εἶσαι πάτερ, πάτερ μου πολύτιμε,
νὰ ἴδῃς τὴν ἀπάτην· ἆρά γε ἤξευρες
τοῦ Ἰκιλίου ταύτην τὴν ποιότητα,
καὶ εἰς μνηστείαν μετ' αὐτοῦ μ' ἐδέσμευσας;

Εἰσέρχεται μετὰ ταῦτα ὁ Κλώδιος νὰ μάθῃ παρὰ τῆς Λευκίας τί φρονεῖ ἡ Βιργινία· ἀγγέλλει δὲ ψευδῶς τὸν ἐν τῷ στρατοπέδῳ θάνατον τοῦ Ἰκιλίου· ἡ Βιργινία ταράσσεται· ἀλλ' ἐμβαίνει ὁ θεῖός της Νουμητόριος καὶ τὴν παρηγορεῖ, συνοδεύει δ' αὐτὴν εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἑστιάδος ὅπου ἐτέλουν αἱ παρθένοι ἑορτήν· καὶ ἐνταῦθα τελευτᾷ τὸ γ' μέρος.

Ἐν ἀρχῇ τοῦ δ' μέρους μανθάνει ὁ Ἄππιος παρὰ τοῦ Κορνηλίου καὶ τῆς Λευκίας τὴν ἀποτυχίαν τῆς ῥαδιουργίας, καὶ ἀποφασίζει νὰ ἐνεργήσῃ βιαίως πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν σκοπῶν του, καὶ διατάσσει τὸν Κλώδιον νὰ ἐκτελέσῃ τὰς προσταγάς του, ἀλλὰ δὲν λέγει καὶ ποῖα εἶναι τὰ βίαια αὐτοῦ μέτρα· ἕπεται διάλογος πολιτῶν ἐν τῇ ἀγορᾷ καὶ ἐν τῷ μεταξὺ ἀκούονται φωναὶ γυναικῶν. Εἰσέρχεται δὲ ἐν τῇ σκηνῇ ὁ Κλώδιος σύρων τὴν Βιργινίαν καὶ ἰσχυριζόμενος ὅτι εἶναι θυγάτηρ του ἐκ δούλης καὶ οὐχὶ Ῥωμαία ἐλευθέρα καὶ θυγάτηρ τοῦ Βιργινίου. Φθάνει δὲ τότε ὡς ἐκ περιστάσεως δῆθεν καὶ ὁ Ἄππιος,

πρὸς ὃν ὁ Κλώδιος ἀναφέρεται ζητῶν δικαιοσύνην· ἡ Βιργινία καὶ ὁ θεῖός της Νουμητόριος ὑπερασπίζουσιν αὐτὴν ἀναιροῦντες τοῦ Κλωδίου τὴν ἀπαίτησιν. Ἐνταῦθα ὁ Ἄππιος ποσποιεῖται τὸν δίκαιον, καὶ λέγει ὅτι τοιαύτην ὑπόθεσιν δὲν δύναται νὰ διαλύσῃ ἐκεῖ, καὶ ὅτι τῇ ἐπαύριον πρέπει νὰ ἐξετασθῇ τὸ πρᾶγμα ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου ἵνα ἐξακριβωθῇ ἡ ἀλήθεια καὶ τηρηθῇ ὁ νόμος.

Τὸ ε΄ μέρος ἄρχεται ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου, ὅπου ὁ Βιργίνιος καὶ Ἰκίλιος διατάσσονται νὰ μείνωσι μέχρι τῆς ἐξοντώσεως καὶ τοῦ τελευταίου ἐχθροῦ· ἀλλὰ καλοῦνται παρὰ φίλου των νὰ δράμωσιν εἰς Ῥώμην. Φθάνουσι δὲ καθ' ἣν στιγμὴν τὸ δικαστήριον εἶχεν ἤδη δικάσει καὶ ἀναγνωρίσει τὴν πατρότητα τοῦ Κλωδίου ἐπὶ τῆς Βιργινίας· ὁ Βιργίνιος καὶ ὁ Ἰκίλιος ὑπερασπίζουσι τὴν Βιργκινίαν, διαμαρτύρονται, παρακαλοῦσιν, ἀλλ' εἰς μάτην· ἡ Βιργινία παραδίδεται ὡς δούλη τῷ Κλωδίῳ. Τότε ὁ Βιργίνιος προσποιεῖται ὅτι ἀναγνωρίζει τὸ δίκαιον τοῦ Κλωδίου, ζητεῖ δὲ νὰ ἀποχαιρετίσῃ τὴν Βιργινίαν, ὅπερ πῷ ἐπιτρέπεται· ἀντὶ δ' ἀποχαιρετισμοῦ ἐκβαλὼν τὴν σπάθην βυθίζει αὐτὴν εἰς τὰ στήθη τῆς Βιργινίας, ἥτις πίπτει ψυχορραγοῦσα καὶ τίθεται ἐπὶ ἕδρας. Ὁ Βιργίνιος κατόπιν ἀναχωρεῖ καὶ στασιάζει. Ὁ Ἄπιος χωρὶς νὰ ταραχθῇ, προσπαθεῖ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν στάσιν καὶ νὰ σώσῃ τὴν Βιργινίαν, ἣν φέρουσιν ἐκ νέου ἐπὶ ἕδρας εἰς τὴν σκηνήν, ὅπου μετ' ὀλίγον φθάνει καὶ ὁ Ἰκίλιος ξιφήρης μεθ' ὁπλιτῶν πολλῶν. Ὁ Ἰκίλιος περιπτύσσεται τὴν Βιργινίαν, ἥτις ἀφ' οὗ ἠρώτησε ποῦ εἶναι ὁ πατήρ της, προφέρει τὸ ὄνομα τοῦ Ἰκιλίου καὶ ἐκπνέει. Ὁ Ἰκίλιος λαλεῖ πρὸς τοὺς Ῥωμαίους, ὀμνύει ἐκδίκησιν κατὰ τοῦ Ἀππίου, καὶ διεγείρει τὸ πλῆθος. Κατόπιν ἔρχεται εἴδησις ὅτι φθάνει ὁ Βιργίνιος μετὰ τῶν λεγεώνων. Φθάνει κατόπιν καὶ ὁ Ἄππιος νὰ διαλύσῃ τὴν στάσιν, ἀλλ' εἰσέρχεται καὶ ὁ Βιργίνιος ἄγων μεθ' ἑαυτοῦ πολλοὺς ἐνόπλους· ὁ Ἄππιος ζητεῖ βοήθειαν παρὰ τῶν πολιτῶν, ἀλλὰ δὲν εἰσακούεται· ὁ λαὸς καταλύει τὴν δεκαρχίαν, ἐκλέγει Ὑπάτους τὸν Βαλέριον καὶ Λεύκιον, καὶ Δημάρχους τὸν Ἰκίλιον καὶ τὸν Βιργίνιον, ὁ δὲ Ἄπιος ἀπάγεται εἰς φυλακήν. Ἔρχονται ἱερεῖς! ἵνα ἐνταφιάσωσι τὸν νεκρὸν τῆς Βιργινίας καὶ ἀκούεται μακρόθεν πένθιμος μουσική!! Τέλος ὁ Βιργίνιος ἀποπειρᾶται νὰ φονευθῇ, ἀλλὰ τὸν ἐμποδίζει ὁ Ἰκίλιος· καὶ οὕτω τελευτᾷ τὸ δρᾶμα.

Ἡ ἐκλεκτὴ καὶ διαφέρουσα αὕτη ὑπόθεσις πολλῶν ἀπησχόλησε τὴν καρδίαν καὶ τὸν κάλαμον, ἐν οἷς διαπρέπει ὁ περικλεὴς τῆς Ἰταλίας τραγικὸς Ἀλφιέρης, οὗ τινος ἡ φερώνυμος τραγῳδία πολλὴν ἔχει τὴν δραματικὴν ἀξίαν. *(Ἕπεται συνέχεια.)*

ΔΙΑΦΟΡΑ.

Τὸ γραφεῖον τῆς «Βέριτας» φέρει τὴν ἑξῆς στατιστικὴν τῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας ὅλου τοῦ κόσμου.

ΙΣΤΙΟΦΟΡΑ.

Σημαῖαι	Ἀριθ. πλοίων	Τόνοι
Ἀγγλικὴ	23,165	6,993,153
Ἀμερικανικὴ	7,025	2,400,607
Γερμανικὴ	4,320	1,046,044
Νορβεργικὴ	3,652	969,882
Ἰταλικὴ	3,395	997,570
Γαλλικὴ	4,968	891,828 (*)
Ἱσπανικὴ	3,036	535,607
Ὁλλανδικὴ	1,690	444,111
Ἑλληνικὴ	1,860	375,680
Ῥωσσικὴ	1,306	346,175
Σουηδικὴ	1,930	340,188
Αὐστριακὴ	862	317,780
Δανικὴ	1,415	185,510
Πορτογαλλικὴ	368	87,018
Βελγικὴ	73	26,138
Διάφοροι	464	147,196
Ὁλότης	59,515	16,042,498

ΑΤΜΟΠΛΟΙΑ.

Σημαῖαι	Ἀριθ. πλοίων	Τόνοι
Ἀγγλικὴ	2,425	1,651,567
Ἀμερικανικὴ	597	514,792
Γαλλικὴ	288	212,976
Γερμανικὴ	127	155,131
Ἱσπανικὴ	143	72,845
Αὐστριακὴ	74	44,312
Ὁλλανδικὴ	82	39,405
Ἰταλικὴ	86	36,358
Ῥωσσικὴ	62	28,422
Σουηδικὴ	85	18,633
Πορτογαλλικὴ	18	13,126
Δανικὴ	44	12,085
Βελγικὴ	14	10,442
Νορβεργικὴ	27	7,321
Ἑλληνικὴ	8 (**)	3,261
Διάφοροι	49	23,550
Ὁλότης	4,113	2,793,582

(Ἀμάλθεια.)

(*) Σ. Π. Φαίνεται ἔει τὸ γραφεῖον Veritas, δὲν λέγει πάντοτε τὴν ἀλήθειαν, διότι οἱ ἀνωτέρω δύο ἀριθμοὶ οἱ περὶ τοῦ γαλλ. ναυτικοῦ οὐδόλως συμφωνοῦσι πρὸς ὅ,τι τὴν 5 τοῦ παρελθόντος Φεβρουαρίου ἐρρέθη ἐν τῇ Γαλλικῇ Βουλῇ· ἰδοὺ τί εἶπεν ὁ Κ. Dessaux· «Τὸ 1864 εἴχομεν 11,374 πλοῖα, τόνων 1,800,000, τὸ δὲ 1869, εἴχομεν μόνον 8,129, τόνων, 1,500,000.»

(**) Σ. Π. Γράφε 11.